

HRVATSKI
9-10
1993 **PLANINAR**

ČASOPIS HRVATSKOG PLANINARSKOG SAVEZA
JOURNAL OF THE CROATIAN MOUNTAINEERING ASSOCIATION
Godište 85
Volume 85
Rujan–listopad 1993
September–October 1993
Broj 9–10
Number 9–10
SADRŽAJ

Prof. dr. Marijan Hanžeković	193
Hrvatsko planinarstvo prošloga ljeta	195
Branko Jalžić: Jama nad jamama	196
Ivica Marijanović: Hodocašće na Biokovo	201
Milan Sunko: Što danas Kozjak pruža planinarima	203
Mira Šincek: Ivančica u ruhu četiriju godišnjih doba	205
Želimir Kantura: Šumarev grob	209
Martin Sušac: Konačno na vrhu!	212
Miljenko Pavešić: Riječ-dvije planinarskom outsideru	214
Miljenko Pavešić: Zapis s Kleka 22. svibnja 1993.	215
Nikola Aleksić: Proslavljenja 60. obljetnica Premužičeve staze	216
Krešimir Kedmenec: Središnji alpski put 02 kroz Austriju	219
Vladimir Savić: Iz Crikvenice na Zagradski vrh	223
Božidar Duduković: Neki oronimi na Medvednici	226
Eugen Kumičić: Uz 45. godišnjicu HPD "Zagreb-Matica"	228
Bruno Šibl: Proslava na Puntijarki	229
Prof. dr. Željko Poljak: Miheličeve "Julisce Alpe"	231
Tko je tko u hrvatskom planinarstvu	232
In memoriam	233
Zaštita prirode	233
Vezni putovi i markacije	234
Speleologija	235
Sportsko penjanje	236
Vijesti	237

Slika na naslovnoj stranici:

U Lukinoj jami na 50 m dubine

Foto: Zoran Gregorić

Sponzori fotografskog snimanja: Profoto, Equicolor i Kri-Ne-Gal

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: prof. dr. Željko Poljak, HR-41 000 Zagreb, A. Cesarska 5

UREDNIČKI ODBOR: Nikola Aleksić, dr. Borislav Aleraj, Darko Berljak, ing. Vlado Božić, Željko Gobec, Želimir Kantura, Jakša Kopić, dr. Milivoj Kovačić, prof. Krunoslav Milas, Tomislav Pavlin i prof. Josip Šintić

KOREKTOR: prof. Krunoslav Milas

Godišnja pretplata za 1993. godinu: dinarska protuvrijednost od 10 DEM (za inozemstvo dvostruko), poštanskom uplatnicom na žiro račun Hrvatskog planinarskog saveza broj 30102-678-5535

IZDAVAČ I REDAKCIJA: Hrvatski planinarski savez, HR-41 000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel. 041/448-774 (8-14 sati). Fax 041/441-088. Izlazi u šest dvobroja godišnje. Prvi broj izšao 1898. godine kao glasilo Hrvatskog planinarskog društva. Časopis nije izlazio od 1915. do 1921. i od 1945. do 1948. Od 1949. do travnja 1991. izlazio pod naslovom "Naše planine"

SLOG I PRIJELOM: ELEMENT, Zagreb, Kneza Mislava 10-1

TISAK: Štamparija "Spiridon Brusina", VI. Danica i Ante Pelivan, Lomnica D., Velika Gorica

Tiskanje časopisa omogućuje donacijama Tvrnica boja "Chromos" Samobor

Na ovaj časopis ne plaća se osnovni porez na promet na temelju mišljenja Ministarstva prosjvjete (612-10/92-01 187 ur. br. 532-03-1/7-92-9201 od 16. 3. 1992)

Prof. dr. Marijan Hanžeković

Nakon duge i teške bolesti 22. rujna umro je u 78. godini života naš predsjednik — planinar Marijan Hanžeković. Težak udarac za našu organizaciju. Prvi put u našoj povijesti smrt nam otima predsjednika za vrijeme njegove funkcije. Nestao je u trenutku kad planinarska organizacija, kao i cijeli hrvatski narod, proživljava teške trenutke.

Gubitak to teži što je za kratko vrijeme, koliko nam je bio na čelu, stekao opće simpatije planinara svojom srdačnošću, pristupačnošću i uvidavnošću. Na tužnom ispraćaju 25. rujna skupilo se na Mirogoju nepregledno mnoštvo njegovih poštovatelja. U ime planinara oprostio se od pokojnika potpredsjednik Hrvatskog planinarskog saveza, prof. dr. Zoran Gomzi, koji je među ostalim rekao:

U kratkom vremenu od dvije i pol godine, koliko je bio predsjednikom Hrvatskog planinarskog saveza, prof. Hanžeković je ostavio neizbrisiv trag kao čovjek koji je u prelomnim trenucima stvaranja nove Hrvatske države htio i smogao snage da stane na čelo naše organizacije sa stogodišnjom tradicijom. Svojim je autoritetom pridonio da planinarska organizacija i nadalje zadrži svoju časnu ulogu koju je imala od samog početka.

Prihvatajući se odgovorne uloge predsjednika, prof. Hanžeković nastavlja dugu tradiciju HPS-a kojem su od samih početaka na čelu stajale ugledne i poznate ličnosti političkog, kulturnog i znanstvenog života Hrvatske. Znamo da prof. Hanžekoviću nije bilo lako da uz sve ostale dužnosti što ih je obnašao u novoj Hrvatskoj državi doda i ulogu predsjednika HPS-a. To je mogao samo čovjek koji je i sam planinar, koji voli ovu našu

Životni put našeg predsjednika

Prof. dr. Marijan Hanžeković, rođ. je 15. travnja 1915. u Požegi. Srednju školu polazio je u Karlovcu, Osijeku, Travniku i Zagrebu. Doktorirao je na Pravnom fakultetu u Zagrebu 1938. godine. Diplomirao je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1942. godine iz XXI grupe (A. engleski jezik i književnost; B. francuski jezik i književnost; C. hrvatska književnost i njemački jezik). Habilitirao je na Pravnom fakultetu u Zagrebu 1955. za predmet "Nauka o financijama". Službovao je u Ministarstvu financija Hrvatske, u Narodnoj banci Hrvatske i Službi društvenog knjigovodstva Hrvatske. Od sredine 1990. do sredine 1991. ministar je financija Republike Hrvatske, zatim predsjednik Državne komisije za izdavanje novca i monetarni sustav te član Savjeta Narodne banke.

Šezdeset godina svake je nedjelje posjetilac Sljemena. Popeo se na sve veće vrhove Južnih Alpa (Triglav, Jalovec, Mangart, Prisojnik, Veliku i Malu Mojstrovku), na Grintavec u Kamniškim planinama, u Bosni i Hercegovini na Maglić i Volujak, u Grčkoj na Olimp. Bio je član nekoliko planinarskih društava, najduže član PD "Zagreb Matica". Umro je 22. rujna 1993. u Zagrebu.

prelijepu zemlju i koji je uvjeren da se budućnost naroda nalazi i u skladu prirode i čovjeka. Obnašao je ovu ulogu zdušno i s ljubavlju, iako je već bio u dobi kad se ljudi smiruju i povlače iz javnog djelovanja. Ali prof. Hanžeković nije znao za odmor. Htio je pomoći svojim golemlim iskustvom i znanjem da se izgradi financijski sustav nove države, ali je smogao vremena i snage da uoči probleme planinara i da svojim autoritetom pomogne u svakom trenutku. On je bio u prvom redu čovjek zaljubljen u planine i, prošavši već u mladosti kroz visoke Alpe i kroz naše lijepе hrvatske krajeve, želio je osobno pomoći nastajanju nove planinarske organizacije. Pomagao nas je savjetima, osiguravao koliko je mogao potrebna sredstva za naše uvijek skromne potrebe, sudjelovao je, koliko su mu obvezе i zdravstveno stanje dopuštali, u svim manifestacijama HPS-a, a njegova je prisutnost bila od neprocjenjive važnosti.

Staloženost i mirnoća, uočavanje problema i načina na koje bi se oni mogli rješiti, bili su i nama putokaz u nastojanju da planinarska organizacija preživi i zadrži svoje istaknuto mjesto u javnom životu Hrvatske. Prof. Hanžeković vodio je dogovore o

medusobnim odnosima s Planinskom zvezom Slovenije prihvaćajući i dulja putovanja, često njemu i neudobna, bio je na Velebitu prigodom skromne svečanosti završetka obnove doma na Zavižanu, a uputio se i u Trst na otvorenje izložbe i sajma planinarstva. Tom je prigodom izrekao lijepu pozdravnu riječ na talijanskom jeziku što su prisutni s odobravanjem i pljeskom pozdravili. Nema tome davno, tek je prošlo tri mjeseca, kako smo posljednji put bili s našim predsjednikom u prelijepom krašićkom kraju. Tom prilikom, sjedeći za stolom u novoj kući obrazovanog seljaka Torbara, potomka hrvatskog znanstvenika J. Torbara i jednog od naših prvih predsjednika s kraja prošlog stoljeća, izrekao je riječi: "Evo, to je snaga naroda koji štuje i cjeni svoje pretke, koji se njima ponosi, a budućnost vidi u znanju i napretku!" Nismo, nažalost, tada znali da će to biti naš zadnji planinarski obilazak.

Lik našega predsjednika trajno ćemo zadržati u svojim srcima kao čovjeka koji je nesobično i žrtvujući sebe pomogao planinarskoj organizaciji da se obnovi i uskladi prema ustrojstvu nove Hrvatske države.

Počasna straža HPS uz odar pokojnog predsjednika: lijevo Zoran Gomzi, Ivan Kuselj i Josip Šintić, desno Darko Berljak, Nikola Aleksić i Zdenko Anić.

Foto: V. Strašek

Hrvatsko planinarstvo prošloga ljeta

Ljeto je doba kada planinari obično najviše uživaju u planinama, dok ostala njihova djelatnost pomalo jenjava. Prošloga je ljeta bilo prilično drugačije. Ne samo da su naše planine bile pune posjetilaca, nego je ljeto obilovalo značajnim i zanimljivim dogadjajima. Pa, eto nekoliko riječi o njima!

● Osobito je značajno da je na Velebitu, a i mnogim drugim slobodnim planinama, bio tolik broj posjetilaca kakav se ne pamti. Kako to protumačiti? Možda preorientacijom iz preskupih Alpa i primorskih ljetovališta? Tako je npr. za ležaj u domu na Zavižanu trebala najava i mjesec dana unaprijed. Vrlo je dobro bio uhodan pristup domu na Zavižanu autobusom, zatim jednodnevna pješačka tura Premužićevom stazom kroz Rožanske kukove, na drugom kraju Kukova ukrcavanje u autobus na Velikom Alanu te na kraju osvježenje u moru kod Planinarskog doma u Jablancu (15 m iznad mora!).

● Senzacionalno otkriće Lukine jame u Hajdučkim kukovima, opet na Velebitu, neki smatraju "događajem stoljeća" u planinarskoj speleologiji. I stvarno, kapa dolje našim speleolozima jer je ta jama više nego dvostruko duboka od dosad poznate najdublje jame u Hrvatskoj, a svladali su je s vrlo skromnom opremom i finansijskom podrškom.

● Dan hrvatskih planinara u Ravnoj Gori s oko 1000 posjetilaca bio je divan susret u krasnoj goranskoj prirodi, a u društvu go-stoljubivih članova PD "Višnjevica". Ali ni sletovi planinara Hrvatskog zagorja na zagorskoj Ravnoj gori i Slavonije na Krndiji u lipnju nisu mnogo zaostali po broju posjetilaca.

● Nastavlja se uspješna afirmacija hrvatskog planinarstva u svijetu, ovaj put zahvaljujući sportskim penjačima. Na sjednici Međunarodne sportskopenjačke asocijacije koncem rujna u engleskom gradu Sheffieldu Hrvatska je imala čak dva predstavnika, od kojih je jedan predsjednik (ing. Ivica Piljić iz Splita). Što to znači bit će jasnije ako istaknemo da u vodstvu ove organizacije mnogi

veliki narodi nemaju ni jednoga člana, npr. Japan, premda su ulagali mnogo truda da to postignu.

● Premužićeva staza na Velebitu, hrvatski planinarsko-turistički biser, ove je godine navršila šezdesetu obljetnicu. Stotine planinara okupilo se 11. rujna na toj stazi pod spomen-natpisom ing. Premužiću da proslavi jubilej. Ta genijalno projektirana staza, unatoč svojoj starosti, dobro je očuvana i svake je godine sve posjećenija. I unatoč ratu!

● U svijetu ekspedicionalizma i himalajzma zabilježen je naš uspjeh svjetskih razmjera: splitski penjač Stipe Božić i opet je osvojio jedan osamtišučak, ovaj put 13. lipnja vrlo teški K2 u Himalaji, drugi vrh po visini na svijetu (8 611 m). Cestitka od srca i — očekujemo da nam o tome nešto napiše.

● Predsjednik Izvršnog odbora Hrvatskog planinarskog saveza, Darko Berljak, imenovan je članom Hrvatskog olimpijskog odbora — očito priznanje hrvatskom alpinizmu i ekspedicionalizmu.

● I na kraju, hrvatski su planinari dobili veliko priznanje Međunarodnog olimpijskog odbora: na svečanosti u Zagrebu 26. kolovoza predsjednik toga Odbora, g. Juan Antonio Samaranach, uručio je u Hotelu "Esplanade" Trofej "Sport and the Environment 1993" — prvi u Hrvatskoj — članu našeg Izvršnog odbora dr. Željku Poljaku. Planinar jednostavno nije imao konkurenta među stotinjak organiziranih sportova u Hrvatskoj kada je riječ o "zaštiti čovjekove prirodne okoline u svezi sa športom i olimpizmom" — kako stoji u obrazloženju.

Iako se nabrojeni događaji odražavaju na stranicama našega časopisa, vrijedilo je ovim uvodnikom upozoriti na činjenicu da planinarska organizacija unatoč smanjenju članstva postiže još veće uspjehe nego prije. Možda i zato jer se riješila balasta koji je nastao kao posljedica nekadašnjega omasovljenja poštoto-poto?

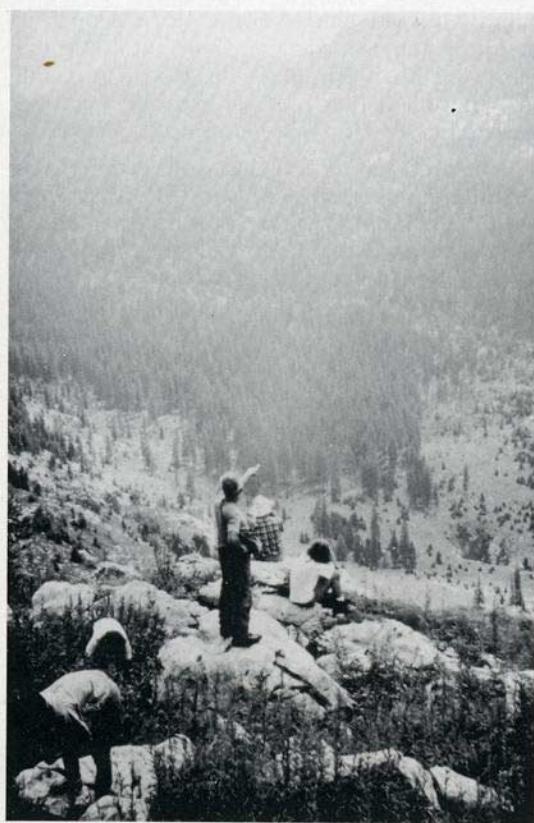
Jama nad jamama

Lukina jama (-1355 m)

BRANKO JALŽIĆ, Zagreb

Znali smo da postoji jama nad jamama. Mnogi su je tražili i na Dinari i na Biokovu, ali je tek nedavno igrom slučaja, kao kod mnogih velikih otkrića, otkriven njen ulaz na Velebitu, našoj najljepšoj planini. Pronađen je ulaz u jamu nad jamama — Lukinu jamu.

Ljeta 1992. god. slovački su špiljari organizirali speleološko istraživanje u području

Hajdučki kukovi s V. Rajinca, smjer prema ulazu u Lukinu jamu
Foto: Z. Gregurić

Rožanskih i Hajdučkih kukova u sjevernom Velebitu. Među dvadesetak speleoloških objekata što su ih istraživali bilo je i onih kojima nisu dosegli dno. Svoje podatke s istraživanja predali su Speleološkom odsjeku HPD "Željezničar" u Zagrebu (SO HPDŽ). U jesen iste godine bilo je pokušaja da se organizira izlet na Velebit u jamu pod Hajdučkim kukovima istraženu do dubine od 230 m (poslije istraženu i prozvanu Lukina jama). Ovaj nam je podatak bio zanimljiv zbog toga što je do tada najveća dosegнутa dubina u jamama sjevernog Velebita bila svega 130 m.

Početkom 1993. SO HPDŽ uputio je KS HPS prijedlog da se organizira speleološki logor u Lomskoj dulibi podno Hajdučkih kukova. Predviđeno je da logor traje od 1. do 15. kolovoza 1993. Zbog osobnih razloga nekih špiljara, najviše iz ponovno osnovane Speleološke sekcije Hrv. geografskog društva (HGD), logor je otpočeo već 19. srpnja.

Voditelj mu je bio do 31. srpnja Andelko Novosel (SS HGD). Rezultati postignuti na tom dijelu logora bili su vrlo skromni. Stanje se bitno promijenilo dolaskom iksusnih speleologa u Veliki Lom 31. srpnja. Voditelj drugog dijela logora, koji je otpočeo s radom 1. kolovoza, bio je Branko Jalžić (SO HPDŽ). Na logoru su sudjelovali članovi speleoloških odsjeka HPDŽ (20), HPDS "Velebit" (15), HPD "Mosor" (5), HPD "Dubovac" (4), HPD "Kamenar" (1), Speleološke sekcije HGD (7), Speleo cluba di Roma (3) i Društva za istraživanje i snimanje fenomena krša (1).

Cjelovit pregled pokazuje da je tijekom trajanja logora potpuno ili djelomično istraženo 19 jama, od kojih je svakako najznačajnija Lukina jama istražena do dubine od 1355 metara.

Lukina jama nazvana je u čast speleologu i geologu Ozrenu Lukiću kojega su četnici kao

pripadnika HV ubili na južnom Velebitu 14. srpnja 1992.

Ulez u jamu se nalazi u sjeveroistočnom dijelu Hajdučkih kukova na nadmorskoj visini od oko 1 436 m. Pristup joj je najlakši sa ceste što vodi od Zavižana preko Lomske dulibe za Štirovaču. Put do jame je markiran, a pristup traje oko 30 min.

Izvod iz dnevnika istraživanja

20. 7. B. Šavor i N. Bočić opremaju jamu do 170 m dubine.

22. 7. Prema odluci A. Novosela, S. Čirić sama rasprema jamu.

30. 7. u jamu ulaze S. Hudec, N. Bočić, i B. Šavor i opremaju jamu do 250 m dubine.

31. 7. ista ekipa, kojoj se pridružila G. Petrović, stiže do dubine od oko 380 m.

1. 8. u jamu ulaze D. Lacković, S. Rešetar, B. Jalžić, D. Kavčić i D. Troha. Dosegnuta je dubina od 620 m. U TOM ČASU TO JE NAJDUBLJA JAMA HRVATSKE! Jama se nastavlja, nedostaju užeta.

2. 8. istraživanje nastavlja ekipa u sastavu S. Hudec, J. Zmajić, Z. Gregurić. Ekipa izlazi iz jame 3. 8. nakon što se probila do dubine od oko 800 m i ostala bez užeta. Jama se nastavlja.

3. 8. U jamu odlaze D. Lacković, D. Troha i S. Rešetar, Postavili su bivak na 728 m dubine i uspjeli doprijeti do dubine veće od 1 000 m.

4. 8. u jamu ulaze D. Kavčić i B. Jalžić, obavljaju mjerenje jame.

5. 8. svr izlaze iz jame.

6. 8. iz Zagreba stiže dodatna oprema.

7. 8. u jamu ulaze D. Lacković, S. Rešetar i R. Dado. U 21,15 sati stigli su na "dno" jame, na dubini od 1 355 m.

Ovim povijesnim datumom završava se za sada ovaj dnevnik.

Raspremanje jame trajalo je četiri dana. Nezamjenjivu pomoć u tom poslu pružili su, među ostalima, mladi špiljari iz "Velebita" koji su u Lom doputovali sa speleološkog logora na Braču.

Cjelovito i detaljno izviješće, s imenima svih sudionika, bit će prezentirani u posebnoj publikaciji koju namjeravamo tiskati nakon ponovne ekspedicije početkom kolovoza 1994.

Kratak opis jame

Od samog ulaza, koji je pukotinskog karaktera i dimenzija 5×20 m, jama se gotovo vertikalno spušta sve do dvorane Whiskey na 320 m dubine. Od 60 m dubine pojavljuju se led i snijeg koji stvaraju na nekoliko mjeseta

LUKINA JAMA

Sjeverni Velebit
HRVATSKA - CRO.

mjerili:

D. Kavčić
D. Troha
E. Štrklević

snimio: B. Jalžić

1993.

manje police i kosine. Na oko 240 m dubine jama se suzuje i tu se formira uzak meandar. Od 330 m slijedi vertikalni i prostrani dio jame od 560 m dubine. Na 395 m otvara se velik meandar. Do 645 m slijedi niz manjih vertikala, na koje se nastavlja vertikala od 98 m. Tu je ujedno i veća polica (dubina 748 m) gdje je postavljen bivak I. Policu tvori uglavljeno kamenje koje pregrađuje meandar. On se nastavlja do dubine od 948 m, gdje je ulaz u golemu dvoranu dimenzija $100 \times 50 \times ?$ m. Tu je postavljen bivak II. Manjim uskim i niskim kanalom dolazi se na početak naredne vertikale, kojom silazimo do dubine od 1 150 m. Ovdje su prostori tako veliki da se bočne stijene jedva naziru.

Nakon nekoliko manjih vertikala spuštamо se u uski meandar u kojem se pojavljuje manji potok. Meandar nas vodi sve do dubine od 1 220 m, na koji se nastavlja posljednja vertikala do dubine od 1 320 m. Preko kosine od urušenih kamenih blokova dolazi se u "završnu" dvoranu. Njezino se dno polako srušta, prateći manji potok preko nanosa pijeska i mulja prema sifonskom jezeru. Tu je ujedno i najdublji dio jame. Prema našim mjerenjima to je dubina od 1 355 m.

Perspektiva dalnjih istraživanja

Postoje brojne mogućnosti za daljnja is-

traživanja. Ponajprije na samom dnu treba obaviti ronilačka istraživanja i to u oba sifona. Iznad uzvodnog sifona postoji otvor kroz koji ubačeni kamen pada u vodu. Potrebno je istražiti uzvodno mali meandar (duži od 70 m) i bočnu jamu (otvor) na vertikali, na dubini od 1 100 m, iz koje puše vrlo jak hladan vjetar. Valja istražiti bokove meandra između dva bivaka i okolinu otvora Lukine jame zbog mogućnosti nalaza drugog ulaza u nju.

Zaključak

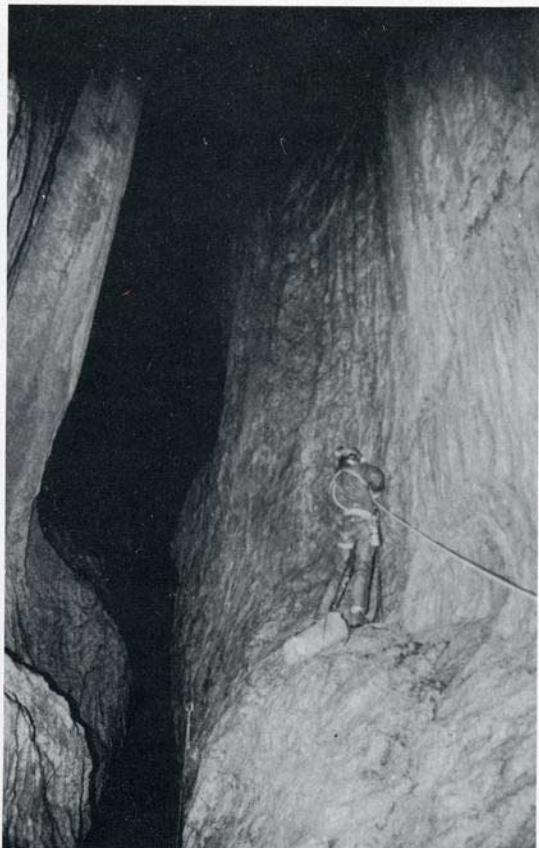
Lukina jama predstavlja jedinstven geomorfološki objekt do sada otkriven u području Dinarskog krša. Njezina je horizontalna projekcija vrlo mala, a vertikale velike. Slobodno možemo reći da je to jedna od najljepših jama na svijetu dubljih od 1 000 m. Svojom dubinom zauzima danas 11. mjesto među najdubljim jamama svijeta i prvo mjesto na Balkanskom poluotoku. Istraživanja nisu završena i postoji mogućnost da je dubina jame veća ili visinska razlika viša. Još nije riješen problem kosine ulaza u jamu koji je podijeljen na dva dijela i možda će povećati visinsku razliku za 17 m.

Jama je svladana u rekordnom roku. To je omogućila jednostavna morfologija kanala.

Speleološki logor u Lomskoj dulibi pod Hajdučkim kukovima

Foto: Z. Gregurić

Na dubini od 650 m

Foto: Z. Gregurić

Na dno jame spustilo se 9 speleologa, troje je dospjelo do dubine od oko 1 250 m, a ukupno je u jamu ušlo 29 speleologa. U jami su

skupljeni geološki uzorci. U dijelu jame ispod 800 m dubine, a posebice na samom dnu, skupljene su pojedine troglobiontne životinjske vrste.

Snimljeni topografski nacrt valja smatrati samo privremenom skicom zbog tehničkih poteškoća pri definiranju velikih prostora i nemogućnosti određivanja smjera protezanja pojedinih dijelova jame, prvenstveno blago položenih vertikala.

Istraživanje jame obavljeno je s vrlo skromnim sredstvima koja nam je dodijelila KS HPS. Posebno se ovdje želimo zahvaliti na pomoći Upravi Hrvatskih šuma iz Senja, Hrvatskom prirodoslovnom muzeju, Tvornicama baterija "Croatia", "Večernjem listu" i tjedniku "Arena" kao sponzorima. Veliku zahvalnost dugujemo našem dugogodišnjem prijatelju Anti Vukušiću, radio amateru Tomislavu Gonneru — 9A7DHL i drugima, Darku Berljaku, Nikoli Aleksiću, Marijani Pračić i pripadnicima Planinske satnije "Velebit".

Na kraju — svima nama koji smo putovali gotovo nestvarnim prostorom Lukine jame ostat će ovo istraživanje zauvijek u sjećanju. To što nam se tu događalo bilo je za nas neočekivano i iznenadujuće bez obzira na sva prijašnja iskustva.

Nadamo se da će s otkrićem Lukine jame započeti afirmacija naše speleologije i da će ona steći ugled kakav u proteklim desetljećima nije uživala. Postignuti rezultat, koji je svjetskih okvira, mora potaknuti kompetentne znanstvene i sportske krugove da hrvatskoj speleologiji osiguraju mjesto koje zaslužuje.

NAJDUBLJE JAME U SVIJETU

Popis najdubljih jama na svijetu posao nam je naš kolega, Karlovčanin Igor Jelinic iz Rima, koji tamo pomoću računala prati dubine najdubljih jama u svijetu. Kako u pismu sam naglašava, vrlo je nezahvalno praviti takav popis u ranu jesen, jer se tijekom ljeta obično najviše istražuje i tada se obično postižu i novi rezultati, čiji podaci, kada se poslije srede, mogu znatno promijeniti redoslijed u popisu najdubljih jama. Tako treba shvatiti i ovaj popis, tj. kao privremeni, dok se u Komisiji za najdublje jame svijeta UIS-a (Međunarodne speleološke unije) ne srede i objave podaci o rezultatima istraživanja i drugih speleologa u svijetu. Za ovaj popis ko-

rišteni su podaci objavljeni u publikacijama iz 1993., ali se rezultati istraživanja odnose na ranije godine, a poznato je da su i ove godine organizirane brojne ekspedicije u mnoge duboke jame svijeta u kojima istraživanja nisu završena, pa valja očekivati da će uskoro biti promjena na popisu najdubljih jama na svijetu.

Treba naglasiti da se na ovom popisu nalaze i jame i jamski sustavi (više jama medusobno spojenih). Kao što je vidljivo, najveća dubina dosegnuta je u jamskom sustavu Jean Bernard (-1602 m) u Francuskoj koji ima čak 8 ulaza (najveća dubina računa se od najvišeg, a od najnižeg ona iznosi

Jame u svijetu dublje od 1300 metara

1.	Jamski sustav Jean Barnard	Francuska	-1602 m
2.	Jama V. S. Pantjuhin	Rusija	-1508 m
3.	Jamski sustav Lamprechtsofen	Austrija	-1494 m
4.	Jamski sustav del Trave	Španjolska	-1441 m
5.	Jamski sustav Bouclier Mirolde	Francuska	-1436 m
6.	Jama Boj-Bulok	Uzbekistan	-1415 m
7.	Jama Ilaminaco Ateeneko Leizba	Španjolska	-1408 m
8.	Jamski sustav Cuicateca	Meksiko	-1386 m
9-10.	Jamski sustav Sniežnaja-Mezonogo	Rusija	-1370 m
9-10.	Jama Cehi 2	Slovenija	-1370 m
11.	LUKINA JAMA	HRVATSKA	-1355 m
12.	Jamski sustav Huautla	Meksiko	-1353 m
13.	Jamski sustav Pierre St. Martin	Franc./Špan.	-1341 m

samo 1124 m) i splet kanala dug oko 18 km. Najdublja jama na svijetu je jama Pantjuhin u Rusiji duboka 1508 m. Jama dubljih od Lukine ima svega 4, ostalo su jamski sustavi.

Zanimljiv je i Jamski sustav Lamprechtsofen u Austriji. Do prošle godine to je bila špilja s najvećom poznatom visinskom razlikom, čak +995 m, a onda je pronađen spoj s jamom na većoj nadmorskoj visini i dobiven sustav kojem u ulaz u jamu predstavlja najvišu točku sustava, a ulaz u špilju najnižu točku. Za taj sustav može se reći da ima dubinu 1494 m, i piše se (-1494 m), i da ima visinu 1494 m, odnosno (+1494 m).

Dubina jame Boj-Bulok u Uzbekistanu od 1415 m predstavlja u stvari visinsku razliku, jer se od ulaza jama spušta za -1158 m i uzdiže za +257 m.

I Lukina jama među ovim najdubljima ima svoju posebnost, a to je njena vertikalnost (mala tlocrtna dužina do sada istraženih kanala, koja je manja od 400 m) i mala nadmorska visina dna jame (za sada svega 81 m) na kojoj se nalazi sifonsko jezero i potok, a najbliži izvori, na koje bi mogle izlaziti vode iz ovog jezera, nalaze se ili uz samu razinu mora ili pod morem (vrulje), ali udaljeni barem 10-11 km.

Vlado Božić

Silaz u jamu br. 2 pokraj Lukine jame

Foto: V. Božić

Hodočašće na Biokovo

IVICA MARIJANOVIĆ, Imotski

Izronivši pred našim očima, golemo Biokovo ušutka načas naše glasove dok smo pogledima prelazili preko znanih nam i neznanih staza, padina, uvala i brežuljaka, mameći nas izazovno poput stasite djevojke uređene za lov na zamamne poglede.

Glazba s tranzistora djelovala je kao zvuk indijskog svirača koji podiže kobru, te prođe dobar prije negoli netko od nas izusti "Aah...", postavši svjestan stvarnosti od koje samo na trenutak uzletjesmo krilima duha, potaknuti pogledom na Biokovo, ovu dalmatinsku ljepoticu. Dadoh joj ženski atribut općinjen trenutnom ljepotom, ali davno prije mene iskusile ljudi njezinu žensku i mušku čud, njezin *jin* i njezin *jang*, te joj i ime dadoše niti muško niti žensko — Biokovo.

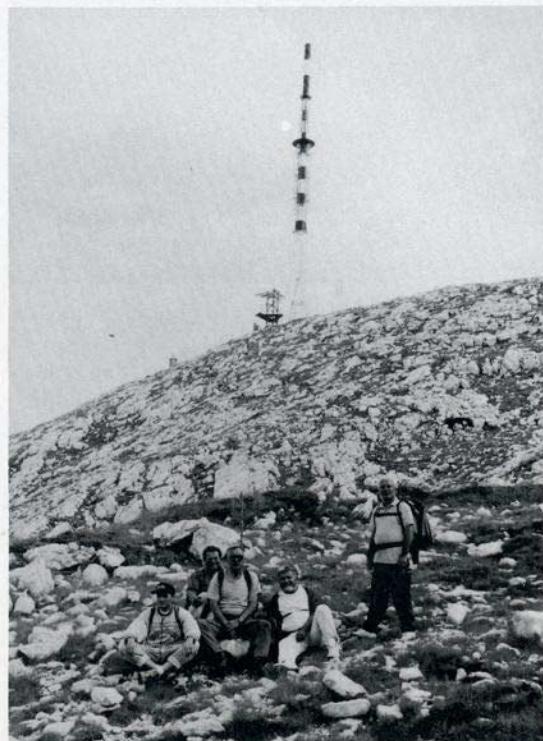
Skrećemo sa ceste Zagvozd–Vrgorac, što je Francuzi izgradile, u zaselak Miliće, naš stalni "bazni logor" za uspon na vrh Sv. Jure.

— Ej Imočani, di ste Imočani? — prepoznaju nas naši "zagožđaci", kako mi zovemo praktički sve ono što živi ispod Biokova i gravitira Zagvozdu, malom središtu toga kraja.

— E, di ste, kako ste? — odgovaramo i mi, igrajući uobičajeni ritual u svim dalmatinskim mjestima, takozvano "propitivanje o junačkom zdravlju" ili "ljudikanje".

Nezamislivo je, naime, da u ovim krajevima pri susretu s drugim čeljadetom ne zastanete na trenutak i ne proljudikate, bez obzira na to znate li se ili ne znate. Iako se razgovara o običnim stvarima, razgovor je čista i teško prepričljiva improvizacija. Jedino bismo u Raosovim djelima uspjeli naći ilustraciju za takve prizore. Uostalom "Škiljo iz Zagvozda" je upravo iz ovih krajeva.

— Jeste li okasnili? — bockaju naši domaćini znajući zašto smo došli i koji nam je cilj. Znaju, jer danas je 31. srpnja, dan hodočašća na Biokovo, kada se služi misa na vrhu, u kapelici Sv. Jure. Potpuno je jasno da je Sv. Jure i naš planinarski svetac i zaštitnik.

Pod vrhom Sv. Jure

Foto: Joško Vukosav

— Ma stignemo mi, kumiću, ne boj se ti! — odgovaramo namještajući opremu, spremajući se za iduća tri sata priličnog uspona.

U razgovoru saznajemo da je već prilično naroda otišlo rano da izbjegne jako sunce, a dobar dio mladosti otišao je još jučer pa će prespavati u planini. Zagledamo parkirana auta ostalih "hodočasnika" i pomalo razočarano vidimo da fiat Stipe Božića nije tu kao što je bio lani.

— Umoran je čovik još od K2. Dobro je i živ osta — komentiramo, nadajući se da će ipak doći asfaltom s makarske strane, pa ćemo lipo pročakulati.

Zaputisimo se tako znanom nam stazom

Silni gozd sa Sv. Jure

Foto: J. Vukosav

prepuštajući joj se da nas vodi, jer danas ne-ma vremena za "eksperimente" po neznamim docima, nego valja doći do početka mise. Ovu stazu poznajemo koliko i svoju ulicu koju rutinski prolazimo iz dana u dan, ne bivajući ustvari svjesni vremena i prostora koji pro-dosmo. Tako nam i sada, u mislima više na vrhu nego na stazi, prođe ovaj trosatni uspon, prividno brže nego inače.

Našavši se pod vrhom i ugledavši mnos-tvo oko tv-tornja i crkvice i po pristupnoj cesti, izadosmo na vrh puni radoznalosti i očekivanja.

Ugodaj dalmatinskih "derneka" nije iz-stao ni ovdje. Na ražnju su se vrtjeli janjeti, obvezan dio folklora u takvim prigodama; u manjim skupinama ljudi su čakulali uz pi-vo i vino, mlađarija se muvala tražeći svoje društvo, žene s krunicama u rukama molile su i, namještajući nevješto izgled nehajnos-ti, promatrahu zapravo upadljivo sve ono što im se činilo zanimljivim; nije nedostajala ni gdjekoja "ganga", tek da se zna, je li, da smo naši.

Susrećemo stare prijatelje, sručno se ru-kujući propitivamo se uzajamno za ostale, popraćajući nedolazak ponekog nam poznani-ka šaljivim:

— A šta ćeš, moj kumiću! Ona (žena dotičnog) naredila da se mora na more, pa ti adje Bogu... Lako je nami govorit, moj rodijače, ali kad je u nje zakon, šta moreš... .

Odobravajući smijeh nas kojima Ona nije gazda (ta, mi smo tu), miješa se s pjesmom i smijehom ostala naroda, i svi pomalo giba-mo k crkvici uz zvuk zvana koje poziva na bogoslužje.

Kapela je malena tako da mnogo više ho-dočasnika ostaje vani po okolnim stijenama nego što ih je unutra i na ulazu. Tišina što zavlada i pogled što dopire do vrhova planina srednje Bosne dovoljan je poticaj duši da smi-reна na tren uzleti nekamo gore u nesaznajno, da načas zaboravi na okov tijela, naslućujući ushićena da je vrlo blizu svom izvoru — ma kako ga tko zvao. Je li ovo razlog što se penjem gore?...

Zvuk zvana i komešanje oko mene preki-ne me u "nebeskom uzletu" i ponovo postadoh svjestan svakodnevnice, prelazeći pogledom po licima prisutnih.

Na kraju mise još jednom "pretresamo znance" (malo razočarano komentiramo da Stipe nije došao), ugovaramo susrete dolje i hvatamo hladovinu za ručak.

E, sad smo se raspojasali, štono se kaže, jer Dalmatinac je tek uz spisu Dalmatinac — pa neka je ona (spiza) i planinarska.

— Kakvo ti je vino? — pitam Ivicu koji je za ovu priliku ponio svoje pravo, domaće.

— Sedam jezika govori, moj imenjače — odgovara on i toči mi čašu, veseo što može pokazati 'ko je meštar za vino.'

Ceremonijal dalje ide tako da čašu po-dignete malo i značajno ocijenite boju vina, zatim ispijete dug gutljaj nakon kojega slijedi mala stanka, trenutak neizvjesnosti za gazdu, a onda prodorno dahnete:

— Hu...svaka čast. More, brate, na izložbu!

— A šta sam ti reka, kumiću — veselo i s ponosom odgovara imenjak uz obvezno odobravanje ostalih degustatora.

Vino nam podari slatkorječivost i padaju svakakva obećanja za akcije, koje se, naravno, ostvariti neće (ili, možda, ipak)...

Ali tako je to u visinama. Misliš kad si gore, ovako visoko, da si dovoljno iznad tih "malih niskih problemčića" koje treba riješiti pa da se ideja ostvari. Toga obično postane-mo svjesni na putu kući, nakon spuštanja i umora koji nas obuzme i umrtvi... .

— "Šta je meni ovo trebalо" — pjeva Bebek iz radija, a nas potakne da "odvrтimo film" unazad i postavimo isto pitanje.

Jasno, samo do idućeg vikenda... .

Što danas Kozjak pruža planinarima

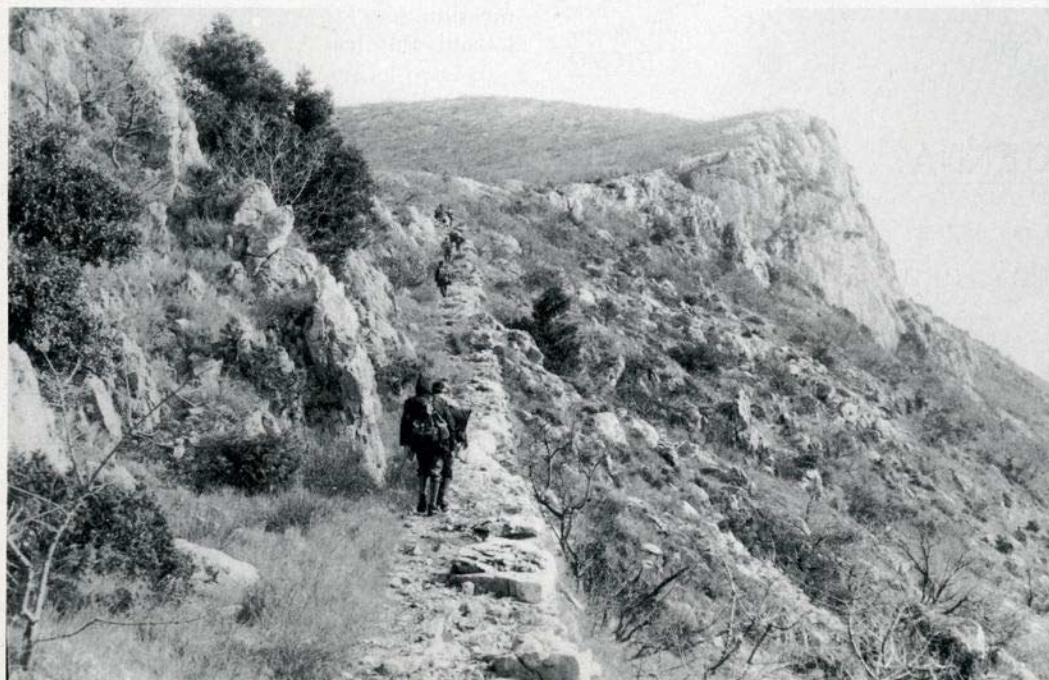
MILAN SUNKO, Split

Kozjak je planina koja se u čitavoj svojoj dužini doima poput moćne barijere što svojim stijenama prijeti Kaštelskom polju. Na vrlo kratkom potezu od mora do ruba barijere čovjek doživljava tri razna ugodaja puna kontrasta: zeleni pojas bujne mediteranske vegetacije, zatim pojas okomitih stijena s točilima i žljebovima, a iznad stijena visoravan s rijetkom makijom, što označava tipičan kraški kamenjar. Na samom rubu visoravni nalaze se i najviši vrhovi planine. Njihov niz počinje zapravo još nešto zapadnije od Labištice i Opora i proteže se u istočnom smjeru do Kliškog klanca koji Kozjak dijeli od Mosora.

Južna stjenovita barijera Kozjaka proteže se uzduž čitave planine. Ona se ne ističe svojom visinom, ali se po svojoj dužini ubraja među naše najduže stijene.

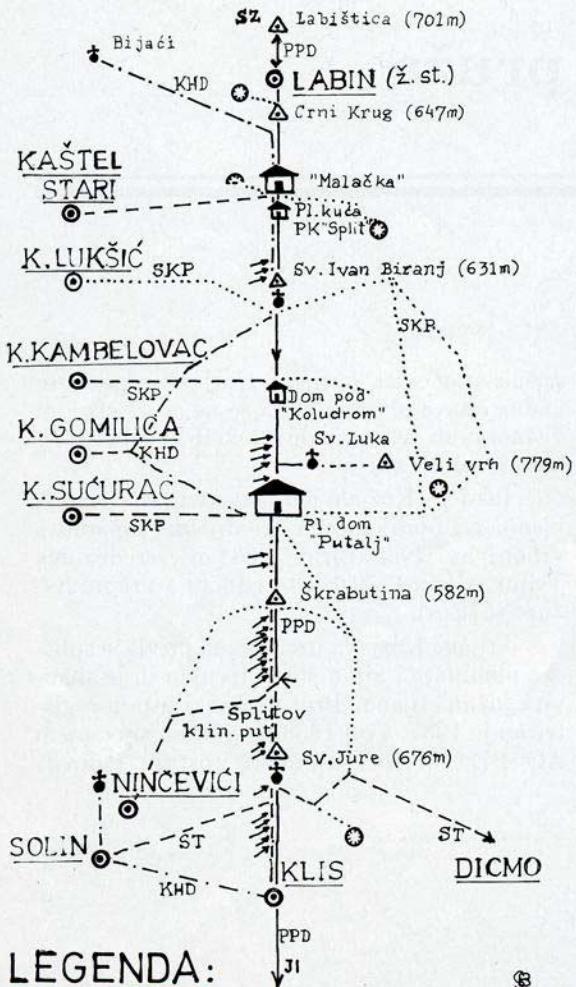
Iako je Kozjak jedinstven masiv, mogli bismo ga podijeliti na tri dijela: zapadni s vrhom Sv. Ivan Biranj (631 m), središnji s Velim vrhom (779 m), te istočni s vrhom Sv. Jure (676 m).

Stijene Kozjaka još odavna privlače splitske planinare i alpiniste. Privukla ih je slikovita južna stijena. Prvi penjački uspon registriran je 1937, a od 1956. godine s osnivanjem AO PD "Mosor" alpinisti postaju redoviti

Staza hrptom Kozjaka iznad Malačke

Foto: P. Korica

LEGENDA:

1	•	2	†	3	△	4	↗
KHD	PPD	SKP	ST				

a u planini je sve više posjetitelja. Nakon trasiranja i obilježavanja Planinarskog puta "Dalmacija" 1978. godine i Solinske transverzale 1979., Kozjakom se kreće mnoštvo planinara iz Dalmacije i unutrašnjosti zemlje. Na Kambelovačkoj je strani otac poginulog alpinista Ante Bedalova sagradio svoju planinsku kuću, a u prizemlju je 1978. uredio sklonište za planinare u spomen svome sinu.

Poslije dolazi do osnivanja Planinarske sekcije "A. Bedalov" u sastavu PD "Mosor" 1980. Kaštelanski planinari obilježavaju stazu Kaštelanskih partizana 1985. Planinarska sekcija "A. Bedalov" uz planinarsku kuću izgrađuje još jedno planinarsko sklonište, a pored njega i otvoreno sklonište. Sekcija prerasta u Planinarsko društvo "Ante Bedalov" 1990. sa sjedištem u Kaštel Kambelovcu. Zbog nemogućnosti dogovora oko upravljanja, koje je u privatnom vlasništvu, 1992. godine HPD "Ante Bedalov" napušta sklonište i iste godine malo istočnije dobiva zemljište pod Koludrom i gradi novo planinarsko sklonište. Sklonište već sada može primiti osam planinara na noćenje. Vrijedni planinari ulažu napore i osnivaju planinarski put "Kolijevka hrvatske državnosti Bijaći-Klis" 1993. godine. Planina Kozjak, njeni obronci i Kaštelansko polje, sve tamo do Solina, obiluju srednjevjekovnim crkvicama i toponomima starih naselja i samostana kao što su: Bijaći, Radun, Ostrog, Lažani, Putalj itd.

Ovaj letimični kronološki prikaz događanja na Kozjaku nije završen. Naime, čitatelji se sjećaju napisa u "HP": "radi osobne sigurnosti ne mogu se koristiti planinarski objekti na prijevoju Malačka, objekti su nasilno oduzeti". Točno je da se danas još uvijek ne mogu koristiti planinarski objekti o kojima je napisao informaciju Planinarski klub "Split". Međutim, ipak treba kazati da spor između Kaštelanske općine i Planinarskog kluba "Split" ima dobre izgleda da se skonča na miran način. Prema svemu, vlasnik će biti Općina Kaštela, dok će pravo korištenja pripasti Planinarskom klubu "Split", što, drugim riječima, znači planinarima. Ovim dodatkom željeli smo pojasniti neke nejasnoće o stanju objekata na prijevoju Malačka.

Sve što je rečeno dogodilo se i događa se na Kozjaku. Na tako relativno malom planinskom prostoru izgrađen je priličan broj planinarskih objekata (skloništa i domova). Tu se nalazi i velik broj planinarskih putova te nekoliko planinarskih transverzala. Pristup ovoj planini uglavnom je s južne strane,

posjetitelji. Prema nekim podacima do sada je ispenjano u stijenama Kozjaka preko 60 prvenstvenih uspona. Ova planina postaje još privlačnija izgradnjom planinarskih putova i planinarskih objekata, npr. osnivanjem PD "Kozjak" 1949. godine sa sjedištem u Kaštel Sućurcu, izgradnjom Splitovog kliničanog puta 1953. godine, izgradnjom planinarskog doma "Putalj" 1962, izgradnjom planinarskog doma "Malačka" 1970. godine. Napori izgradnje navedenih objekata urodili su plodom. Stvara se sve jača planinarska organizacija,

od Kaštelanskog polja do stijena ili točila i dalje na hrbat planine. Jedinstvena ljepota ovog pejzaža, kojemu osobitu vrijednost daje sklad mora, planine i naselja, u naše je vrijeme znatno narušena izgradnjom velikih tvornica (brodogradnja, cement, plastične mase, željezara i sl.), prometnih komunikacija, dalekovoda i aerodroma što presijecaju Kaštelansko polje.

Svi planinarski putovi na Kozjaku danas su dostupni svakom planinaru. Danas su još pristupačniji nego prije nekoliko godina. Tako se sada može doći i na Veli vrh (779 m), što prije nije bilo moguće zbog vojnih postrojenja bivše JA. Na južnim obroncima izgrađeni su šumski putovi kao zaštitna mjera protiv požara i radi prilaza vatrogasaca. To je s jedne strane još više približilo planinu čovjeku, ali i udaljilo dio planinara. Sada je moguće kolima ili motorkotačem doći u neposrednu blizinu svakom planinarskom objektu. Ipak je ostala

nedirnuta padina pod istočnim dijelom planine na kojoj se nalaze dvije atraktivne staze: Splitov klinčani put i pristup na Sv. Juru iz Solina preko tzv. Malih skalica. Ovi planinarski putevi svojim položajem, blizinom prometnica, kratkoćom pristupa i razvedenošću reljefa postižu višestruke vrijednosti. To su staze na kojima se planinar napaja i obogaćuje, tu može osjetiti stijenu, dubinu i visinu pogleda, uživati u rubnom kretanju i, reklo bi se, testirati svoje, možda još uvijek nepoznate osobine. Putevi su to koje treba prilikom planinarskih škola obavezno koristiti i na njima temeljiti kategorizaciju planinarskih putova. Ovo su putevi kategorije: srednji put s elementima teškog puta.

Planinarski putovi ponovo oživljavaju i članstvo se postupno uključuje u pojedine planinarske djelatnosti. Stiže vrijeme da se ozbiljnije pozabavimo zahtjevima sustavnog pristupa planinarskim putovima i planinarskim transverzalama.

Ivančica u ruhu četiriju godišnjih doba

Prof. MIRA ŠINCEK, Varaždin

Proljeće

*V macicah se leska njiše
S tihim vетrom z brega,
visibaba vre se bela
kaže ispod snega.*

D. Domjanić

Sa stijena Malog Konja sve izgleda šareno ko sag protkan bojama i novom svjetlošću. Crveni krovovi zbili se uz cestu vijugavu i sivu. Voćnjaci rascvjetali razbacane su krhkhe lopte bijele i ružičaste pjene što lagano lebdi u izmaglici jutra, a livade meke od novog sunčelenila. Tek brda još crne se neprobudjena, ogoljela, daleka. Ponad slike ove, kojoj

samo zlaćani nedostaje okvir, modri se nebo prostrano s ponekom grudicom vunastih oblačaka nalik na malene runjave ovčice na pašnjaku beskrajne tišine.

A tu, na Ivančici, sunce lagano koprene zime prirodi skida, zaostale snjegove na sjenovitim stranama tanji, tanji. Vjetar blagu svježinu i miris novi, miris života kroz granje provlači.

Proljeće nježnošću prvog cijelova zemljom prolazi, dотићući pupove latice otvara, do srca cvijeću silazi. I gle, zaplavile se šumarice modre ko lokvice čiste vode u kojoj se nebo nagledava, a bijele zabijelile obronke ko snježi novi kojim sunce nauditi ne može. Uz korijenje još ogoljelih stabala, u zagrljaju meku, skutrili se jaglaci – zlato s planine, a visibabe

i zvončići nečujnu pjesmu u prostore probuđene zvone. Dva žuta leptir-cvijeta mahnita od topline i radosti razigranim plesom oblijeću. Na dlanu mi prva mala, istinska buba-mara. U sićušnim kristalima rose zrcali se sva ova ljepota oživljene šume i planinom kuća srce još jednog, novog proljeća.

Ljeto

*Tam sunce je strusilo zlato
Čez listje na preprut i na me.
Iz luga su lukale guste
Dišeće, črlene ciklame.*

D. Domjanic

S dolaskom ljeta kao da se i jesen neprimjetno ušulja u planinu i dok sunce vrućeg kolovoza već ispucalu zemlju još više pali, staze se pomalo ogrēu mekim smećkasto žutim listovima a u granama crvene se sitni plodovi. Potocima odjednom postaju preširoka vlastita korita a mlaz na izvoru sve tanji je. U žbunju i šipražju paučine ostaju bez ljeskavih kapljica, sasušene, prazne. Prečesto

paprat uz stazu zašušti uznemirena hitrim bijegom guštera il' zmije. Kroz krošnje lišća i borovih iglica sunce se plamenim mlazevima probija crtajući zemljom zlatne krugove vatre i svjetla.

Sporo klizi slatkasta smola hrapavom korom smreka, u zraku sparina i podnevna jara, sve zamrlo je, zaustavilo dah i tada šuma uzgiba se od mirisa opojna ko da je medu drveće nevidljiva umakla vila, cvijećem okičena i sad za njom tek mirisni osta trag — iz lišća sročnika proviruju malene crvene ciklame i sva planina to njima odiše.

Jesen

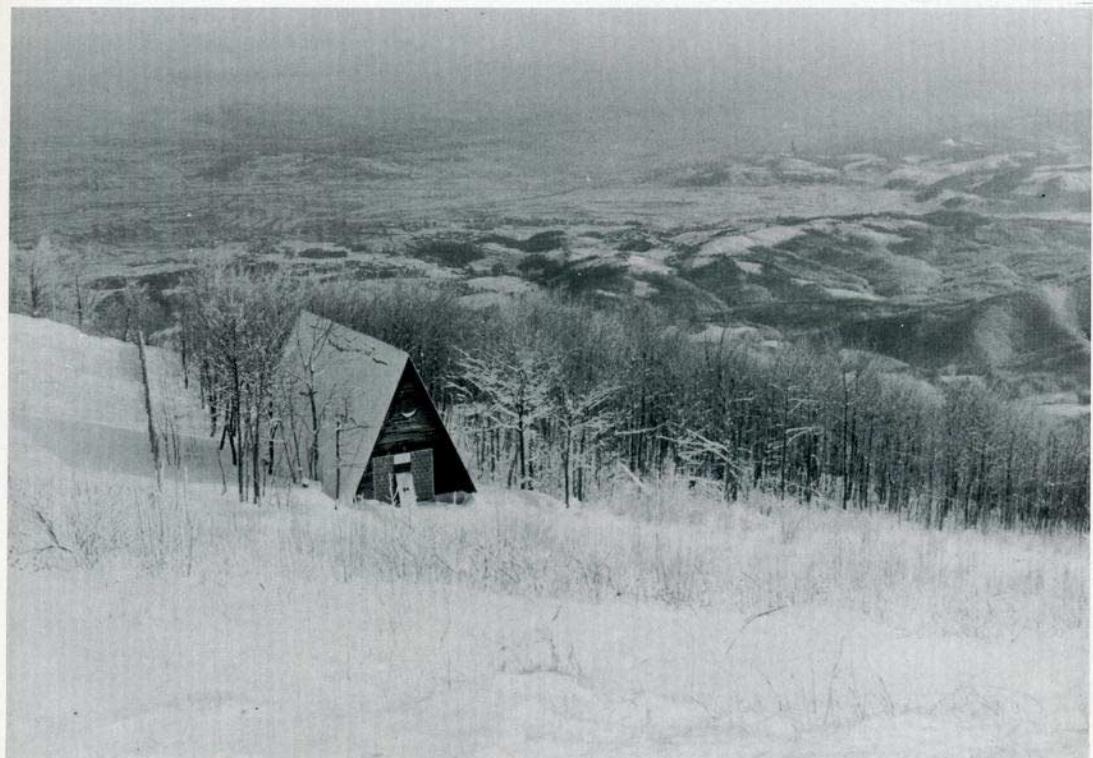
*Samo v gori
Tam med bori
Kut je mraka pun.
Tam na malih,
Kmičnih vali
Bel se zible čun.*

D. Domjanic

Na Ivančici

Foto: Darko Prusina

Pogled s vidikovca na Ivančici prema Ivancu

Foto: Darko Prusina

Sumrak se šulja polako, na zapadu još sunce veliko je, toplo i moćno. Dobrohotno sad nam u sebe gledati daje, a s istoka već mrak i prva zvijezda negdje između tame i svjetla žmirkira, treperi, već sja.

U takve sate, kad sve se smiri i svaki se izgubi glas, priroda kao da se sprema na neki tajni, velik čin. I nas obuzima spokoj, blaga sigurnost i mir. I nikud još nam ne da se poč. Znam, dolina je daleko, mnogo koraka je do nje a u šumu se potiho uvlači noć, al' kad si u planini što skoro ti je dom, tad nije važno je l' ljeto, zima, sunce il' noć.

Sjene drveća sve duže su, tamnije, sve mekši postaju obrisi stabala i svako kao da je živo, ko da se giba, diše, s nama kreće. Šušti lišće i nozi put je lak. Nad šumom, s druge strane tamo iznad Mrzljaka, još topla svjetlost meko preko tamnih krošanja se lije a na čistinu travnatog Pionirskog puta već večernja svježina blage jesenje noći struji kroz šumu i prva se rosa hvata dugih požutjelih vlati trave.

Sve niže k dolu, sve tamnije biva, šuma gušća, noć bliža. I već mjesec, poput žutog lampiona nevidljivom rukom nošen, prati nas u stopu, zamičući i provirujući kroz krošnje, iza stabala. Kad zaustavimo hod, stane i on i čeka lagano kao da se ljudi na mrkoj i vlažnoj svili nebeskog zastora.

Osvjetljjava put na stijene s kojih nas grli, na zemlju prosuta, svježa crno-plava noć. Daleko svjetla sela zbijena čine se ko neko bezimeno zvježđe, a ona usamljenih kućica nalik su zvijezdama samicama zalutalim u mrklini života.

Sad strma staza požuruje, u nižem dijelu šume već posve je tamno a pratilac mjesec ostade negdje gore, visoko ponad crnih krošnja, tek pokad posrebri neku granu ili u bijedo svjetlo umota poneki list. Sad se ne vidi put, sad se osjeća smjer, sad se postaje dio planine, njezina sjena, njezin dah. Dok grlim stabla da me strmina prebrzo ne odvuci, žbunje me zaustavlja, k sebi vukući ko da ne želi da mu izmaknem, da ikad na čistinu izadem. Ne osjećam ogrebotine ni ubog trnja,

Planinarski dom na Ivančici

Foto: Darko Prusina

samo noć što me svježinom mraka ovija, samo planinu što je oko mene živa i stvarna.

Na kraju šuma ipak otvara svoj dlan i pred nama u svjetlu mjeseca livada i selo Prigorec što spava već, a cesta prašnjava sad srebrni je slap kojim i mi otječemo iz priče u zbilju noseći sobom ovu jedinstvenu, neponovljivu noć.

Zima

*Vsi su vre zbrisani puti
nidjde nit korak ni čuti,
skoro bu zaspal i dan,
meni se doma bit neće,
želja me zove i vleće
v bele daljine te tam.*

D. Domjanic

Pahulja roj kad se s neba spusti ko iz vreće čarobnjakove na ogoljelu i pustu planinu, pretvori Ivančicu u dvorac bijeli prepun čuda i gle:

– sunce iz svake pahulje odsijeva bezbroj novih, malih sunaca a zamrznuta kiša odjene stabla kristalima svih oblika, svaki kamen tad navuče kapu meku a grm se poguri pod teretom najčistijeg, najljepšeg snijega i sve staze prekrije bjelina. Na blještećim čistinama pozdravljavaju anđeli otisnuti u snijegu, mali snjegovići s bršljanom naviruju iza drveća i svugdje pišu poruke prijateljstva što se srcem iščitavaju.

I ako tada svratite u planinarsku kuću shvatit ćete zašto je planinari zovu DOM. Pucketna vatra u kaminu, miriše najbolji čaj, domaći štrukli mame i sve je tu dobrodošlica, toplina i srdačan osmijeh kojim vas dočekuju domari, naša Marica i Štef, ozare lice i zagriju srce i svak tad osjeti, tad zna da došao je u svoj dom!

Šumarev grob

Zaboravljene i manje poznate staze sljemenske

ŽELIMIR KANTURA, Zagreb

Jedan od posljednjih društvenih izleta što sam ih predvodio nije bio baš uspješan. Htio sam društvu pokazati Šumarev grob. Od Puntijarke smo pošli na zapad asfaltnom cestom kojih 500 metara. Tu se ulijevo odvaja jaruga i, ako je slijedite, nakon 10 minuta s lijeve strane pokazat će se stijena — Šumarev grob. No ovaj puta jaruga je bila sasvim zatrpana drvnim otpadom i gotovo zarasla. Kako je sa strane, zapadno iznad jaruge, tekla sasvim svježa vlaka, pošli smo njome. Ona je postupno skretala na zapad i nakon dvadesetak minuta našli smo se — pred planinarskim

domom Runolist.

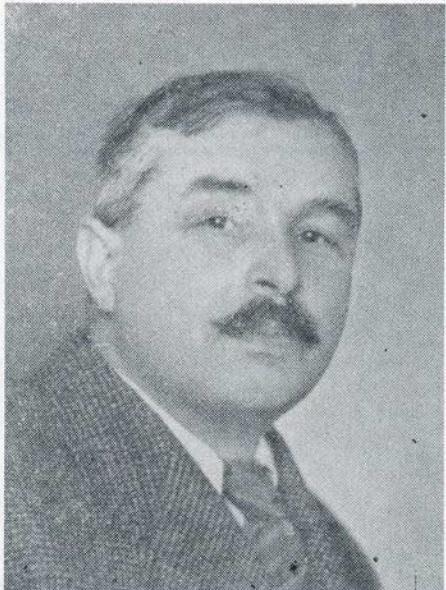
Danas (16. srpnja 1993.) krenuo sam s prijateljima, sve starim planinarima, žičarom na Sljeme. Poluoblačan sparni dan kao stvoren za lagodniji i uzbudljiviji pristup na Sljeme. Da se ne hvalimo kako od nas trojice najmlađi ima 57, a najstariji 72 godine! Zdenku ne spominjem jer je premlada. Nisam im ništa rekao o potajnoj želji da danas náđem Šumarev grob, jer je naš cilj posjeta dragim prijateljima, instruktorima HV na Runolistu.

Na polovici puta iznenada nas zahvati snažan vjetar. Kabina se žestoko zanjiha-

“Šumarev grob”

Foto: Ž. Kantura

Albin Leustek (1890-1947)

la. Zdenku smo utješili da smo upravo iznad Leustekova puta, a tu se, za slučaj potrebe, i nije teško spustiti šezdesetak metara. Iza nas dobro se njihala još jedna kabina puna ljudi i tri-četiri praznih. Ljubazni namještenici otvarajući vrata kabine zabrinuto su pitali jesmo li se jako njihali. Izašli smo na tjeme Sljemena i bacivši nekoliko vjetrovitih pogleda u Zagorje, posli do Činovničke livade. Ovdje je Joža uzastojao da skrenemo malo udesno do gospodarskih zgrada Šumarije, na mjestu davne Gradske kuće. Nije htio reći zašto, ali smo i sami ubrzo doznali.

Na mjestu stare zapuštene zgrade i hrpa drveta stoje sada lijepo izvedena drvena vrata s natkrovom. Širok kolni put doveo nas je do zdenca izvedenog u trupcu ovećeg stabla, dok iz mjesta gdje je prije bila grana, teče hladna gorska voda. Cijeli je okoliš ureden u male zelene površine obrubljene lijepim cvjetnjacima. Za nas, dugogodišnje pratioce stalne šumske sjeće i uništavanja Sljemena, pravo iznenadenje.

Kad nas je ljubazni domar Hidajet Husseinović pozvao u zgradu, bili smo doista iznenadeni. Uveo nas je u salon u kojemu se ističu prekrasan stol i dvije velike drvene fotelje. Stol se sastoji od drvene masivne ploče obrubljene lijepim duborezom. Svakako je najljepši dio njegovo postolje od velikoga broja jelenskih rogova, znalački učvršćenih

tako da stolu dadu potrebnu čvrstinu. Naslon fotelja ukrašen je grbom grofa Kulmera izrađenim u drvorezu. Domar reče da je to namještaj grofa Kulmera koji se, eto, nekim čudom spasio. Na upit tko je pokretač ovoga novog pristupa i novih pogleda na Sljeme, odgovor je bio brz i jasan: upravitelj Šumarije Zagreb g. Herbert Krauthacker. Odmah sam sebi u sjećanje dozvao izuzetno lijepo uređenu staru pilanu Bliznec, koja je upravo ovih dana kao muzej, ali i kao atraktivno šetalište, predana javnosti na korištenje. I nju je, kao i nasuprot njoj ponovo uređenu i već odavna zaboravljenu mitnicu, uredila Šumarija Zagreb.

Za svaku pohvalu!

Nakon ljubazno ponuđenog pića oprاشtamo se od domaćina i po nanovo uređenom stubištu spuštamo pred tužno zapušten i zatvoren Dom gradskih činovnika, popularni "Željezničar". Asfaltnom cestom nastavljamo prema istoku stotinjak koraka, a onda skrećemo udesno šumskom cestom niz brijege. Nakon 8 minuta dolazimo pred raskrižje: lijevo "lakši", a ravno strmiji "teži" put. Pošli smo lakšim putem i za kojih 5 minuta ponovno izašli na rekonstruiranu staru cestu što se na devetom kilometru odvaja od Sljemenske ceste prema Runolistu. Još nekoliko koraka i evo nas pred obnovljenim planinarskim domom. Vraćen mu je stari sjaj marljivim rukama instruktora HV, a posebice poznatog planinara Mauricija Tudine. Zatekli smo ga, kao i uvijek, s alatom u rukama. Upravo je popravljao naslove oštećenih klupa. Iznenadila nas je nova prosjeka koja se ruši od doma na jug niz strminu, otvarajući prekrasan vidik prema Zagrebu. To je učinjeno uz dozvolu uprave Šumarije. Planinarski dom koji nema vidika gubio bi svoj osnovni smisao.

Mauricije nas je proveo kroz sve prostorije i bili smo ugodno iznenadeni koliko je toga učinjeno da dom dobije uređaje minimalnog kulturnog standarda. No još ima prilično toga da se učini. Sjeli smo uz ljubaznog domara Štefa i proveli dobar sat vremena u ugodnu razgovoru. Konačno krećemo. Vraćamo se cestom do jakoga lijevog zavoja. S lijeve strane su hrpe ukrasnog kamena za tlo, a u samom kutu do vrha napunjeno bazen vode. Tu bi jednom trebalo biti omanje jezerce što ga puni vodom nevidljivi izvor. Pitam prijatelje znaju li gdje je Sumarev grob. Bio sam sretan kada su rekli da su nekad bili na njemu, ali da se baš sada i ovdje najbolje ne snalaze. Vidjevši vlaku s lijeve strane, a ispod nje dno potoka i jarugu, bio sam siguran da danas

neću zalistati. Ipak sam zamolio prijatelje neka putem i oni paze, jer se s desne strane mora pojaviti izrazita stijena od zelenog škriljevca. Nema nikakva natpisa niti markacije za željeni cilj. Ima ona što vodi desno uz briješ na Puntijarku odnosno Hunjku.

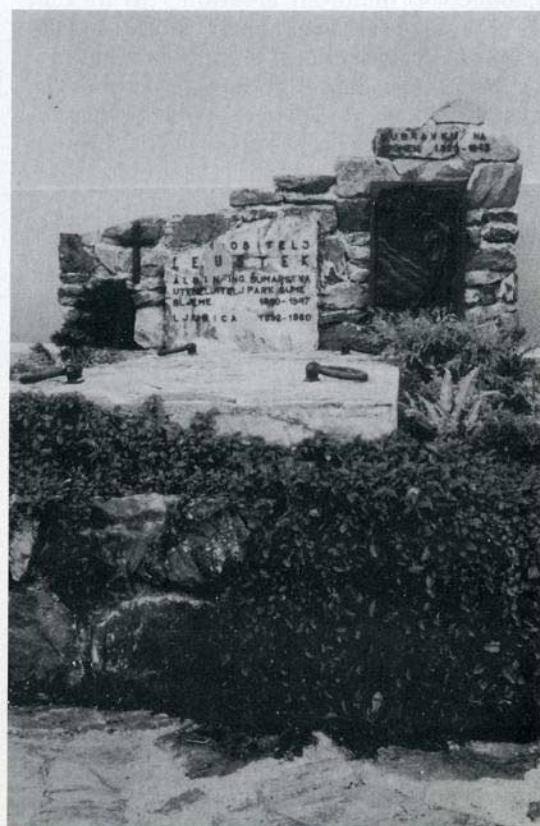
Pošao sam stazom koja vodi po samom dnu potoka, preskakujući svako malo šumski otpad nemarno zarušen i ostavljen na dnu. Za kratko, nakon možda stotinjak koraka, s desne strane izdigla se prelijepa stijena iz zelenog škriljevca. Iz njena je podnožja izbijao snažan mlaz bistre, hladne vode. To je zapravo izvor potoka Blizneca. Prijatelji su bili istinski zadivljeni ljestvom vidjenog. Onda sam im ispričao ono što sam i sam svojedobno pročitao iz pera velikana hrvatskog planinarstva Vladimira Horvata.

Ponajprije, ovdje nema nikakva groba niti je ovdje itko pokopan. Između 1930. i 1932. godine, kada je upravitelj gradske šumarije bio šumarski inž. Albin Leustek, izveden je cestovni odvojak s devetog kilometra tada jedine Sljemenske ceste. Išao je upravo do potoka Blizneca na kome smo mi sada. Prilikom preuzimanja ceste gradski odbornici zaduženi za Sljeme priredili su malu prigodnu veselicu na zaravni što je nastala na kraju ceste. Tada su odbornici zapitali inž. Leusteka otkud naziv Šumarev grob. On im odgovori da se njemu ta prelijepa stijena toliko svidjela da je poželio da tu bude njegovo posljednje počivalište. To su njegovi namještenici prihvatali i čak unijeli u gradske mape. Poslije su to prihvatali i planinari i tako je nastao naziv Šumarev grob.

Taj izuzetno zasluzni čovjek, inž. Albin Leustek, pokopan je u Šestinama sa sjeverne bočne strane crkve. Nadgrobni spomenik napravljen je u izvornom sljemenskom zelenom škriljevcu. Često sa Sljemena silazimo omiljenim stazama do autobusa u Šestinama. Uđimo kroz glavni ulaz groblja i odmah ćemo s lijeve strane zamijetiti posljednje počivalište čovjeka koji je za svojega upravljanja Gradskom šumarijom zadužio planinare. Otkupio je mnogo šume od Kulmera, Pongratza i Kaptole, uvećao gradsko šumsko gospodarstvo za 200 jutara novih površina šume, uveo moderni način gospodarenja šumom, utemeljio sljemensku park-šumu, shvatio da je za planinarstvo potrebno izvesti posebne puteve, pa je trasirao i izveo put od Zvečaja u Gračanima ispod Rebra na Adolfovac, Črešnju, Brestovac i na kraju Sljeme. Po njemu je i dobila ime Leustekov put ona staza koja je dugi niz

godina bila jedan od najomiljenijih pristupa na Sljeme. Takoder je projektirao i izveo planinarsku stazu sjevernom stranom Sljemena koja povezuje Činovničku livadu s Tomislavovim domom. Izveo je i spoj sljemenske ceste s tadašnjom Pongratzovom lugarnicom (danas Dom Risnjak), a zatim kolnik oko Sv. Jakoba na Kraljičin zdenac, što je danas silazna Sljemenska cesta.

Kada se nađete pod stijenom Šumarev grob krijepeći se bistrom hladnom vodom, ne zaboravite ime i djelo velikog zaljubljenika u prirodu i velikog prijatelja planinarstva – Albina Leusteka.

Leustekov grob kod crkve na Šestinama

Foto: Ž. Kantura

Konačno na vrhu!

Zapis planinarskog outsidera s izleta na Klek

MARTIN SUŠAC, Zagreb

Bliži se konac moje "sage o Kleku". Pred domom ispod masivne Klekove kupole odmah sam se poledoške izvalio na jednu od drvenih klupa i, duboko proživiljavajući užitak odmora, promatrao čist i beskrajan azur — suncem obasjano svijetloprozirno plavetnilo s rijetkim oblacićima što su poput raščupane bijele vunene paučine usamljeno nestajali u nedokućivom modrom beskraju. Krajičkom oka promatrao sam i planinare koji su polako pristizali, svi razgoličeni do majica. Ono moje društvo posjedalo je do mene uz primitivno sklepani stol i pilo sokove, a plava Dugonjina gospoda donijela je i meni jednu času ne dopustivši nikakav izgovor. Ispio sam s velikim užitkom i, dakako, zahvalio uz iskren dodatak: "Divni ste!" — "I vi ste", rekla je uz smiješak, zbog nečeg očito dirnuta. I najednom me je neočekivano učinila sretnim, makar i u jednom trenutku.

Malo poslije čuo sam glas onog travara: "Odmarate, gospodine?" i ugledah nad sobom njegovu siluetu. "O, stigli ste", rekao sam ni ne pomaknuvši se, a on se prignuo i prošaptao:

"Vidite onu u crvenoj bluzici, to je ona". Iako nerado, iz pristojnosti sam se pridigao i pogledao. Bila je to sredovječna pristala žena s uzdignutom kosom u pundžu, što je sjedila odmah do stola mojih poznanika.

"Pa što joj ne pridete? Nitko sa strane neće znati da ste baš njoj prišli", upitao sam također šaptom i opet legao.

"E, nikad se ne zna tko promatra i tko me može otkucati", prošapta i on, a ja postadow malo nestrpljiv:

"Pa, gospodine, svi planinari i planinarke druže se i razgovaraju, i što bi tu moglo nekom biti sumnjivo?"

"Moglo bi, i te kako bi moglo, gospodine", odlučno ustvrdi travar i nastavi svejednako šapćući:

"Žene odmah prepoznaju one koji se vole; na to jedino neprestano i vrebaju. Mene bi, na primjer, odmah otkrile čim bi me vidjele u njezinoj blizini jer ja ne bih skidao oka s nje. A i da je i ne pogledam, opet bi to one po nečem otkrile, đavo će ih znati kako. Ja sam zato i prišao vama — nećete zamjeriti — samo da neprimjetno budem što bliže njoj", prošaptao je smirenje, a onda sjeo do mojih nogu i dodao: "Znate, uživam u svakom njenom pokretu i stalno strepim da i nekog drugog ne zavede tom svojom umilnošću. Što vi mislite?" — upitao je netremice zagledan preko mojih uzdignutih koljena.

"Ne vjerujem, gospodine", odgovorio sam s onom nemarnom objektivnošću u glasu, "jer kad bi se tako zavodilo, svi bi bili zaljubljeni samo u jednu ženu." — "Pa da, imate pravo", prošaptao je odahnuvši i dalje nastavio netremice promatrati.

Malo zatim došla je opet ona plava i kazala da oni idu na vrh Kleka, pa ako želim s njima. "Dakako da želim", rekoh prenuvši se iz poludrijemeža i odmah se ujedoh za jezik. Zar opet penjanje, dođavola; i to kakvo, po okomici! — pomislih srdit na sebe. Ali odustati više, zbog srama, nisam mogao. I tako, odmah ustadol a i travar također. "Doviđenja, gospodine", reče. "I ja ћu gore, ali malo kasnije."

Išli smo nekom kozjom stazom, jedno za drugim, najprije kroz neko povisoko grmlje i šiblje a zatim širim puteljkom. Među prvima je išla Milka i pričala s Anicom. Iza mene je išla ona plava.

"Vi ste sigurno Bosanac?", upitala je pristižući pored mene i odmah objasnila: "Po

govoru sam zaključila. Znate, i moji roditelji su iz Bosne i već četrdeset godina žive u Zagrebu, ali govor nisu nimalo izmijenili."

"A, zato vi meni donosite napitke", rekoh uz smiješak.

"O, ne", odgovori. "S nama ste u društvu i svi su rekli da vam odnesem, posebno Anica. Kaže da ste usamljeni; žali vas."

"Anica?", upitah ne sjetivši se odmah.

"Da, ona iz Županje. Mala je pametna i dobrog srca. Istina, ponekad se čini još balava i kao da malo koketira. Ona vam je slavonska razmažena jedinica, koja se i nesvjesno želi svakom dopasti. Pa i moj Dugonja! Mislite da nisam primijetila kako ju je pomilovao po glavi? Jesam, i te kako. I onaj davorlji bijes ljubomore od tada me ne napušta. Krijem ga, ali ga ne mogu sasvim sakriti. Sigurno ste i vi primijetili?"

"Primijetio sam, naročito kad ste skoro psujući poljubili svoga Dugonju. Ali sad mi je jasno", nasmijao sam se.

"Imate pravo da se smijete", potvrdi nasmijavši se i sama. "Mala je takva i svak bi je pomilovao, pa zašto ne bi i moj Dugonja. Ali onom vragu ljubomore u meni teško je to dokazati. Znam da nije pokvarena i da voli svog dežmekastog, ali svejedno: dugo mi treba da se smirim, pogotovo jer ni s kim ne smijem ni pričati o toj svojoj ludosti. Eto, vama mogu reći i odmah mi je lakše. Nedam svog Dugonju nizašto na svijetu, u tome je stvar. On je, doduše, kako kaže moj tata, obični dobroćudni tokmak. Ali moj je."

I tako u časkanju stigosmo u podnožje samoga brda i počesmo se penjati gotovo okomito strminom. Nastojao sam da stalno budem uz Dugonju, jer mi se on činio najjačim. U napetoj pažnji na svaki korak da se ne okliznem i ne odletim u dubinu, ni s kim više nisam razgovarao niti sam slušao tudi razgovor. Korak po korak, uz silno dahtanje (i često uz sumnju hoću li sljedeći korak iako moći napraviti) Dugonja i ja uspesmo se, začudo prvi od naše grupe, do pod sam vrh do kojeg je dalje vodila travnata staza dužine još oko tridesetak metara.

"Ja neću dalje", progundja Dugonja i sjeđe. Jedva dočekavši i ja sam, dakako, odmah sjeo, zapravo više se izvalio na suhu travu otpuhujući kao hipopotam. Usput sam pogledom obuhvatio posvudašnje zelenilo šuma koje su se, tek s ponekom čistinom, prostiralo dalekim obzorjima vrtoglavu duboko ispod nas. Isto kao i dolje kad sam ležao na klupi, samo sada puno razglednije i veličanstvenije

(od čega me je hvatala strava), visoko iznad mene i iznad dalekih horizonata mirno su lebjeli bijeli čupavi oblačići rijetko razbacani po sunčanim žarko svjetlim plavim dubinama beskrajnog nebosliona, a laci vjetrič hladio mi je potpuno znojnu glavu i tijelo.

(Krleža je, pomislio sam, morao proboraviti na nekoj sličnoj uzvisini — planinar nije bio, zna se — kad je pisao o sunčanom, ognjem zapaljenom podnevnu i raskalašeno razigranom Panu, i o onoj ludo zanosnoj igri oblaka u svojim nedostižnim "Trima simfonijama" gdje sve živi, pleše i pjeva: i oblaci, i boje, i akordi, i sirenga, i boemi... i sve, sve na silnoj sunčanoj vatri — i čovjek dvadesetog stoljeća).

I dok smo se nas dvojica tako šuteći odmarali, počeli su pristizati i ostali iz naše grupe i odmah sjedali do nas. Dugonja je opet rekao da ne ide na vrh. "Ionako sam dvometraš", objasnio je, "pa se bojam pogledati i s te moje vlastite visine i kad hodam ulicom, a kad bih pogledao još i s ove stražnje visine sigurno bih se toliko uplašio da bih se, nedajbože, lako mogao strmoglavit niz ove kamene litice; a možda bi me i vjetar lako mogao otpuhnuti; zar ne osjećate kak-vom snagom već i ovdje puše, a gore — strah me i pomisliti." Ostali (ne ja) smijali su se i uzalud ga uvjeravali ("Nisi, dovraga, pahuljica već stokilaš da bi te vjetar otpuhnuo; ako nećeš na vrh, što si se ikako penjao", i slično), on je ipak ostajao pri svom: neće pa neće. I neka ga se okane, zaključio je, nek oni idu a on će polako dolje.

"Kakva si ti mazga!", rekla je plava i poljubila ga, a on je promrmljao: "Dat јu ja tebi mazgu", i ispružio se po travi. I ja sam odbio da podem s njima na vrh. Naime, već na početku penjanja na ovu vražju (iako, objektivno, velebnu) kopolu stalno sam pomisljao kako јu se vratiti a da se ne okliznem niz tu jezivu strminu. Sva mi je nada bila u Dugonji i od njega se nisam htio ni trenutno odvojiti, a još k tome: ako se on boji tog vrha, kako se ja neću bojati? Dobro, pomicljaš sam, ako se i uspnem na vrh (tu Dugački ipak malo pretjeruje), ali uplaših se i na samu pomisao da će Dugački dotle otići i da јu bez njeg morati silaziti.

I doista, čim su oni otišli, Dugonja i ja počesmo silaziti. To sam činio s krajnjim oprezom: polusjedeći, polupuzeći i samo rijetko poluhodajući.

Na kraju silaza, u sjeni golemog stabla blizu ceste, prilično dugo smo čekali autobus. Sjedeći naslonjen na deblo, u potpunoj opuštenosti i poluotvorenih očiju, promatrao sam cestu i daleko zeleno obzorje u prozirnoj svjetloj modrini skorog predvečjera.

U jednoličnoj vožnji autobusom, dok je vani padaо suton, svi smo počeli dirijemati. Probudio sam se pri izlasku iz Karlovca (glava mi je bila naslonjena na mog susjeda, strpljivoga i finog gospodina. Kad sam mu se ispričao, on se samo nasmiješio. Baš fin svijet, ovi Zagrepčani, zaključih odlučno). Vani je bila noć s puno zvijezda na tamnom nebu.

* * *

Urednikov pogовор

Po završetku "sage o usponu na Klek" planinarskog outsidera Martina Sušca, možemo zaključiti da su se čitatelji svrstali u dvije suprotne strane: jedni su uživali u njegovu humoru (možda i zbog pomisli: Hvala Bogu što ja nisam takav!), a drugi protestirali (Ma kakav je to planinar kojemu je teška i obična planinarska štetna!).

U svakom slučaju, autoru valja priznati velikodušnost: on nam nudi da se smijemo njemu samome, a takvi su humoristi prava rijetkost. Bilo bi zanimljivo što o autoru misle stručnjaci za humor. I eto, javio se jedan koji ga — ni više ni manje — nego poziva na svojevrstan dvoboј ili, ako hoćete, na suradnju (poput Iljfa i Petrova?). Riječki planinarski veteran i stari suradnik našeg časopisa gosp. Miljenko Pavešić poslao nam je "ogorčeno" pismo, a mi ćemo biti toliko indiskretni da ga ovdje u cijelosti objavimo, u nadi da ćemo jednog dana doznati i završnicu ovoga humorističkog sukoba. Njegovo pismo glasi:

* * *

Riječ-dvije planinarskom outsideru

Sjedim u podrumu zgrade, a u gradu podno Kleka, dok gradom odjekuju detonacije granata ispaljenih negdje u Plaščanskoj dolini. U torbi s najnužnijim sitnicama i stvarima našao se i najnoviji broj "Hrvatskog planinara". Čitam "Zapis planinarskog outsidera s izleta na Klek". Čitam, stanem, u sjećanje prizivam staze, uspone, mostove, brvna i nikako da se moje poznavanje Kleka i okolice, a koje nije malo, uklopi u zapise "planinarskog outsidera". Ja sam vesele naravi, volim šalu, velik sam pristaša objavljivanja

napisu sa humorističkim sadržajem u našem "HP", ali način kako to radi autor gospodin Martin Sušac, nekako mi se ne uklapa u moje viđenje homora. Njegovi opisi mukotrpнog penjanja na Klek, te iscrpljene planinarke i planinari koji samo što dušu ne ispuste nije baš propaganda planinarstva a niti zdrav i sočan humor.

Istina je da je za brojne urbane građane planinar patnik koji vuče tešku naprtnjaču bespućem domovine, a iza svake ga bukve ili jele čeka vuk ili medvjed, ali je i istina da uspon na Klek od Bjelskog do doma ne predstavlja nikakav značajniji napor. Krećući se doslovno korak na korak, do doma se stiže za jedan sat. Na toj stazi ne znam ni za kakve vododerine, nikakve grozne strmine. Gdje je to video humorist g. Sušac?

U prethodnom broju, pored isto tako objavljenih "strahota", on spominje nekakav prelaz preko rijeke Dobre, uzak i strašan, nitko se nije usudio prijeći na drugu stranu. Da to provjerim, supruga i ja krenusmo od brane na jezeru Bukovnik uz Dobru sve do Ogulinskog Hreljina. Ništa od opisanih užasa ne nađosmo. Mislim da bi učinkovit humor morao imati stvarnu osnovu.

Gospodin "outsider" piše: "...kroz debala i granje bukava i jela..." Na Kleku nema niti jela niti smreka, nema crnogorice! Dalje opisuje nekakva dva stupa na kojima je prikovana i nakrivljena tabla od natrulih dasaka gdje se jedva mogao razabratи natpis "SASTAJALIŠTE VJEŠTICA". Nikada na nekoj tabli na Kleku nije bio taj natpis, a niti je tabla bila postavljena na dva stupa, a ni daske nisu bile natrule. Postojala je tabla od dobrih dasaka pribijena na dvije bukve pored staze, jedna bukva s jedne, druga s druge strane staze. Na tim je daskama bio natpis "DOBRO DOŠLI U CARSTVO KLEČKIH VJEŠTICA" te brezova metla. Danas na tom mjestu, na istim bukvama stoji metalna tabla s višebojnim gore spomenutim natpisom te crtežom vještice, vrlo ukusno izrađena. Na suprotnoj strani je novi natpis "DODITE NAM OPET". To je bio poklon Kleku članova HPD "Sisak".

Ne želim dužiti i oduzimati dragocjeni prostor, a niti polemiku s piscom, već mu predlažem, da se dogovorimo o zajedničkom usponu na Klek. On kao outsider, ja kao iskusni planinar, pa da onda zajednički objavimo humoristički zapis o tom izletu. Jasno, tu mora biti i blagoslov urednika.

Miljenko Pavešić

Zapis s Kleka 22. svibnja 1993.

MILJENKO PAVEŠIĆ, Rijeka

Klek nekom magičnom snagom privlači brojne planinare svojim veličanstvenim stijenama. To se potvrdilo i u subotu 22. svibnja. Oko doma na Kleku bilo je kao u mravljnjaku. Gotovo nevjerojatno – oko stotinu planinara iz jedanaest planinarskih društava! Kao u ona stara predratna vremena. Izgledalo je kao da je to neki planinarski slet. Uvijek me brojnost planinara na vrhuncima oduševljaval-a, pogotovo kada je među njima podosta mlađih ljudi, a što je bilo upravo ovdje. Vrijedi i nabrojiti ta društva: Vihor, Velebit, Željezničar, Zanatlija, Sljeme, Zagreb-Matica iz Zagreba, te Sisak, Bijele stijene Mrkopalj, Klek Ogulin, Petehovac Delnice i Kamenjak Rijeka. Najbrojniji je bio Vihor – pun autobus. Predsjednik PD Klek, Ivica Polić, ujedno i domar (to je, vjerujem, jedinstven slučaj u Hrvatskoj) ljubazno je dočekivao brojne planinare, posebno planinarke, a istodobno muku mučio kako ih sve smjestiti u dom. Ipak, svi su našli smještaj. Dio onih koji su za svaki slučaj sa sobom imali vreću za spavanje, načinili su zgodan bivak na tratinu podno sjenovitih bukava. Zahvaljujući suhom i toplomu vremenu uživali su u svježem i čistom zraku starca Kleka.

Među planinarima bio je i tajnik HPS Nikola Aleksić. Zahvaljujući tome počeli su i prvi razgovori o načinu proslave 120. obljetnice planinarstva u Hrvatskoj. Predsjednik PD Klek Polić želio bi da to bude ovdje, tj. jedan dio u gradu Ogulinu, a drugi dio kod doma na Kleku. Razgovaralo se i o propagandno-izdavačkoj djelatnosti u vezi s obljetnicom. Pošto je g. Polić direktor tiskare u Ogulinu, to bi taj dio bilo najbolje povjeriti Ogulincima. Predložio sam da se na sve propagandne materijale uvrsti ogulinska kula s obrisom Kleka u pozadini, a iznad toga klečka vještice. Taj amblem nose i pripadnici 143. ogulinske brigade i bio bi poticaj tim bojovnicima za obranu hrvatskog suvereniteta.

Dom na Kleku dobro se održava i stalno dotjeruje. Na stazi ispred doma postavljena je nova tabla sa starim amblemom vještice

i natpisom: "Dobro došli u carstvo klečkih vještica". S druge strane dodan je nov natpis: "Dodite nam opet!" Na domu je postavljena mijedena ploča s natpisom HPD "KLEK" OGULIN. Te dvije table izradili su planinari PD Sisak i poklonili domu na Kleku. Vrijedi istaći da PD Sisak i PD Klek njeguju posebno srdaćne odnose.

Vrlo je zanimljiv bio razgovor s predsjednikom PD Vihor g. Mišom Dlouhyjem. Vihor svaki mjesec organizira jedan izlet autobusom. Prava planinarska aristokracija kada u ovo vrijeme planinare autobusom? Objasnenje je riješilo dvojbu. S privatnim autoprevoznikom ugovorili su jednogodišnji aranžman pa dobivaju autobus po vrlo prihvatljivoj cijeni, čak nižoj od željezničke. Eto, ovaj dvodnevni izlet stoji pojedinca 8 DEM! Obratite se Miši pa će vam reći kako to treba organizirati. Zahvaljujući tome, Vihor je ove godine obišao dobar dio Hrvatskog zagorja i Gorskog kotara, u lipnju je bio dvodnevni izlet na Velebit (Ravni Dabar – Baćić Kuk – Kiza), a u srpnju su na Dan hrvatskih planinara bili na Javorovoј kosi.

Eto, tako je bilo te subote na Kleku. U kasnim popodnevnim satima otišli smo na vrh Kleka gdje je pri izuzetno dobroj vidljivosti zalaz sunca predstavljao nesvakidašnji doživljaj. Idući dan alpinisti imaju penjačke vježbe u stijeni Kleka, a ostali idu na Bijele stijene, taj biser Gorskog kotara.

Posebno, zanimljiv razgovor bio je s tajnikom PD Bijele stijene iz Mrkoplja, gosp. Blaževićem. Naime, Mrkopalj je postao općina pa treba riješiti pitanje doma u Tuku. S Delničanima to nije išlo na najbolji način, tražili su od planinara veliku stanarinu i nerazmjerne poreze. Slijedi razgovor sa čelnicima nove općine Mrkopalj i vjerujemo da će razumijevanje prevladati.

Tako je to bilo na Kleku. Po običaju, dan je brzo prošao, sustiju naredne brige ali i misli o idućem izletu i druženju.

Proslavljeni šezdeseta obljetnica

U proljeće 1979. g. započele su pripreme za obilježavanje 10. obljetnice uspostavljanja "Velebitskog planinarskog puta". Razmišljalo se o načinu obilježavanja, kada je pristigla žalosna vijest da je preminuo inž. Ante Premužić, graditelj glasovite staze kojom prolazi preko pedeset kilometara trase VPP-a. Jedinstvena odluka tadašnjeg vodstva PSH bila je da se postavi spomen-ploča inž. Premužiću i njegovoj stazi. Dileme su bile: mramorna ploča, bakrena ploča ili uklesati natpis u samu stijenu po uzoru na rimski "Pisani kamen". Prevladao je posljednji prijedlog i određena je trojka za izbor mjesta i realizaciju u sastavu dr. Željko Poljak, Nikola Aleksić i pok. Alfred Hlebec. Začudo, već pri prvom prolasku stazom mjesto je odabранo jednoglasno, bez ikakve dvojbe. Ali tek tada nastaju problemi: treba naći profesionalnog klesara koji bi u kratkom roku bio voljan otići (i pješačiti) na Velebit, dakako, za male novce. U pomoć je pritekao jedan planinarski priatelj s Akademije likovnih umjetnosti

i preporučio svojeg poznanika klesara Zvonka Hercega, koji je i pristao. Već 15. lipnja ekipa Gospodarske komisije s klesarom, uz niz putnih peripetija, stiže na Zavižan, da bi se idući dan i krenulo na posao. A taj dan je bio pravi "velebitski": niski oblaci, kiša koja zbog vjetra pada vodoravno i hladnoća. Odgadati se nije moglo, jer je otvorenje bilo planirano za 30. lipanj. Postavljena je nadstrešnica od plastike i šatorskih krila, ali u tim uvjetima ni to nije pomoglo. Naš klesar započeo je posao goloruk, ali ubrzo zbog hladnoće mora obući rukavice. Tako gubi osjet opipa, pa mu ispada dlijeto i nikada ga nismo našli. Unatoč svemu spomen-natpis je završen i do noći smo se vratile u dom na Zavižanu mokri do kože. Predviđeno bojanje uklesanih slova specijalnim lakom nije se moglo izvesti, pa je to učinjeno dan prije svečanosti i otkrivanja.

Raspravljujući petnaest godina poslije te svečanosti gdje bismo proslavili šezdesetu obljetnicu dovršenja izgradnje Premužićeve staze, nije bilo teško odlučiti: pred spomen

Premužićeve staze na Velebitu

-natzpisom iz 1979. godine. Oko 200 ljubitelja Velebita i Premužićevih poštovatelja okupilo se u subotu 11. rujna na tom mjestu i priredilo skromnu svečanost. Nakon vokalnog koncerta, održao je tajnik Hrvatskog planinarskog saveza Nikola Aleksić ovaj govor:

Upravo na ovom mjestu gdje smo se danas sastali, prije 61 godinu nastao je problem koji je doveo u pitanje dovršenje Premužićeve staze. Nakon dvije godine građenja, na ovoj, najneprohodnijoj dionici, dugačkoj samo kilometar i po, ponestalo je novaca. Bilo je raznih teškoča i zanimljivih zgoda i nezgoda o kojima bi se moglo napisati i knjigu, ali ovdje je postalo kritično. No prije nego kažemo kako je kriza riješena, najprije nekoliko riječi o tome kako je gradnja započela. Dva su najzaslužnija imena bez kojih danas ne bismo mogli doći ovamo kao u šetnji. Prvo je dr. Ivan Krajač, predratni predsjednik HPD-a, velebitski zaljubljenik koji je najprije 1927. poradio na izgradnji kuće na Zavižanu. Danas rijetko tko zna da je ona njegovo djelo

i da su je prije drugog svjetskog rata nazivali Krajačevom kućom. Tada se Krajač zaljubio u Rožanske kukove i srećom našao vatrenog istomišljenika u inženjeru šumarstva Anti Premužiću. Premužić je tada bio na vodećem mjestu u direkciji šuma na Sušaku, a Velebit je spadao u njegov djelokrug. Udružila su se, dakle, dva idealna čovjeka: Krajač, političar, moćan kao ministar trgovine u tadašnjoj kraljevskoj Jugoslaviji, i Premužić, genijalni stručnjak i rodoljub koji je želio pomoći bijednim podgorskim žiteljima, a oni su u to doba nakon svake suše doslovno umirali od gladi. Dvojka je odlučila da se uzduž Velebita, od Oltara do Oštarija, urede dva puta: na ličkoj strani cestovni preko Štirovače i hrptom

---

SLIKA GORE:

Šezdesetu obljetnicu završetka izgradnje Premužićeve staze obilježio je HPS u subotu 11. rujna 1993. u 14,30 sati skromnom svečanošću uz prisustvo oko 200 planinara

Foto: Vili Strašek

Spomen-natpis ing. Premužiću s njegovim portretom
Foto: V. Strašek

planine turistička staza.

Krajač se koristio svojim utjecajem da nabavi novac, a Premužić je ideju provodio u djelo. Bio je to golem projekt, koji ni danas ne bi bio lako ostvarljiv. Tako je, na primjer, Premužić upravo ovdje doživio pustolovinu trasirajući put prema Rossijevu skloništu u društvu s Podgorcem Markom Vukelićem, koji je bio predradnik na gradnji. Cijeli su dan prodirali kroz neprohodan krš, iz jame u jamu, napokon ih je uhvatila noć i oni su gladni i žedni prenoćili pod jednom krošnjom. Tek su se idući dan probili do Rossijeva skloništa. U to doba već je bio dovršen veći dio staze, i s Oštarijske i s Oltarske strane. Narod je dobro upoznao Premužića i zavolio ga. Podgorci su dobro shvatili da staza donosi dvostruku korist: ljudima zaposlenje, a velebitskim zaosecima vezu sa svijetom. I što sada s tom zadnjom dionicom, kad je ponestalo novaca? Nedostajalo je 30.000 dinara za taj kilometar i po, jer je svaki metar staze pogoden za 20

dinara. Puno ili malo? Puno ako znamo da je tadašnja dnevница bila upravo 20 dinara, malo ako pogledamo kako je ovo težak teren. Mukotrpan je to posao lomiti živu stijenu. Napokon je problem riješen: Banska uprava u Zagrebu pokazala je razumijevanje i na poticaj HPD-a doznačila Premužiću tih trideset tisuća. Čim je snijeg okopnio, radovi su nastavljeni i prije dva mjeseca navršilo se točno 60 godina kada su na ovom mjestu spojene južna i sjeverna dionica.

Premužić je tom prilikom napisao: "Radovi su završeni, pa je sada moguće da se pješice ili na konju ide od Oltara do Oštarija. Tako je sada u 15 minuta prolazan ovaj dio puta između Čepuraša i Gromovače za koji je dosad trebalo 5-7 sati". I stvarno, dobili smo turističku žilu kucavicu na razmedu kopna i mora, dugačku bez odvojaka 57 kilometara. Ona vodi u srce Velebita, u veličanstvene Rožanske kukove, u pravi muzej kraških oblika, gdje planinske ljepote gledate kao fantastičan film u kinu. Sjetimo li se da staza svladava zračnu udaljenost od 40 km, lako je izračunati kako je genijalno trasirana kroz taj krš. Još nešto: ona je vrlo laka jer su joj usponi do 10% nagiba, osim onih nekoliko stepenica u Crikveni. Stalno vodi istom visinom i da kise tijekom 60 godina nisu sa staze isprale sitan tucanik, mogla bi se lako proći i običnim biciklom. Najviša njezina točka, a to je između odvojka za Gromovaču i Rossijeva skloništa, samo je 40 metara viša od doma na Zavižanu. Dr. Krajač je tada napisao: "Vrijednost staze shvatit će tek iduće generacije". I mi smo je shvatili jer je 1969. godine u cijelosti uvrštena u trasu Velebitskog planinarskog puta. Inž. Premužiću odužili smo se po uzoru na "Pisani kamen" iz rimskog doba, uklesan u stijenu blizu Begovače koji odolijeva zubu vremena već 2 000 godina. Uklesali smo natpis Premužiću i nadamo se da će, zajedno sa stazom, odolijevati zubu vremena barem idućih 2 000 godina.

Nakon govora planinari su iskoristili lijep sunčan dan te prošetali Premužićevom stazom i uspeli se na obližnje kukove, uživajući u divnim vidicima na Jadransko more i otoke.

Nikola Aleksić

U IDUĆEM BROJU

Idući broj HP već je u pripremi. U njemu će, među ostalim, biti objavljeni članci: *Lutanje mađarskim planinama D. Trošelja, Dolomiti Denke Špralja, Bjelašnica u mom srcu S. Žalice, Opet na Rujno A. Rukavine, Gjuro Pilar, osnivač HPD-a Ž. Poljaka itd.*

Središnji alpski put 02 kroz Austriju

III. Grossvenediger

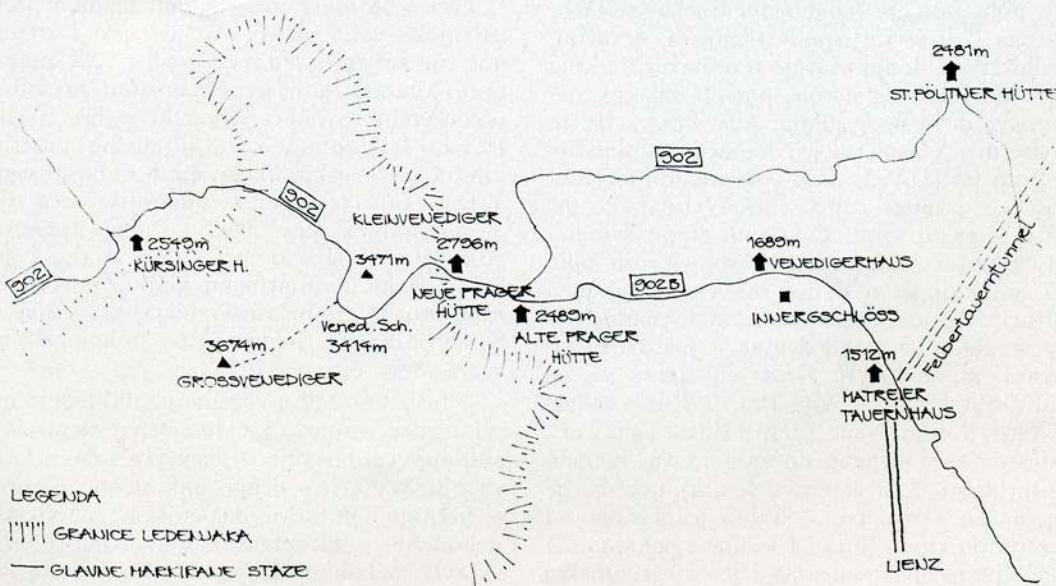
KREŠIMIR KEDMENEC, Zagreb

Uz Grossglockner kao najviši i Sonnblick kao možda najsljekovitiji vrh, Grossvenediger (u hrvatskom prijevodu Veliki Mlečanin) kao najviši ledenjački vrh (3674 m), čini "sveto trostvo" austrijskih gora. Smješten na zapadnom dijelu nacionalnog parka Hohe Tauern (Visoke Ture) u središtu Venedigergruppe, svakako je najnepristupačniji od spomenutoga "trostva".

Kao i mnogi drugi alpski vrhovi i ovome se može pristupiti s nekoliko strana, no za planinare su najprikladnija dva. Prvi, takozvani južni pristup, započinje u Istočnom Tirolu. Autom ili vlakom može se doći do Lienza, glavnog grada Istočnog Tirola, zatim na sjever do Matreia i dalje prema Salzburgu. Neposredno prije ulaska u tunel ispod Velikih Tura, skreće se lijevo u veliku planinsku dolinu i dolazi do Matreier Haus (1511 m), zadnjeg mjesta dokle se može autom ili autobusom. Istinabog, cesta kroz dolinu ide i dalje, no budući da ulazi u područje nacionalnog parka, ona je zapriječena brkljom. Dalje se može pješice, kočijom ili mini-busom.

Drugi je pristup iz pokrajine Salzburg (Grossvenediger je na samoj granici Istočnog Tirola i Salzburga). Autom se može doći do gradića Neukirchen am Grossvenediger i dalje još do sela Hollaus, a zatim pješice na jug, preko Kürsinger Hütte.

Moja supruga Andrea i ja odlučili smo se za pristup s juga zbog većeg broja planinarskih domova uz put te manje visinske razlike između zadnjeg doma i vrha. Nakon

Grossvenediger

Foto: K. Kedmenec

kraćeg razmišljanja hoćemo li uzeti kočiju ili mini-bus, ipak smo od Matreier Haus krenuli pješice kroz predivnu dolinu. Nakon sat i pol hoda po širokoj cesti stigli smo do Venediger Haus (1700 m) i tu prenoćili. Ovaj dom podignut je u nekadašnjem pastirskom selu, a okolne kolibe preuređene su kao spavaonice za brojne planinare. Budući da je dom privatno vlasništvo, za spavanje se mora platiti puna cijena.

Drugo jutro nastavili smo s usponom. Prvi pola sata uz čelično-sivi Gschlöß-Bach, potoka koji izvire ispod ledenjaka, a zatim, nedaleko od donje postaje teretne žičare koja vodi do najvišeg doma, počinje cik-cak uspon sve do drugog doma, Alte Prager Hütte (2490 m). Vlasništvo je Njemačkog alpinističkog saveza (DAV), stalno otvoren od početka srpnja do konca rujna, ima 17 ležaja te još 10 u zimskoj sobi. Ovu smo etapu svladali za tri sata. Usput je mnoštvo izvora tako da oni koji su u dolini zaboravili napuniti čuturice to još uvijek mogu nadoknaditi. U ovom dijelu uspona ledenjak je još uvijek po strani, ali se ni vrh Grossvenedigera još ne vidi. Sat hoda od Alte Prager Hütte nalazi se najviši dom, Neue Prager Hütte (2800 m), mjesto našeg drugog noćenja. Ovaj izvrsno opskrbljeni dom (teretna žičara) također je njemačko vlasništvo. Stalno je otvoren od srpnja do rujna, ima 64 ležaja u sobama, 51 u skupnim spavaonicama i još 10 u zimskoj

sobi. Hrvatske planinarske iskaznice se priznaju, tako da jedno noćenje u sobi iznosi 150, a u skupnim spavaonicama 100 šilinga.

Sredina je kolovoza i izgleda da je vrhunac penjačke sezone na Grossvenedigeru. Prije spavanja još jednom pregledavamo kartu i planiramo sutrašnji uspon na vrh. Prelistavam knjigu posjetilaca. U posljednja četiri mjeseca mi smo jedini Hrvati, a osim Austrijanaca i uobičajenih Nijemaca, sve vrvi od velikih skupina Mađara te Nizozemaca (!). U krevet se ide rano, jer radi uspona preko ledenjaka valja ustati oko pet sati i krenuti dok su snijeg i led još tvrdi. Na malom radio-aparatu koji uvijek nosimo sa sobom pokušavamo pronaći Hrvatski radio. Ništa. Izvrsno lovimo mnoštvo talijanskih, austrijskih pa čak i čeških ili slovačkih radio-postaja. Vrteći skalu konačno začujemo domaću riječ — no "ulovili" smo "Radio-Pulu", upravo se emitirala emisija za pomorce. I tako, slušajući neku dalmatinsku klapu, povremeno kroz prozor promatramo odsjaj mjesecine na Schlaten Keesu, ledenjaku preko kojega ćemo sutra preći.

Iako smo bili u zasebnoj sobi, nismo mogli u miru zaspasti. S jedne strane dopiralo je smijanje i hihotanje iz susjedne sobe u kojoj su bili Mađari, s druge pak strane dopiralo je hrkanje nekih drugih penjača. A i vlastito uzbudjenje pred sutrašnji uspon jedva mi je ostavilo nekoliko sati sna. Taman kada sam

utonuo u najljepši san, buđenje! S prvim svitanjem mnoštvo penjača na Grossvenediger i okolne vrhunce naprosto je poskakalo s ležaja i bučno se počelo spremati za uspon. I mi također.

No, uvijek nešto može poremetiti planove. Andrea je dobila jaku glavobolju i tada se i pred mene postavilo veliko pitanje — hoću li se sam upustiti u avanturu uspona ili odustati. U traženju odgovora prolazilo je vrijeme. Sve organizirane grupe, na čelu sa vodičima, krenule su već prema vrhu. Preko mnoštva pukotina u ledu i opasnosti od lavina, nije preporučljivo na vrh ići sam. Kao pomoć onima koji nemaju dostatnog znanja, gorska služba spasavanja organizira stalna dežurstva profesionalnih vodiča, koji po potrebi vode do Grossvenedigera ili okolnih vrhova.

Pomno slušajući vremensku prognozu za taj dio Alpa i još jednom proučavajući kartu, odlučio sam: idem sam! No, ne baš sasvim, jer mi se pridružuje jedan bračni par iz Bavarske.

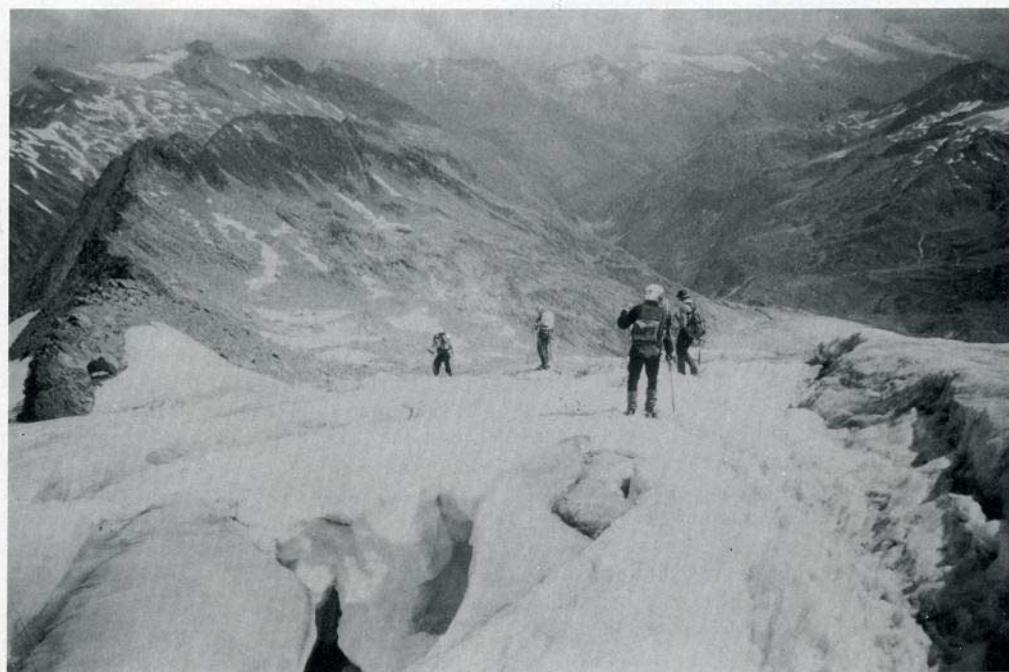
Prvi metri uspona i nisu neki napor, ali čovjeka žalosti što se mora spustiti pedesetak metara niže od doma, na rub ledenjaka. Tu je snijeg još sasvim ugodan za hodanje, blago utaban. I tako prvih sat vremena de-

reze ostaju u ruksaku, a cepin samo smeta u rukama.

Dolazimo na nekih 3 000 metara i tu je drugačije: snijeg prelazi u led, a metalni šiljci su jedino sredstvo za nastavak hoda.

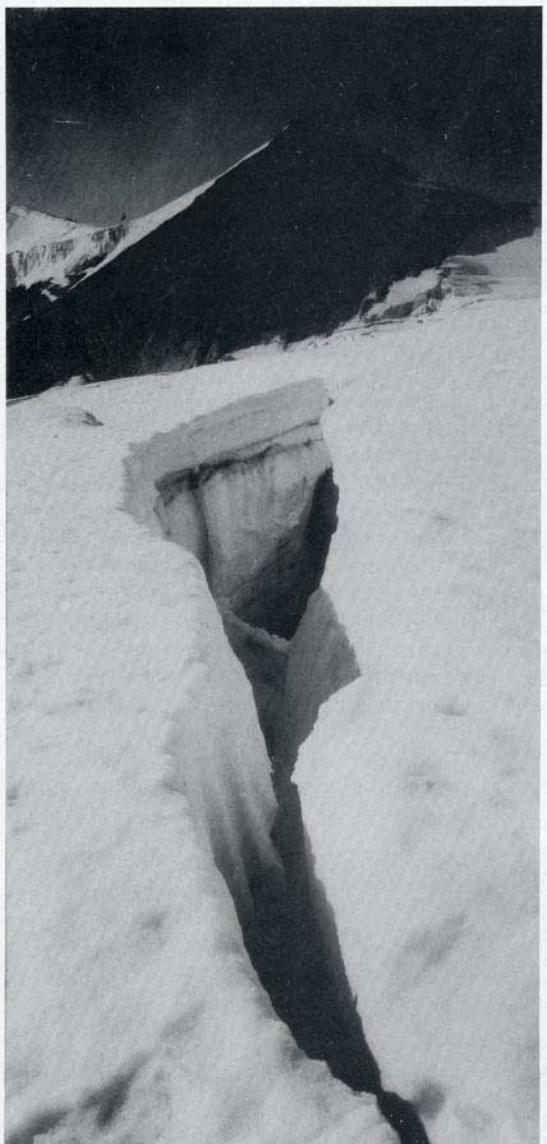
U međuvremenu se sunce poprilično podignulo na nebuh bez oblaka i čovjeku se čini da je okružen ledenim morem. Tamno modro nebo i ledeni beskraj. Vrh se još uvijek ne vidi, a s lijeve strane se crni stijena Schwarze Wand (Crni zid), visok 3 511 metara, te Rainer Horn (3 560 m) do njega. Zbog blještavila nemoguće je ovuda hodati bez zaštitnih naočala, a svi otkriveni dijelovi kože moraju biti dobro namazani sredstvima za sunčanje. Izuzetno je toplo i većina ljudi hoda u košuljama ili raskopčanim jaknama. Usput susrećemo nekog Mađara koji se na rubu ledenjaka skinuo u kupaće gaće (!) i pritom živo polemizirao s ostatkom svoje grupe koja se odmarala od uspona. O čemu, to nisam uspio sazнати. Uskoro je bavarski par počeo hodati sve sporije i sporije. Ženi je očito postalo prenaporno. Kratak razgovor i dogovaramo se: ja idem sam prema vrhu, staze su ionako utabane, a oni će poslije duljeg odmora odlučiti hoće li dalje.

3 300 metara. Odjednom iza jednog humka konačno pogled na vrh. Nemoguće mi je

Spuštanje s Grossvenedigera

Foto: K. Kedmenec

Ledenjačka pukotina pod Grossvenedigerom
Foto: K. Kedmenec

utvrditi koliko je još hoda, ali po karti to ne bi trebalo biti više od sat vremena. Zbog već prorijeđenog zraka ili neispavanosti, osjećam se sve iscrpljeniji. Nakon svakih desetak kora-ka kratak odmor. I tako dosta puta. Uskoro susrećem nekoliko skupina s vodičima na povratku s vrha. Neki odmah produžuju prema susjednim vrhovima. Jedan me vodič vrlo ozbiljno pita kako se usuđujem sam samcat bez navezivanja preko ledenjaka i pritom pokazuje pukotinu duboku dvadesetak metara.

I metar široku! Odgovaram mu da se krećem po utabanoj (izbrzdanoj) stazi, a špaltu ču prijeći na mjestu gdje ju je i on sa svojim društvo prešao. Osvrćem se. Bavarača nigrdje na vidiku. No dobro, pomislim, ako već ne susretнем nikoga tko ide prema vrhu, da se barem dovučem do sedla Venediger Scharte (3414 m).

Nakon malo više od tri sata hoda izbijam na to sedlo. Ovdje se staza 02 spušta prema sjeveru, do Kürsinger Hütte. S lijeve strane ima još pola sata do Kleinvenedigera (3471 m), a sat vremena do Grossvenedigera s desne strane. Uskoro na sedlo dolaze dvije nizozemske skupine i priključujem se jednoj od njih do vrha.

Sva iscrpljenost uskoro nestaje, na umor i neispavanost se zaboravlja. Još koji metar i vrh je tu... Opasni su još samo zadnji metri preko tankog hrpta do tih čarobnih 3674 metara. Na vrhu uobičajeni križ. I pogled u beskraj. Na jugu Dolomiti, na istoku Grossglockner, najviši austrijski vrh. Prema tirolskoj legendi ovdašnji su ljudi nekada vje-rovali da se s vrha vide Mleci. To, na žalost, nije baš tako, ali je zato za vedra vremena moguće vidjeti čak stotinu okolnih vrhova, odreda viših od 3 000 metara.

Na vrhu je malo prostora, pa se vraćamo na zaravan desetak metara od vrha. Skrenuvši pogled s okolnih vrhova prema padini po kojoj sam se popeo, primjećujem onaj bavarski bračni par za koji sam već mislio da su odustali. Nizozemci su odmah krenuli nizbrdo, a ja odlučim pričekati Bavarece. Začudo je toplo. Jedan je Nizozemac na vrh donio toplojer i izmjerio 10°C u hladu. Nema ni daška vjetra. I bila bi potpuna tisina da svakih desetak minuta Grossvenediger i okolne ledenjake ne nadljeće mali zrakoplov, motritelj gorske službe spašavanja.

Uskoro su i Bavari na vrhu. Međusobno si čestitamo i tada se sjetih da se moram i fotografirati na vrhu. Ovaj put nisam zaboravio niti na nacionalni ponos. Znam, doduše, da su hrvatske ekspedicije već osvojile sve bitnije europske i svjetske vrhove, ali ipak vadim iz naprtnjača našu trobojnicu i s njom poziram. Nakon svega, i spuštanje je dobro proteklo. A onda se naglo naoblaci i počeo je pljusak.

* * *

U sljedećem broju: Krimmlski vodopadi, najveći u Europi, i Lurgrotte, najveća prohodna spilja

Iz Crikvenice na Zagradski vrh

VLADIMIR SAVIĆ, Bribir

Bivša općina Crikvenica, koja je sada podijeljena u tri općine: Crikvenica, Novi Vinodolski i Vinodol (sa sjedištem u Bribиру), poznata je od kraja prošlog stoljeća kao jedno od najznačajnijih hrvatskih turističkih središta, ali malo ih zna da se tu, na nekoliko kilometara od mora, iza zelene udoline povijesnog Vinodola nalaze prekrasni planinski vrhunci i krajolici. Izljetnički su prilično netaknuti, što im svakako daje posebnu draž. Tu se smjestio jedan od najviših vrhova Gor-

skog kotara — Viševica (1428 m) s jednim od najljepših razgleda, te divlji i stjenoviti Burni Bitoraj (1386 m). Blizu su nepregledni šumski kompleksi prema Samarskim i Bijelim stijenama, strogi prirodni rezervat Samarskih stijena, Ričičko bilo (1286 m), pitomi i slikoviti proplanci Breza, Rujnika, Maševa, Svibe te prekrasne pitome livade Zelemišlja, Ravnog, Lukova, Okruglog, Pletenog, Peknje...

Tim područjem crikveničkog zaleđa prolaze četiri planinarska puta obuhvaćajući nje-

Zagradski vrh

Foto: V. Savić

gove rubne dijelove: Kapelski (KPP), Mropaljski (MPP) i Goranski (GPP) planinarski put, te Riječka transverzala (RT).

Šumsko planinsko zaleđe bogato je visokom divljači, divljim svinjama i medvjedima, a u bespuću Bitoraja, Viševice, Velikog Smolnika i Samarskih stijena moguće je i susret s vukovima. Sa botaničkog gledišta to je jedan od najbogatijih naših krajeva, s blizu 2 000 vrsta i podvrsta te sa 16 lokalnih endema. Zbog toga nije ni čudo što je upravo iz tog kraja (Bribir, selo Ugrini) potekao i Josip Pančić, jedan od najvećih botaničara Europe. Zahvaljujući znanstvenicima iz Instituta "Ruđer Bošković" mr. Mladenu Racu i mr. Željku Lovriću pronađen je biser među tim endemima — crna jela (*Abies pardei Gus.*) od-

nosno njezina podvrsta (*Abies pardei* subsp. *pancicii* Lov et Rac), koja se u svijetu nalazi jedino na nekoliko staništa iznad Vinodola.

To područje je djelokrug PD "Strilež" iz Crikvenice. Osnovano je 1985. godine i sada broji četrdesetak članova. Ime je dobilo po Striležu (1381 m), jednom od vrhova masiva Vijeće.

Kako je središnji dio planinskog záleđa bez planinarskog objekta, što onemogućava višednevne planinarske ture, glavni je zadatak društva obnova dviju brvnara u logoru Kurin nedaleko od Lukova. Iako, uz najavu, i sada postoji mogućnost boravka na Kurinu, nadamo se da će od iduće godine započeti i stalna dežurstva.

Nakon ovoga kratkog upoznavanja, po-vest će moć vas iz Crikvenice na jednodnevni planinarski izlet čiji je cilj **Zagradski vrh (1187 m)**, najviši vrh primorskog ruba goranske ploče. Uspon je osobito privlačan za turiste iz Crikvenice i Novoga, jer na njemu za vrućih ljetnih dana mogu naći planinsko osvježenje. Svojim položajem i stožastim oblikom izdiže se iz slikovitih livada Ravnog i Lukova, dominirajući nad cijelom okolicom. Iako znatno niži od Viševice i ostalih vrhova, svojim razgledom predstavlja, poslije Viševice, najljepši planinski vidikovac. Za lijepa i sunčana vremena pogled doseže od Učke, Risnjaka i Snežnika do slovenskih Alpa na zapadu, preko masiva Viševice i Strileža do Bjelolasice na sjeveru, do Samarskih i Bijelih stijena i Velike Javornice na istoku, te Ričić-kog bila, Velebita (sve do Crikvene), otoka Raba, Krka, Cresa i Lošinja na jugu. Vrh je dobio ime po "zagradima" tj. suhozidima kojima su Vinodolci ograđivali svoja polja i livade u podnožju planine. Vrh je travnato bilo dugačko dvjesta metara, a njegove su strme padine pokrivenе gustom bukovom šumom. Južna i istočna strana gole su, pokrivenе travom, a pri vrhu je rastresit kamenjar.

Krenimo sada na izlet po trasi Riječke transverzale od Crikvenice preko Grižana na Zagradski vrh. Za turiste i vikendaše koji bo- rave na crikveničko-vinodolskoj rivijeri, put za Zagradski vrh kreće markiranim stazom iz središta Crikvenice. Prva markacija i infor- mativna ploča nalazi se na jednom prastaram kostanju. Slijedeći markaciju Vinodolskom ulicom, skrećemo desno preko mosta na rječi- ci Dubračini i ispod vijadukta, te nastavljamo uz nogometno igralište, a zatim skrećemo u Kotorsku ulicu kojom nas markacija vodi prema Klanici i mostu Podbadanj. Prošavši

mostom spuštamo se sporednom asfaltiranom cestom prema Dolincima i oštom užbrdici kom nastavljamo kroz Dolince do središta sela **Grižana** (248 m), ukupno 1 sat hoda. Za one koji ne žele pješačiti, postoji autobusna veza iz Crikvenice do Grižana u 6,45 (povratak u 19,15 ili 20,50 sati). Iz centra Grižana slijedi oštar uspon markiranim puteljkom do primorske ploče iznad Vinodolske doline. Stigavši do "šterne" (45 min), putokaz nas usmjeruje desno na Zagradski vrh, dok se lijevo odvaja staza i novoprobijena cesta za vrh Medvidak (1027 m). Čas borovom, čas grabrovom i hrastovom šumom, pa malo kamenjarom, staza nas vodi prećicom do kolskog puta Grižane-Kalac, kojim nastavljamo ulijevo prema Kalcu. Polako se uspinjući dolazimo u hladovinu jelovo-bukovih šuma između vrhova Stogača, Brikvice i Krušvice, lokalitetu naročito zanimljivom zbog staništa crne jene. Prolazeći uz ostatke partizanskih obilježja i držeći se kolskog puta, izbjijamo na makadamsku cestu, a nakon nekoliko minuta na raskrije, gdje skrećemo lijevo asfaltiranom cestom nekih 150 m do lovačkog doma Kalac, koji je nažalost gotovo uvijek zatvoren. Od "šterne" do Kalca je oko 1,5 sati. Do Kalca je moguć pristup i asfaltiranom cestom iz Bribira prema Lukovu. Na 15. km ceste od Bribira oštros ulijevo i dalje pored šumarske kuće Marin vjetar asfaltiranom cestom još kojih 4 km do lovačke kuće na Kalcu. Od Kalca nam preostaje još oko sat i 20 minuta do Zagradskog vrha. Put slijedi markaciju kroz bukovu i jelovu šumu, da bi uskoro izbio na livade Planjave i ponovo skrenuo oštros užbrdo prema vrhu. Klekovina bukve daje nam do znanja da smo blizu cilja. I evo nas, za nekoliko časaka izlazimo na travnato bilo Zagradskog vrha (1187 m). Oduševljenju zasigurno neće biti kraja, jer su najednom pred našim očima prekrasni i daleki vidici — na Viševicu, Bitoraj, Riječki zaljev i niz okolnih polja.

Za motorizirane planinare i izletnike najbliži pješački pristup na Zagradski vrh je markiranim stazama: 1. s Ravnog od (zatvorene) gostonice "Vagabundo" za 1 h 15 min, 2. iz Liča preko Zelemišlja i Zaplanjave za 3 h 30 min i 3. iz planinarskog svratišta logor Kurin za 2 h 30 minuta.

Sa Zagradskog vrha spustit ćemo se na istočnu stranu u Ravno, slikovito polje u njegovu podnožju. U blizini zatvorene gostonice "Vagabundo", nalazi se, na sreću, gostonica "Vera" — otvorena ljeti, a nije daleko

Logor Kurin

Foto: V. Savić

ni lovački dom "Vepar" koji također radi, dok je na nedalekom Lukovu otvoren buffet "Lukovo". Ovdje ćemo se nakon višesatnog planinarenja odmoriti i osježiti, a u povratku ćemo navratiti do planinarskog svratišta HPD "Strilež" — brvnaru u logoru Kurin. Otuda silaz u Grižane ili Bribir i autobusom natrag u Crikvenicu. Dakle, idealna tura za jednodnevni planinarski ljetni izlet. Za snalaženje na ovoj ljetnoj "avanturi" po brdima crikveničkog zaleda pomoći će nam turistička karta općine Crikvenica (izdanje 1989. god.) koja detaljno prikazuje mjesta, ceste, puteve, lokalitete i vrhove ovog područja, i planinarski dnevnik RT. Za sve informacije obratite se na HPD "Strilež", 51260 Crikvenica, Tomislavova 68, odnosno na predsjednika društva Vladimira Savića, tel. 051/782-853 (d) ili tel. 051/241-555 (p).

Neki oronimi na Medvednici

II. Bistra

BOŽIDAR DUDUKOVIĆ, Zagreb

Bistra je sveslavenski pridjev potekao iz praslavenskog doba. Primarno značenje riječi je *brza*. Toga značenja u hrvatskom jeziku nema, bolje reći, ono više ne postoji. Ovaj jezik je preuzeo drugo blisko (asocijativno) značenje: *jasan*. Riječ je toliko vezana uz ime vode (hidronim) da je kod stvaranja izvedenog pojma u predodžbi bio: brzi tok koji nosi jasnú, čistú vodu. Stoga je Bistra, za razliku od drugih hidronima, suštinski reprezentant hidronimske grupe toponima. Ime Bistra je prisutno na prostorima slavenskih jezika (Hrvatska, Makedonija, Ukrajina), a dva vodotoka toga imena nalaze se i u Rumunjskoj. Ipak, ovo ime je na navedenim jezičnim područjima dosta rijetko. Suprotno tome, prva izvedenica iz toga imena, Bistrica, postala je najproduktivniji tvorbeni slavenski hidronim, pa sva ta imena nije moguće ni nabrojiti. Može se uočiti, da je velika većina ovih izvedenica nastala minorizacijom imena Bistra, jer ni jedna Bistrica, pa ni sama Bistra, nisu samostalni vodotoci, već su uvijek pritoci drugih rijeka. I sami oblici izvedenica su brojni, pa ih tako u ukrajinskom jeziku ima 20.

Osnovna riječ i ime su svakako starije jezične tvorevine, te s obzirom da je ime Bistra vrlo rijetko u odnosu na izvedena imena, kao i činjenicu, da je došlo i do promjene u značenju same riječi, opravdano je misliti, da je u prošlosti ime Bistra bilo mnogo češće, da je s vremenom to ime supstituirano u korist izvedenica, te da danas predstavlja hidronimski rudiment. Ovome treba još dodati, da je prenosivost ovog hidronima na toponime svoje okoline verificirana.

Koliko mi je poznato, danas postoji pod imenom Bistra samo jedna planina, koja se nalazi u zapadnoj Makedoniji. Međutim, ispod vrha te planine izvire i dugim tokom kroz

planinu protječe potok Bistra koji se ulijeva u riječicu Mala Reka. Osim toga, taj potok je i jedini značajni vodotok na toj planini. Nesumnjivo, susret dva toponima na jednom prostoru nameće zaključak da je jedan od njih stariji (primaran), a drugi od njega prenesen (sekundaran). Budući da Bistra inače beznimno spada u hidronimsku grupu toponima, a tu se taj hidronim i nalazi, to je jasno da je ime potoka nametnulo ime planini. Zaključak je da u toponimskoj tipologiji ime ove planine ne možemo uvrstiti u oronimsku (planinsku), već u hidronimsku grupu, ili s napomenom da je ovo izuzetni oronim (naziv planine).

To stanje iz zapadne Makedonije, zbog sličnosti situacije, olakšava pristup hidronima i oronimima na Medvednici. Na Medvednici postoje čak dva potoka imenom Bistra. Jedan izvire u Bistranskoj gori, kojoj je, očito, nametnuo svoje ime, a teče prema zapadu i utječe u rijeku Krapinu. Drugi potok imenom Istočna Bistra izvire na sjeveroistočnoj padini Medvednice. Pod imenom Bistra skreće na zapad i utječe u istu rijeku sjeverno od prvog potoka. Time je, samo to ime voda, prisutno na Medvednici. Na samom rubu ovoga gorja izvire i treći potok Bistrica, koji je većem broju toponima svoje okoline utisnuo svoje ime. Uz prvi potok javlja se početkom XIII. stoljeća prvo naselje Bistra, a u XIV. stoljeću i drugo. Tada se starije naselje zove prva, a kasnije druga Bistra, što danas odgovara toponimskim pridjevima gornja i donja. Kasnije je i Poljanica (zaselni hidronim — potok) kao naselje (ojkonim) dobila posesivni toponimski adjektiv: bistranska, a danas su uz taj pridjev vezani još i ovi ojkonimi: Bukovje, Ivanec, Novaki i Oborovo, koja ga u davnini nisu imala. Na ovaj način taj hidronim dominira sjeverozapadnim dijelom Medvednice od Bistranske gore do rijeke Krapine.

Analizom hidronima i oronima planina Bistre i Medvednice, dolazimo do zakona prioriteta u formaciji toponima. Na visokoj Bistri (2 162 m), izrazito kraškoj gori, siromašnoj vodom, od ikona je moglo egzistirati samo stočarstvo. Za stočara je voda osnovni preduvjet života. Stoga je potok i njegovo ime pojam, koji ovdje predstavlja prirodni resurs cijele krajine. S potoka se ime prenijelo po bilima ispasišta, a sa njih i na samu goru. Medvednica je planina drugačijeg geološkog sastava, na kojoj se razvila bogata površinska hidrološka mreža potoka raznih tokova i kakvoće. Poznato je da se Slani potok na ovoj gori zove tako jer je slanog okusa i da se iz njega, u prošlosti, primitivnim postupkom vadila sol. Sjeverni i zapadni obronci Medvednice strmo se ruše, pa su i potoci, koji se na toj strani nalaze, brzoga toka. Zato potoci samo na tom dijelu nose ime Bistra i Bistrica. Iako su se ovi hidronimi proširili i na druge lokalitete u svojoj okolini, nema dokaza da su oni ikad osvojili vrh Medvednice. Dapače, diahrone isprave od početka XIII. stoljeća pa nadalje do danas, navode Bistru i Sleme kao različite pojmove na zasebnim geografskim točkama.

Nije teško utvrditi, da je kratkotrajna vijest kako je Bistra drugo ime za Sleme, koju su prepričali od Vjekoslava Klaića Ivo Lipošćak, Dragutin Hirc i Hinko Hranilović na prijelazu iz XIX. u XX. stoljeće, samo vijest a ne dokaz. Ta vijest nije nikada bila potvrđena. Međutim, druga je stvar kada netko tvrdi, da je nekad (!) starije ime za Sleme bila Bistra. U ovom slučaju nije dosta odgovoriti da je ovo neprihvatljivo, već da je to, ovako zamišljeno, nemoguće. Za primjer može poslužiti slučaj dva zagrebačka potoka. Od početka XIII. stoljeća potok Medveščak se zvao Crkvenica (Circuniza, Circueniza). Početkom XIV. stoljeća zove se Crkvenik (Cyrkuenich), a onda se 70-ih godina tog stoljeća navodi pod novim imenom Medvednica (Medwenicha). Pri kraju toga stoljeća je ponovo Crkvišće (Cyrquesche, Cyrcuenische). U XV. stoljeću je Medvednica (Medvednycza), da bi u XVI. stoljeću nosio oba imena (Czirkwenyk nunc Medwednycza). Od polovine XVIII. stoljeća pa do danas je Medveščak, koji je u rodu uskladen sa riječi potok. Proces promjene imena ovom potoku trajao je približno četiri stoljeća.

Drugi zagrebački potok, Črnomerec, nosio je staro ime Kuhinščak (Kuhinschak). Novo ime pojavilo se prvi put u ispravi

iz god. 1477. Tokom XV. i XVI. stoljeća naizmjениčno se pojavljuje sad jedno, sad drugo ime. Pod oba imena potok je zapisan krajem XVI. stoljeća (Kwhinschak aliter Chernomerschak). I ovaj proces supstitucije imena trajao je preko sto godina. Dok je ime prvoga potoka preneseno na okolno područje, ime drugoga nije. U XIV. stoljeću Črnomerec je zemljiste (territorium Chernomerch) i selo (villa Chernemerch), pa je u ovom slučaju proces prenosa imena bio obratan — sa zemljista i sela na potok. Prema tome, Črnomerec izvorno nije hidronim. Da je tako potvrđuje etimologija. Medveščak je etimološki jasan, dok je o drugim imenima potrebno nešto reći. Glagol kuhati je na ovim područjima davno istisnuto stariji — variti, vreti. S ovim riječima je u vezi hidronim Kuhinščak. Črnomerec potječe od slavenskog muškog imena Črnomer ili Črnomir, koje je spomenuto u Dubrovniku 1263. god.

Ovi slučajevi spadaju u mikrotponimski odnos, za koji je bio vezan manji broj ljudi i interesa. Problem imena Sleme je na daleko širem regionalnom nivou, ne samo po tome što predstavlja neusporedivo veću prirodnu pojavu, već i zato što su se oko njega ukruštali interesi velikih posjeda moćnih Ača, zagrebačke crkve i samog slobodnog grada Zagreba. Stoga je važna ne samo dokumentacija, već i selekcija grade radi odstranjenja svega onoga, što nije vjerodostojno.

S druge strane, prirodno je da je i ovaj oronim obojen svojom romantikom i pravo je čudo da to nije prisutno u znatno većoj mjeri. Stoga ne valja misliti da su Klaić i ostali nešto izmislili o čemu se inače nije pričalo, pogotovo, kada je bilo i pogodno vrijeme da se to iznese.

Ne smije se zanemariti ni prisutnost asocijativnih standarda, kada je u pitanju ova tema. Nije slučajno da se uvijek uz spomen ovoga drugoga imena za Sleme spominju "stariji ljudi s podnožja Medvednice", "seljaci" i "lugar Ožbolt". Za taj krug nije atrakcija vrh planine, već ono što se pored njega nalazi. To su bistra, pitka voda ili neočekivana, neugodna slana voda — slanje. Druga je stvar s planinarom. On je zaljubljenik u brda i upija sve što je u vezi s planinom, pa iako je stručnjak, prima to katkada nekritički.

Za istraživača toponima je svako ime u prirodi važno, pogotovo ako je riječ o tako dragocjenom imenu kao što je Sleme.

Uz četrdesetpetu godišnjicu HPD "Zagreb Matica"

EUGEN KUMIČIĆ, Zagreb

Prošlo je eto, čitavih četrdesetipet godina od osnutka HPD "Zagreb Matica", pa mi naviru misli na te prve dane a i dalje na skoro pola vijeka provedenog unutar društva s mnogim planinarskim priateljima na nebrojenim izletima, sastancima i priredbama.

Davno je prošlo vrijeme početka. Rat je zavrišio. Sva dotadašnja planinarska društva bila su ukinuta. Ako smo htjeli iole organizirano planinariti, upisivali smo se u ono nekoliko športskih, uglavnom nogometnih društava, koja su imala planinarske sekcije. Uz to smo planinari u dosta skušenom prostoru, jer su nam za prvo vrijeme ostali samo Medvednica i Samoborsko gorje. Nekamo dalje nije baš bilo preporučljivo.

Tek negdje u travnju 1948. donesena je odluka tadašnjeg Fiskulturnog saveza da se mogu osnivati i "stručna" društva, pa su se te "spasenosne slamke", kako se izrazio jedan ondašnji planinar, prihvatali i planinari. Već 20. svibnja bi sazvana osnivačka skupština u

prostorijama tadašnjeg Kulturno-umjetničkog društva "Vladimir Nazor" (nekadanje "Kolo"), pa je tako u prepunoj dvorani osnovano prvo poslijeratno planinarsko društvo "Zagreb", jer je u to doba prema propisima u svakom gradu moglo postojati samo jedno društvo, noseći ujedno ime toga grada.

Već sljedećeg dana održana je i prva sjednica novoga društva pa je izabran upravni i nadzorni odbor. Za predsjednika izabrasmo akademika Branimira Gušića koji je, zauzet mnogim drugim poslovima, ubrzo predao predsjedništvo prof. dr. Vladimиру Blaškoviću. Danas je na životu još veoma malo članova prvog odbora, no svima nam je tada dobro došlo planinarsko-društveno iskustvo iz ranijih godina jer je trebalo početi sve iz početka.

Zanimanje za planinarstvo bilo je neочекivano veliko. Poslije rata svi smo željeli planinariti i već prve godine brojimo preko 12.000 članova. Ta se brojka 1949. povisila

Proslava na Puntijarki

U nedjelju 26. rujna na prostranom platou ispred planinarskog doma "Ivan Pačković" na Puntijarki zasjelo je mnoštvo planinara koji su došli na proslavu 45. obljetnice HPD "Zagreb-Matica" i 40. obljetnice doma na Puntijarki. Program je počeo u podne pozdravom voditeljice Tanje Gmajnički i stihovima koji su mnogim planinarama postali planinarski a i životni motto: "Kamo god lutam i gdje god se gubim, vrhove planinske ja uvijek ljubim". Prisutne je pozdravio i v. d. predsjednika Društva g. Zlatan Andrašević, a nakon toga je o povijesti društva govorio dugogodišnji pročelnik sekcije "Goran", bivši predsjednik društva i živa enciklopedija planinarstva u Hrvatskoj, g. Eugen Kumičić, unuk poznatog hrvatskog pisca. Poslije II. svjetskog

rata tek je 1948. god. bilo dopušteno osnivati planinarska društva, pa je 20. svibnja 1948. osnovano PD "Zagreb", prvo poslijeratno planinarsko društvo.

Usprkos promjenjivom vremenu, dobra muzika, odličan planinarski grah, gurmansi pri-premljen roštilj i ukusni kolaci napravili su na Puntijarki pravi planinarski štimung. Za posebno veselu atmosferu među planinarama pobrinuo se poznati planinarski tamburaški sastav "Vagabundi" pod vodstvom Božidara Kreštaka.

Cijela priča o planinarenju slična je svim drugim težnjama u životu, na čijem kraju je svjetli cilj: ljudska sreća. Na tom putu upoznajemo, surađujemo i prijateljujemo s mnogim dragim ljudima koji nas time zadužuju, ali koji-

na više od 19.000. Pogotovo je bio velik priliv članova kroz tzv. sindikalne grupe osnivane po pojedinim poduzećima. Vremenom su se neka odcijepila od matičnog društva, osnovavši, sada već dopuštena, nova planinarska društva, pa je temeljem toga donesen 27. svibnja 1966. zaključak da se ime društva nadopuni riječju matica i od toga se dana zovemo "Zagreb Matica".

Dodijeljene prostorije u Marićevom prolazu bile su male i naskoro pretijesne, pa smo se preselili u naše današnje u Bogovićevoj ulici. Tijekom vremena dobili smo pregradnjem dvoranu za sastanke i priredbe.

Vrlo brzo po osnutku društva preuzeli smo na korištenje ugostiteljski objekt privatnika Prekratića na Medvednici u blizini kapelice Majke Božje Kraljice Hrvata. Una-toč poteškoćama što smo ih imali, jer se kuća nije nalazila na području grada Zagreba nego kotara Stubica, dobro je dolazila svim planinarama jer tada nije na Medvednici bilo puno kuća. Te zgrade danas više nema. Dio kuće je raznijela eksplozija, a ove godine je vojska uklonila podrtinu i više se ni ne vidi gdje je jednom stajala.

Profesor Blašković vodi društvo do 1952. i za to vrijeme uspijeva dobiti nedovršeno gradilište studentskog naselja na Medvednici ispod vrha Puntijarka za potrebe planinara, s time da se na započetim temeljima nastavi 1951. gradnja planinarskog doma. Uz dom je trebao biti dograđen i hotel u planinskom stilu, no nije bilo novaca, pa će se još koji od nas sjetiti kako smo dobrovoljnim radovima zatrpanivali njegove temelje.

Kraće vrijeme je predsjednik društva Pero Lučić-Roki, zatim Ivan Pačkovski. Mlad, poletan i veoma energičan gonio je sve nas odbornike, a i većinu članova povukao je svojim oduševljenjem, da je svatko radio koliko je samo mogao. Gradnja doma je napredovala. U baraci do gradilišta održavali smo tzv. čajne kuhinje, pa su planinari počeli sve više dolaziti u taj kraj, prije rijetko posjećivan. Sve potrebno za čajne kuhinje nosili bismo iz Zagreba na ledima, no najveća poteškoća bila je voda po koju smo išli duboko dolje do izvora pri Šumarevom grobu.

Usprkos mnogim poteškoćama, uglavnom novčanim, radovi su tekli i dom je 1954. izgrađen. Tijekom vremena nekoliko je puta, bolje ili lošije, pregrađivan i nadograđivan.

Prvi su opskrbnici doma bili planinari entuzijasti, pa je sigurno još starijim planinarama u sjećanju gospoda Keti Baucer, koja bi znala ustati u 4 sata ujutro samo da do dolaska prvih planinara bude već neki kolač gotov. Onda se situacija mijenjala. Imali smo razne zakupnike s više ili manje sreće, pa evo nas tako i do najnovijeg vremena kada mogu sa zadovoljstvom reći da naš dom "Ivan Pačkovski", koga planinari jednostavno zovu Puntijarka, radi i svakog je praznika i nedjelje pun izletnika i planinara.

Osim za naš dom i za već spomenuto kuću "Sljeme" (bivši Prekratić), brinuli smo o jednoj sobi u lugarnici na Gorščici, za kućicu na planini Laz u Julijskim Alpama, te za sklonište u Čorkovoj uvali u okviru Nacionalnog parka Plitvice, a Skupina seniora našega

---

ma ne treba zaboraviti odati i priznanje.

Sljedeća točka bila je dodjela priznanja članovima s više od 20 godina staža, onima koji su se istakli nesobičnim radom i prijateljima izvana, koji su poduprli rad Društva. Posebna priznanja dobili su g. Josip Sakoman iz HPD "Željezničar", Josip Majnarić, predsjednik HPD "Zanatlija", dr. Željko Poljak, urednik "Hrvatskog planinara", Željko Gobec, tajnik PSZ, i uspješni domar Puntijarke Ivica Maček.

S posebnim nestrpljenjem očekivalo se izvlačenje nagrada planinarskog natječaja koji je u protekla dva mjeseca objavljivao list "Vikend". Pristiglo je oko stotinjak dopisnica iz mnogih mesta Hrvatske. Dobitnike je izvlačila voditeljica Tanja. Najuspješniji dobitnik je Jadranka Ciganović iz Bjelovara koja je dobila čak tri nagrade: dva kompleta planinarskih dnevnika i obiteljski ručak na Puntijarki.

Sponsor natječaja, g. Ivica Maček, dao je pet obiteljskih ručkova i dva vikenda u domu na Puntijarki. Vikend na Puntijarki dobile su Helena Heber iz Rijeke i Jadranka Gogić iz Seveta, obiteljski ručak Mira Marčelja, Krešimir Primorac, Slavica Cvjetić, svi iz Zagreba, i Željko Matijević iz Pule. Božica Živčić iz Karlovca dobila je učlanjenje u HPD "Zagreb-Matica" za 1994. god., Ljerka Orešković preplatu na planinarski časopis a Kulik Boris iz Zagreba poziv na besplatni društveni izlet u Gorski kotar. Ostali sudionici natječaja dobili su dnevničke GPP i "Velebno" i to: Josip Sakoman, Zlatica Primorac, Milorad Alić i Snježana Haramina.

Planinari su u prostorijama doma razgledali reprezentativnu izložbu planinarskih fotografija iz vremena izgradnje doma i s raznih društvenih izleta. Za postavu su najzaslužniji Đena Cvenić, Vili Strašek i Eugen Kumičić. *Bruno Šibl*

društva vodila je nekoliko godina odmaralište u Nerezinama na otoku Lošinju.

Za što uspješniji rad svako veće društvo osniva interne jedinice koje okupljaju članove sklone pojedinoj vrsti planinarenja. Najstarija takva jedinica je Alpinistička sekcija (kasnije Alpinistički odsjek), koji je okupio najbolje zagrebačke alpiniste i bilježio značajne penjačke uspjehe kod nas, i poslije, do najnovijih vremena, po čitavom svijetu.

Nekako uporedo s Alpinističkim odsjekom osnovana je i Visokogorska sekcija, no radi sličnosti rada prestaje i pretvara se 1951. u "Grupu Goranin" koja neprekidno djeluje i ide u red starijih sekcija.

Isto je tako već u prvim danima društva osnovana i Markacijska sekcija, koja je obilježavala i popravljala dugi niz godina mnoge puteve, posebno na Medvednici i Velebitu. Odlaskom i smrću nekih članova prestaje s radom no mi i dalje, prema potrebi, markiramo puteve, ako ne pod imenom sekcije onda društva.

Kao prva te vrste u Hrvatskoj i tadašnjoj Jugoslaviji osnovana je 1949. špiljarska sekcija, poslije Speleološki odsjek. Djelovao je niz godina u mnogim istraživanjima našeg podzemlja, a sada je u stanju mirovanja dok se opet ne nađe neki speleolog entuzijast da ga oživi.

Radi potrebe stručnog vođenja članstva na izlete, pogotovo u prvim poratnim godinama, zarana je osnovana i Sekcija vodiča, vodeći godinama mnoge izlete. Njeni su članovi prešli u malo poslije osnovanu no danas brojčano najjaču — Sekciju društvenih izleta (SDI).

U okviru proslave 80-godišnjice hrvatskog planinarstva osnovaše stariji članovi našega društva svoju sekciju pod nazivom "Skupina seniora", a njeno članstvo, usprkos visokim godinama, živi planinarskim životom prema svojim mogućnostima.

Kao seniorima suprotna, već godinama postoji Omladinska sekcija (sekcija mlađih — Puntijari), koja zadnjih godina ima velike uspjehe u radu, posebice održavanjem planinarskih škola i lijepih izleta te okupljujući velik broj mlađih planinara koji donose društву toliko potreban mladi duh i polet.

Posljednjih su godina osnovane još neke sekcije kraćeg života, no dvije su se održale i rade. To su Planinarska sekcija unutar poduzeća "Unija" i najmlada, moderna ali u današnje doba prijeko potrebna, Ekološka sekcija (PES) čije samo ime obilježava cilj.

Nakon prerane smrti Ivana Pačkovskog predsjednik je Ivan Štefanac do 1961., zatim predratni alpinist, koji usprkos godinama tada još penje, Zvone Rihtman. Nakon sedam godina nasljeđuje ga Branislav Ćelap do 1971., a onda preuzima vodstvo društva Josip Ryšlavy koji djeluje na tom mjestu punih 14 godina. Za njegova se vremena preuređuje i proširuje dom na Puntijarki.

Oboljelog predsjednika Ryšlavya zamjenjuje ing. Zvjezdana Gregorina postavši prva žena predsjednik društva i otvarajući time put planinarkama na toj funkciji: profesorici dr. Lelji Dobronić i Olgi Ladavac.

Slaveći 110 godina hrvatskog planinarstva društvo 1984. otvara planinarski put Velebitno na Velebitu.

I upravo krajem kolovoza ove godine, dok pišem ove uspomene i želim nastaviti o sadašnjoj predsjednici Olgji Ladavac koja vodi društvo od 1988. boreći se sa mnogim poteškoćama, pogotovo ovih ratnih godina, kada je trebalo izdržljivosti i velikih napora, stiže mi žalosna i potresna vijest da je iznenada preminula upravo u jeku priprema za proslavu godišnjice društva.

Za njenog predsjedništva dogodile su se dvije važne stvari za društvo. Otvoren je Goranski planinarski put kroz Gorski kotar sa tri dionice, i društvo je, dočekavši našu slobodnu hrvatsku državu, konačno sa zadovoljstvom nadopunilo službeno ime društva u Hrvatsko planinarsko društvo "Zagreb Matica".

Pri kraju sam svojih uspomena i bilježaka o tih 45 godina društvenog života. O tome je, uostalom, već više puta pisano i prilikom drugih godišnjica u ovom časopisu. Naš društveni rad se nije sastojao samo u izletima i pohodima prirodi i planinama. Održano je na stotine i stotine predavanja za članstvo, a mnogo puta i za šire građanstvo. Održane su mnoge priredbe, nekoliko izložbi, orientacijski hodovi, bilo je zabava i koncerata, sve zahvaljujući mnogim vrijednim članovima (tko bi ih sve nabrojio!). Priličan ih je broj primio tijekom vremena pohvale i počasne značke.

No kako život ide dalje, tako će ići i naše Društvo, kome želim, u slobodnoj Hrvatskoj, još duge i plodonosne planinarske i kulturne uspjehe.

Mihelič: Julijiske Alpe

Dr. ŽELJKO POLJAK, Zagreb

Početkom ljeta izašlo je peto, popravljeno izdanje planinarskog vodiča "Julijiske Alpe". Prilika da se s nekoliko riječi osvrnemo na stanje pisane planinarske riječi u Sloveniji. Dogadaji u slovenskom planinarstvu su našim planinarama nakon raspada Jugoslavije prilično slabo poznati, a mnoge su dugotrajne veze prekinute. Više je tome razloga, a glavni su rat koji već dugo odvraća misli od planinarskih užitaka, zatim nova državna granica koja je prekinula desetak hrvatsko-slovenskih veznih puteva i ratom uzrokovana niska kupovna moć našega prosječnog planinara, kojemu je sada, na primjer, posjet slovenskim Alpama gotovo nedostizan, iako s našom iskaznicom ima jednak popust kao i Slovenac. Još je teže s kupovanjem slovenske planinarske literaturе, koja je za sadašnje naše prilike luksuz. Uostalom, svu tu težinu itekako osjeća i naš časopis, koji je izgubio oko polovinu pretplatnika, premda mu je cijena gotovo simbolična. Iako je rat u Sloveniji, u usporedbi s ratom u Hrvatskoj bio, kako neki kažu, gotovo opeleta, pao je i broj pretplatnika slovenskog Planinskog vestnika (s oko 5000 na 3900). Glavni urednik Marjan Raztresen kaže: PV koji izlazi već 93 godine, posljednjih godina ne osjeća sadržajnu krizu, ali je velik pad naklade. Većinu planinara zanimaju isključivo izleti, bitno manje organizacijski i dobrovoljni rad, a upravo neznatan dio želi u planini i kulturnu nadgradnju, koju predstavlja, uz drugu planinarsku literaturu, prije svega PV. Mi bismo rekli da je ta kriza u Sloveniji samo relativna, jer je izdavačka djelatnost i dalje bogata. Tako sada npr. možete u poslovnicama Planinske zvezde Slovenije u Ljubljani, Dvoržakova 9, nabaviti, među ostalim, ova izdanja (cijene u zagradi su u tolarima):

Človek – gora – poezija (1800)

Stane Klemenc: Gora (4750)

Na vrhovih sveta (3740)

Matjaž Držaj: Planinski pozdrav (4000)

Stritar: 111 izletov po slov. gorah (3720)

Klinar: Sto slovenskih vrhov (3330)

Gillman: Everest (4600)

Pilz: Čudoviti svet Julijiskih Alp (4840)

Golnar: Alpinistična šola (1200)

Razširjena slovenska pot (1200)

Godišnja pak pretplata za PV za inozemstvo (a mi to sada jesmo) iznosi 30 USA dolara.

Vratimo se sada na početnu temu, a to je novi vodič po Julijskim Alpama. Iako su one sada našem prosječnom planinaru nedostizne, tko ih je jednom doživio ostaje doživotno općinjen njihovom ljepotom. Pa ako nam sadašnje poluratne prilike ne dopuštaju vesele i bezbrižne izlete kao prije, možda ćemo lakše dočekati bolja vremena prelistavajući ovaj izvrsni planinarski vodič. Naslađujući se razgledavanjem njegovih lijepih ilustracija dozivat ćemo si u sjećanje nekadašnje alpske doživljaje.

Na kraju, nekoliko bibliografskih podataka. Vodič je tiskala Planinska založba PZS u nakladi 3000, autor je Tine Mihelič, urednik Franci Savenc, format 12×16 cm, tvrde plastične korice s naslovnicom u boji, 368 stranica, obilje fotografija, skica i crteža, cijena 1800 tolarja. Crnobijele grebenske karte su tako dobre da se čitatelj može orijentirati i bez specijalne karte.

Tko je tko u hrvatskom planinarstvu

Posljednjih desetak godina čitatelji su zapazili dva imena koja se redovito javljaju na stanicama "Hrvatskog planinara" vrlo čitkim prilozima prepoznatljiva stila. Jedno je Smiljana Petričević iz Zadra, koja se iskazala ne samo kao velebitska zaljubljenica nego i kao dobar pripovijedač koji zna odabratи zanimljive teme i prikazati ih na još zanimljiviji način. HP objavljuje samo njezine priče i putopisne feljtone, ali je njezin beletristički opus vrlo širok, od novela do lirike, posebno haiku pjesama. Druga autorica, Mira Šincek iz Varaždina, zapažena je po kratkim pjesmama u prozi koje su prožete vrlo suptilnim osjećajima i dubokim proživljavanjem ljepote. Zanimljivo je da svaka od naših autorica ima svoj vlastiti krug poklonika, ali i jedni i drugi imaju pravo kad žele da im naše vrijedne suradnice približimo u rubrici "Tko je tko...". Tim više što su u toj rubrici žene, nenamjerno, prikraćene. Napomenimo još da dvije biografske bilješke koje slijede potječu iz rukopisa "Hrvatska planinarska književnost — antologija i biografski leksikon" koji bi trebao izaći iz tiska iduće godine u povodu 120-godišnjice organiziranoga hrvatskog planinarstva. (ŽP)

SMILJANA PETRIČEVIĆ (Makarska 4. 11. 1933. –), profesorica. Nakon srednje medicinske i više pedagoške škole diplomira 1965. na Filozofskom fakultetu u Zadru književnost. Ra-

dila je kao medicinska sestra u Splitu i Beogradu, kao nastavnica u Rovinju, Konjicu, Metkoviću i Zenici, a posljednjih 25 godina do umirovljenja 1991. kao klinički pedagog u zadarskoj bolnici. Piše pjesme (takoder i haiku), novele, crticе i putopise. Prva joj je novela, koja je bila i nagrada, objavljena još u srednjoj školi. Nesudeno joj je zanimanje novinarstvo. Planinarstvom se bavi odmahena, a organizirano od 1965. u PD "Paklenica" u Zadru. Od 1980. objavila je u NP i riječkom PL više od pedeset planinarskih putopisa i kratkih priča, većinom autobiografskih i nadahnutih Velebitom, koji joj je posebna

ljubav. Teško podnosi posljedice domovinskog rata jer zbog nepristupačnosti Velebita mora sjediti kod kuće: Da ga nisam upoznala, sada bih mnogo lakše podnosila ovaj zatvor. Bibl. (izbor iz NP i HP): Idi u planinu, prijatelju!, 1980, 153; Zašto volimo planine, 1980, 202; Velebit, dragi moj, 1981, 17; Planina i mi, 1981, 49; Djevojčica s planine, 1981, 147; Kazivanje s planine, 1982, 23; Planina moga djetinjstva, 1983, 198; Starac s planine, 1984, 23; Bura, 1984, 109; Jeden siv i tmuran dan, 1986, 152; Strah, 1991, 6; Prijatelji, 1992, 67.

MIRA ŠINCEK (Račinovci kod Županje 19. 12. 1956. –), profesorica. Nakon srednje ekonomski škole u Čakovcu diplomira na Fakultetu organizacije i informatike u Varaždinu i na Fakultetu za defektologiju u Zagrebu. Radi kao profesorica u Gospodarskoj školi u Varaždinu. Clanica je PD "Ravna gora" u Varaždinu od

1984. i stalna joj je briga informatička djelatnost u društvu. Poeziju i prozu počela je objavljivati još kao učenica u raznim časopisima, a sudjelovala je i na festivalu dječjeg kajkavskog pjesništva u Krapini. Od 1985. objavila je u planinarskim časopisima (NP, HP, PV i Bilogorski planinar) tridesetak crtica koje su zapažene zbog poetske proživljenosti i ženstvene nježnosti. Bibl. (prilozi u NP i HP): San koji to više nije, 1985, 151; Mjesec i mi na Bijelim stijenama, 1986, 13; Jedne nedjelje na Grebengradu, 1986, 38; Proljeće u pla-

nini, 1986, 162; U srcu planine, 1988, 253; Samo u planini ne postoje varke, 1989, 49; Sljemenska bajka i zbilja, 1989, 121; Planinarski san, 1990, 16. Za njezinu osjećajnu kajkavsku pjesmu u prozi "Čez maglu k soncu" kritičar kaže: ...divne, mekane, tople, sanjarske i neizmjerno slojevite, jednostavne riječi... uzbudljiva priča kojoj ništa ne možete dodati ni oduzeti... savršenstvo sustavnosti, misaonosti, pokretnosti i nadahnuta izražajnost...

In memoriam

ČIRILO JERČIĆ

Dana 8. ožujka 1992. u Kaštel Sućurcu je preminuo dugogodišnji planinar Čirilo Jerčić. Radio se 24. lipnja 1923. u Kaštel Sućurcu. Bio je radnik u tvornici "Partizan" u Kaštel Sućurcu. Član PD "Kozjak" je od osnivanja. Obnašao je razne funkcije u upravi društva, više je godina bio predsjednik. Također je bio u regionalnim odborima. Sudjelovao je u izgradnji planinarskih objekata. U izgradnji doma "Putalj" na Kozjaku, bio je maksimalno angažiran od samog početka, biranja lokacije, raščišćavanja terena, do završnih radova, proveo je na Domu svaki vikend, a

tri godine je svaki dan proveo radeći na Domu. Sudjelovao je na svim republičkim i saveznim sletovima. Bio je pravi zaljubljenik planina i istinski planinar, koji je u susretu s ljudima prenosio tu ljubav na njih. Njegovo ime ostaje trajno vezano za planinarstvo ovoga kraja. Za svoj rad je dobio razna planinarska priznanja: ZH 1962, SJ 1967. i ZJ 1969. godine. Ispratili smo ga na groblju "Gospa na hladu" 10. ožujka 1992. godine, gdje sada počiva u podnožju svog Kozjaka i pod domom "Putalj", koje je bezgranično volio i posvetio im velik dio svog života. (Dojran Uglešić)

Zaštita prirode

● **Ekološka tribina u Zagrebu.** Otvoreno sveučilište, Zagreb, Avenija Vukovar 68, organizira predavanja na Ekološkoj tribini kao trajni oblik ekološke edukacije. Komisija za zaštitu prirode HPS i Otvoreno sveučilište dogovorili su se o suradnji u poticanju masovne edukacije planinara za zaštitu prirode i okoliša. U narednoj školskoj godini će se u program Ekološke tribine uključiti dva do tri predavanja o zaštiti planinske prirode. Komisija za zaštitu prirode HPS preporuča svim planinarima Zagreba i okoline da posjete ova predavanja koja se organiziraju svaki treći četvrtak u mjesecu. (IS)

● **Zaštita šuma od onečišćenja.** Komisija za zaštitu prirode HPS pokreće veliku akciju za zaštitu šuma od onečišćenja. Šume su zapravo naš najvredniji i jedan od najvećih eko-sustava planinske prirode (tu je i kras). U tom smislu priprema se:

1. izrada preliminarnog programa za zaštitu šuma od umiranja uslijed onečišćenja iz zraka. HPS je najveća nevladina organizacija za zaštitu

prirode u Hrvatskoj pa će ovaj projekt vjerojatno financirati Regionalni centar za zaštitu okoliša za srednju i južnu Europu i niz domaćih sponzora.

2. Inicijativa za zaštitu šuma od onečišćenja smećem. U našim se šumama nekontrolirano odlaze smeće i stvaraju divlje deponije. Komisija za zaštitu prirode uključit će u planinarskim društvinama gorske straže čuvara prirode ili posebne eko patrole planinara, kojima će se dostaviti posebne zelene dopisnice radi dojavljivanja incidenta i pokretanja akcija za čišćenje šuma od smeća. Ova će akcija imati trajni karakter najmanje tri godine. (IS)

● **Emisija Ekološka minuta na Radio Sljemenu.** Radio Sljeme ima svaki dan posebnu emisiju Ekološku minutu. U toj se emisiji emitiraju prilozi u obliku spotova, koji su veoma slušani i pogodni za ekološku edukaciju planinara o zaštiti prirode. Komisija za zaštitu prirode HPS preporuča ovu emisiju svim planinarima i drugim ljubiteljima prirode. Emitira se svaki dan u 7,54 sati. Urednik emisije je Živko Prodanović. · (IS)

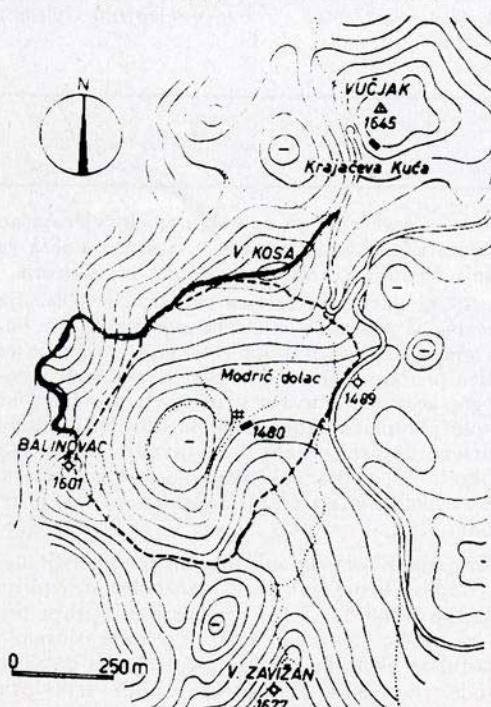
Vezni putevi i markacije

● Novosti s Istarskog planinarskog puta. Budući da je pristup Putu sa slovenske strane otežan, markiran je novi od Muna tзв. Munskim putem. Od Rijeke do Muna redovita gradska autobusna linija sa Žabice, a od Muna dva sata pješice do Račje Vasi. U nedostatku Dnevnika IPP planinari se mogu koristiti kartom puta. Na poledini mogu izostaviti otiske pečata Slavnika, Kojnika i Gomile. Karta se može nabaviti u Račjoj Vasi u gostonicama Živković ili u PD Željezničar u Zagrebu, Trnjanska 5B (cijena: protuvrijednost od 1 DM). Postoji mogućnost da se velik dio IPP prijeđe biciklom. (Josip Sakoman)

● Novi spojni put od doma na Zavižanu na Balinovac. Nakon višekratnog traženja najbolje trase, pronađeno je rješenje, koje se preporuča posjetiocima Velebita u kružnom kretanju: pl. dom Zavižan – Vučjak – Zavižanska kosa – Balinovac – Botanički vrt – Zavižan – pl. dom Zavižan. Ta zahvalna tura traje nepunih 4 h hoda i pruža obilaznicima cijelovito sagledavanje zavižanskog (i šireg) okoliša. Od pl. doma treba južno nizbrdo do sedla, prijeći cestu i dalje oštro uzbrdo po travnatom terenu na vrh Zavižanske kose. Dalje po grebenu po stjenovitom dijelu, prvo ravno, a dalje strmo na travnati teren i sedlo između Zavižanske kose i Balinovca. Dalje treba ići desno od početka stjenovitog grebena Balinovca, spustiti u

travnati dolac do meteorološke naprave (menzuра). Od drugog kraja dolca počinje najljepši dio puta, koji se oštroti uspinje kroz stijene i crnogoričnu vegetaciju u kuloar. Nakon uspona treba zaobići strminu podnožjem grebena i na drugoj strani ulijevo oštrim usponom do vršnog grebena. Ovdje treba malo penjačkog umijeće za uspon na 4–5 m visoku stijenu, ali bez većih teškoća. Sada je vidljiv vrh Balinovac (1601 m), do kojeg treba par stotina metara. Dalje put nastavlja silazom u botanički vrt. Usput su prekrasni vidici na more, a poseban je doživljaj prolaz kroz naizgled nepristupačne stjenovite dijelove Balinovca. Put su u cijelosti izveli članovi Komisije za pl. puteve i ozn. HPS, uz pomoć članova HPD "S. Kempny" iz Zagreba početkom srpnja 1993., a u znaku 60. obljetnice završetka Premužičeve staze. Put je ucrtan u priloženu kartu. (Tomislav Pavlin)

● Novosti na Kapelskom planinarskom putu. Marljići članovi Odbora KPP i ove godine bdiju nad sigurnošću puta. Tijekom proljeća u cijelosti je uređena cisterna u Viništu, što je bio velik i složen graditeljski posao. I ovim radovima kao i do sada predvodio je Jura Filipić. Dana 19. i 20. lipnja obnovljena je markacija na dijelu KPP-a od V. Tuka do Matić-poljane, od Kule do Mlečikovog luga i od Mlečikovog luga do vrha Samarskih stijena. Ovim je radovima rukovodio član Odbora prof. Mladen Pahternik. Početkom kolovoza uređena je markacija na dionici Kristinin izvor (V. Javornica) – Stari Stalak – Duliba (Torak) – sklonište pod Kolovratskim stijenama – Kolovratske stijene. Sklonište pod Kolovratskim stijenama je potpuno uređeno, opremljeno sa 6 feder madracima i jednim pomoćnim ležajem, te ima dobru kuhinjsku peć, nešto posuda, a uz vlastite podloške može se smjestiti i veća skupina. Izmijenjena je dionica Kolovratske stijene – prijevoj ispod kote 1038. Napuštena je već dobrano zaraštena staza preko Kolovratskog polja, a nova ide istočnim grebenom Kolovratskih stijena zajedno sa SPP (spojni put za Velebit) do 25 min udaljene Rušićke kuće. Ovdje je velika cisterna i mogućnost pribježišta za slučaj nevremena. KPP skreće u desno (zapad) oko 20 min novom šumskom cestom gdje se udesno odvaja stari gospodarski put. Za narednih 20 min postupno se izlazi na prijevoj ispod kote 1038 i dalje kao prije. Obnovljena je i dionica do Viništa. Ovom radnom akcijom predvodio je prof. dr. Zoran Gomzi. Odbor KPP toplo preporučuje posjet Velikoj Kapeli uz jamstvo sigurnosti puta i neizmjerne planinske ljepote. (Želimir Kantura)

NOVE MARKACIJE NA VELEBITU

- Na Rossijev kuk. Idući od Rossijevog skloništa u pravcu Crikvene, neposredno iznad Jerković doča skretanje uljevo s Premužićeve staze 5' do vrha bez većih teškoća.
- U jamu Varnjaču markiranim pristupom s Premužićeve staze iza Božinih dôčića pri izlasku iz šumice na goli teren. S mjesta gdje je vidljiva troglava stijena Varnjače, treba se spustiti na vidljivu stazu usjećenu u klekadinu, zatim se njome uspeti na greben između dviju dubokih ponikava, dalje grebenom na prijevoj između stijene Varnjače i Novotnjievog kuka do ruba jame. Silaz samo sa iskusne planinare (oko 30').
- Bližnica Velikom Kozjaku počinje neposredno prije oštrog silaza u ponikvu desno po markaciji prvo kroz bukovu šumicu, preko stijene, opet kroz bukovu šumu, do spoja sa starim putem koji se izdiže iz ponikve. Put se preporuča zbog lakšeg

hoda, bez gubitka visine. Izlazi neposredno pod sami prijevoj između dvaju vrhova.

● Uspon do Dokozine plani bio je zapušten i zarašten. Sada je taj dio odvojka Premužićeve staze, koji vodi već od samog okretišta za vozila, pročišćen i markiran i neće više biti nedoumice pri kretanju od Štirovače prema Šatorini.

● Put od crkve u Krasnom do svetišta Gospe od Krasna cijelovito je uređen (očišćen, markiran). Od crkve starim putom iznad kuća uzbrdo, na asfaltni put, dalje desno njime do ceste Krasno-Švica. Po cesti još oko 500 m, gdje nas znakovlje odvodi uljevo uzbrdo preko livada, prelazeći nekoliko puta novu asfaltnu cestu, koja vodi do svetišta. Kroz šumarak opet uspon na cestu, gdje treba dalje položeno još nekoliko minuta do svetišta. Ukupno 1 h (u povratku oko 40'). Put je osobito lijep u silazu, s prekrasnim vidicima na krasnarsku dolinu i Senjsko bilo.

(Tomislav Pavlin)

Speleologija

● Speleologia Croatica, br. 2 i 3. U knjižari "Mladost", Ilica 30, 16. srpnja 1993. DISKF (Društvo za istraživanje i snimanje krških fenomena) organiziralo je malu speleološku izložbu i prezentaciju br. 2 za 1991. i br. 3 za 1992. Izdavač je HSD (Hrvatsko speleološko društvo) i DISKF, glavni i odgovorni urednik dr. Mladen Garašić a tehnički urednik dipl. ing. Tihomir Kovačević. Izdanje je novčano pomoglo Ministarstvo znanosti, tehnologije i informatike i DISKF. Tiskano je na finom papiru formata A-4, s polutvrđim koricama i fotografijama u boji na koricama i c/b uz tekstove. U predgovoru je urednik za oba broja naveo poteškoće oko tiskanja i zahvalio svima koji su pomogli. Na naslovnoj stranici otisnuta je opaska: "ratno izdanje" i žig "Hrvatsko speleološko društvo - 1892 - Zagreb". Naglašeno je da je to znanstveni časopis, pa svi članci imaju klasifikaciju po UDK i referiraju se u Speleological abstracts UIS, Current titles of Speleology, Geobase, tj. u svjetski popis spel. literature. Prilozi su grupirani u nekoliko rubrika. U br. 2 (sadrži 64 stranice) objavljeni su članci M. Garašića o sustavu šipilje Muškinje i Panjkove šipilje; T. Kovačevića, M. Garašića, Ž. Medimurca i M. Šebijana o šipilji Čavle u dolini Zrmanje; M. Garašića i T. Kovačevića o šipilji Šušnjar na Baniji, R. Ozimeca, M. Vojinovića i A. Stankovića o novim istraživanjima na Korčuli, M. Kučinića o rodu Agonopteryx HÜBNER, 1825 (Lepidoptera, Oecophoridae), V. Božića o počecima organiziranog spel. rada u Hrvatskoj, M. Garašića o spel. katastru u Hrvatskoj (390 objekata). U rubrici

"Vijesti" je prikaz M. Garašića istraživanja jame Golubinke u Tišnjarevoj Dubravi u Dalmaciji, jame kod Bregane, ronjenja u Crnačkoj šipilji kod Jezerana i spel. škole DISKF-a u Zagrebu i SD "Pauk" u Fužinama. U br. 3 (na 80 stranica) su članci M. Garašića i T. Kovačevića o spel. objektima na trasi auto-ceste Karlovac-Rijeka i o hidrogeologiji šipilje Rokina bezdana, D. Zanoškara i M. Garašića o ponoru kod Vrata kraj Fužina, M. Garašića o nalazu rude hematita u šipilji Vrelo kod Fužina, posmrtno članak O. Lukića o geologiji i genezi spel. objekata na području NP "Krka", T. Kovačevića o nalazima čovječe ribice u Maloj Kapeli, B. Jalžića o speleobiološkim istraživanjima okolice Ravne Gore u Gorskom kotaru, D. Lackovića o biostratigrafiji Alpinističkog kanala u Vaternici, M. Garašića o prvoj organizaciji u Hrvatskoj vezanoj za spel. djelatnost (1892), B. Watza o pripremama za spel. ekspedicije, D. Furrića i M. Garašića o primjeni novih geodetskih instrumenata u speleologiji, M. Garašića o najvećim spel. objektima u Hrvatskoj i nastavak spel. katastra (daljih 455 objekata); u rubrici "vijesti" je opis M. Garašića istraživanja Stupine Jame (-267 m) kod Fužina, ronjenja u sifonu šipilje Vrelo u Fužinama i izvoru Veliko vrelo kraj Fužina, sudjelovanja hrvatskih spel. filmova na festivalima u svijetu, te prikaz spel. istraživanja otoka Cresa u 1992. Ne želeći umanjiti vrijednost ni jednog članka, ipak smatram potrebnim istaknuti nekoliko zanimljivosti. Indirektno se saznaće da je SDH (Speleološko društvo Hrvatske) promjenilo ime

u HSD (Hrvatsko speleološko društvo), da mu je sada sjedište na privatnoj adresi Mladena Garašića (Nova ves 66, Zagreb) i da je zatražilo prijem u UIS (Međunarodnu spel. uniju) koji se očekuje u kolovozu 1993. na 11. međunarodnom spel. kongresu u Kini. HSD je na engleski jezik prevedeno kao Croatian Speleological Association, što u prijevodu znači Hrvatski speleološki savez (ne društvo ili klub). HSD se također proglašilo nasljednikom najstarije hrvatske organizacije vezane za spel. djelatnost, tj. Odbora za uređenje Baraćevih špilja u Rakovici, osnovanog 1892., i na osnovi toga izradilo svoj žig "Hrvatsko speleološko društvo - 1892 - Zagreb". Zanimljiv je i popis najvećih spel. objekata u Hrvatskoj jer se po podacima razlikuje od posljednjeg koji je objavila KS HPS.

(Vlado Božić)

● **Speleo'zin**, br. 2. Evo i drugog broja ovog glasila karlovačkih speleologa, izашlog u srpnju 1993. Uredio ga je Hrvoje Cvitanović, na 24 stranice s 12 fotografija i 8 nacrta, mekanog uveza, formata A-4, umnoženog fotokopiranjem, tehnički znatno poboljšanog (tehnički urednik Neven Božić). Pr-

vi prilog pod naslovom "Speleološka istraživanja na brdu Lipnik u 1993. god." dao je Neven Božić (opis 7 špilja i jama), a nekoliko daljih priloga karlovački speleolog Igor Jelinić, koji sada živi u Rimu i združno pomaže uredništvu. Napisao je članak o istraživanju Jame Pozzo della Neve u Centralnim Alpinim, duboke -1053 m, u kojem je i sam sudjelovao; dao je niz zanimljivosti o jami V. S. Pantjuhin na Kavkazu (-1508 m, drugoj po dubini jami u svijetu) objavljenih u talijanskim publikacijama; započeo pisati o povijesti speleologije u Karlovcu od 1882. (od vremena tiskanja knjige Rude Starića "Razvoj speleologije na području regije Karlovac, objavljene 1883."), kao i dopunske podatke o istraživanju Jame u kamenolomu (uz članak u prvom broju). Vrlo poučan članak dao je Eduard Kletečki pod naslovom "O jednoj posjeti čovječjoj ribici". Svi članci imaju sažetak na engleskom jeziku. Na zadnjoj stranici, u rubrici Foto-album, objavljene su dvije fotografije iz 1959. (Klanski ponor - Gotovž) i dvije iz 1972. (Špilja Gvozdenica).

(Vlado Božić)

Sportsko penjanje

● **Sastanak CEC UIAA.** U Sheffieldu u Engleskoj od 18-19. rujna održan je sastanak svjetske sportsko-penjačke komisije (CEC UIAA). Prvi put u povijesti ovoj medijski najprobitačnijoj i najvažnijoj organizaciji UIAA predsjedavao je Hrvat, dipl. ing. Ivica Piljić, od svibnja ove godine predsjednik CEC UIAA, koji je i pročelnik komisije za športsko penjanje HPS. Na sastanak je otputovao i novi predstavnik HPS u CEC UIAA dipl. oecc. Tihomir Kancijanić, član Komisije za športsko penjanje HPS, koji glasa za Hrvatsku, jer predsjednik glasuje samo kod neodlučnog ishoda. Ovo je prvi put od osnutka HPS da član HPS predsjedava jednoj komisiji UIAA i da HPS u njoj ima čak dva svoja predstavnika. Glavna tema sastanka bila je transformacija CEC UIAA u Svjetsku športsko-penjačku asocijaciju unutar UIAA. Naši predstavnici značajno su utjecali na budući profil te organizacije, štiteći interes HPS. Tako npr. osnivanje regionalnih pododbora nije obvezatno, a plaćanje članarine nije jednom gođišnje. Najvažnija je novost što je komisija za prijem Međunarodnog olimpijskog odbora privremeno priznala športsko penjanje kao olimpijski sport. Definitivno priznanje očekuje se na zasjedanju Međunarodnog olimpijskog odbora. CEC UIAA na žalost nije usvojila kandidaturu HPS za organizaciju svjetskog kupa u Hrvatskoj 1994. godine. Usprkos snažnoj argumentaciji naših predstavnika, prevladalo je mišljenje da se spor-

taši ne mogu slati u (kako oni vide) ratnu zonu. Sastanak koji se trebao održati u Zagrebu u siječnju 1994. održat će se u Bernu, a delegati su izrazili nadu da će se sastanak moći organizirati na jesen 1994. u Hrvatskoj i tako dostojno podržati proslava 120 godina HPS. Sastanak je imao i penjački dio u engleskom gritstonu. Naša oba predstavnika penjala su teškoće VII°, i vjerojatno su to bili prvi hrvatski penjači u ovim stijenama izuzetno komprimirane teškoće i izrazito lošeg osiguranja. U društvu penjačkih veličina poput Igora Kollera, Roberta Renzlera, HPS je i u engleskim stijenama imao dobre predstavnike. Predstavnici CEC UIAA su, zbog kiše, posjetili i poznatu Sheffieldsku dvoranu Foundary, gdje su cijelo popodne svladavali strmine i nadvise umjetne stijene. Očito je CEC UIAA sastavljena od atipičnih funkcionera koji znaju ne samo razvijati sport u svijetu, već i sami kvalitetno penjati, neki čak do težine IX+.

(Vjekoslav Prvan)

● **Našem planinaru olimpijski trofej!** Trofej Međunarodnog olimpijskog odbora koji se pod imenom "Sport i okolina" (Sport and the Environment) ove godine po prvi put dodjeljuje za zasluge u zaštiti prirodne čovjekove okoline, a u svezi sa športom i olimpizmom, u Državi Hrvatskoj dobio je planinar. Na svečanosti 26. kolovoza u zagrebačkom hotelu "Esplanade" uručio ga je predsjednik Međunarodnog olimpijskog odbora g. Juan Antonio Samaranch dr. Željko Poljak, članu Izvršnog odbora Hrvatskog planinarskog saveza, za zasluge na propagiranju zaštite prirodne čovjekove okoline. Veliko priznanje našoj planinarskoj organizaciji! Pri izboru, kažu, nije bilo dileme jer za planinara nije bilo alternativne među sportovima i drugim granama fizičke kulture. Poznato je da Hrvatski planinarski savez već mnoga godina ima djelatnu Komisiju za zaštitu prirode, a isto tako i mnoga planinarska društva. U školovanju planinarskih kadrova važna je i redovna nastavna jedinica zaštita prirode, a i naš časopis se beskompromisno zalaže za zaštitu prirode, osobito planinske.

● **Bilten UIAA br. 143** za rujan 1993. objavljuje pismo sarajevskog planinara Ekrema Gacića koji u ime PS BiH obavještava ovu organizaciju o namjeri da se BiH učlani u UIAA i o ratnim poteškoćama koje onemogućavaju kontakte. U uredničkom komentaru ističe se da UIAA ne može biti indiferentna na rat u bivšoj Jugoslaviji iako je apolitična organizacija te da suosjeća s planinarama i njihovim brigama. Nažalost, pisma što ih šalje u BiH vraćaju se s oznakom: "Vraća se zbog rata". (ŽP)

● **Gradonačelnik Čabra dao milijun dinara za dom na Snježniku.** Početkom srpnja, nenajavljeni, Dom na Snježniku je posjetio Marijan Filipović, gradonačelnik Čabra, poznat kao goranski poduzetnik i vlasnik više poduzeća. Kako je sam izjavio, sa svojim suradnicima obilazi rubno područje Čabra. Dom na Snježniku nalazi se na području Čabra, pa je red da i njega obide (po prvi puta otkako se prije 40 godina doselio u čabarski kraj). Oduševljen pogledom i položajem Doma, g. Filipović se zanimalo za povijest Doma, teškoće u održavanju i opskrbljivanju, te je iskazao veliko razumijevanje za očuvanje Doma. Domar je ostao ne malo iznenaden kada je g. Filipović izvadio navčanik i izbrojio milijun dinara (tada oko 500 DEM) i predao mu ih, obećavši pritom i drugu materijalnu pomoć u obnovi Doma. Kako je g. Filipović vlasnik bivšeg "Goranprodukta" i nekoliko pilana, dogovorena je suradnja u obnovi dotrajale terase Doma. Na odlasku je upisao u Knjigu posjetitelja ove riječi: "Oduševljen sam prekrasnom prirodom, divnim vidicima na cijeli naš čabarski kraj, na čijoj lokaciji se nalazi i ovaj prekrasni Dom. On je starijeg

datuma i iziskuje pojačano održavanje, pa pozivam posjetitelje da se uključe svojim skromnim prilozima kako bismo ovo zdanje sačuvali za mlađa pokolenja. Ja prilažem svoj skromni prilog od milijun dinara kako bi se, za početak, kupila koja litra sadolina." Poklonjena svota bila bi dostatna i za mnogo više od litre sadolina i za potrebe Doma je nabavljena boja kojom će se pobjojati krov, vanjska šindra, te dio drvenarije u unutrašnjosti, a nabavljen je i nužan kuhinjski pribor. Kupljena je i boja za obnavljanje cjelokupne markacije na prilaznim putevima oko Snježnika. I što još reći? Danas kada je cjelokupno društvo i država osimomašeno, obremenjeno ratnim posljedicama i kada je splasnula želja za dobrotoljnim radom, samo možemo očekivati što više ovakvih poduzetnika i ljudi koji će imati razumijevanja za održavanje neprofitabilnih objekata koje su generacije planinara gradile i održavale, a kojima danas prijeti neslavni kraj. (Branko Škrobonja)

● **Dom na Snježniku** preuzeala je na upravljanje planinarska sekcija iz INA Rafinerija naftne u Rijeci. Sada je objekt čist i uređen, redovito je otvoren i opskrbljen svakog vikenda. Ovog ljjeta posjet je bio vrlo dobar, osobito su dolazili Zagrepčani. (BŠ)

● **Planinarstvo u "Povijesti športa".** U 98. broju toga časopisa planinarstvo je dobilo doličan prostor. Tako Franjo Njegač piše o PD "Strahinjčiću" u Krapini, Stjepan Sršan o planinaru dr. Kamilu Firingeru u povodu 100. obljetnice rođenja, Ivo Puharić o izdavačkoj djelatnosti u Makarskoj u kojoj dominira planinarstvo, i Željko Poljak o grofu Miroslavu Kulmeru koji je bio gotovo tri desetljeća predsjednik Hrv. planinarskog društva. (ŽP)

● **40-godišnjica NP "Risnjak"** obilježena je do sada produkcijom novog dokumentarnog filma o ljepotama ovog prostora, izdanjem novog Vodiča i otvaranjem šetne staze do Leske. Održat će se još i skup znanstvenika, njih tridesetak, koji će dati svoja viđenja o ovom lijepom kutku zemlje. (D. Mamula)

● **Utemeljena je knjižnica na Zavižanu.** Dana 10. kolovoza utemeljena je knjižnica na Zavižanu (Biblioteka Velebitana). Tom je prigodom pred oko 20 planinara koji su se zatekli u domu, te ovećeg dijela obitelji Vukušić, zagrebački planinar Želimir Kantura predao najstarijem meteorologu i pater familias obitelji Vukušić (Dragi) veći broj godišta NP i HP, te nešto knjiga kao početni fond knjižnice. Utemeljitelj je biranim riječima obrazio svoju sreću i zadovoljstvo što je ostvarena njegova davnašnja zamisao da ljubitelji prirode u trenucima odmora od napornih tura oplemene svojim boravak čitanjem štiva kojim će obogatiti svoje znanje o Velebitu. Drago Vukušić se toplim

rijećima zahvalio darovatelju. Tom prigodom pozvana je sva planinarska javnost da pripomogne ovoj plemenitoj nakani darujući knjižnici štivo vezano za Velebit, ali i drugu planinarsku literaturu. Svatko tko je spreman pripomoći knjižnici može osobno svoj dar donijeti na Zavižan ili u Hrvatski planinarski savez, gdje će biti evidentiran, te prigodno upućen na odredište. (ŽP)

● **35. obljetnica nove piramide na Plešivici.** U srpnju 1992. g. ispunilo se 35 godina od podizanja nove željezne piramide na vrhu Plešivice (779 m) u Samoborskom gorju. Stara, drvena piramida iz 1881. g. i željezna iz 1905. odavno su dotrajale pa su planinari PD "Končar" 1957. g. izradili u tvornici željeznu konstrukciju za novu piramidu i zajedno je s planinarima PD "Jastrebarsko" postavili na mjesto stare piramide. Pioniri hrvatskog planinarstva su 1881. g. na vrhu Plešivice podigli i malu drvenu kolibu po kojoj je vrh Plešivice nazvan Čerga. Piramida i koliba iz 1881. g. ubrajaju se među prve planinarske objekte u Hrvatskoj. S piramide visoke pet metara lijepi su vidici prema Kleku i Kapeli, Samoborskom i Žumberačkom gorju (Sv. Gera), planinama Hrvatskog zagorja, Medvednici i Zagrebu. Za jasnog dana, osobito zimi, vide se Savinjske Alpe i Snežnik. Nažalost, nekada uređeni vrh obrastao je visokim stablima, čiji vrhovi, osobito u doba vegetacije, zaklanjavaju vidike. Osim odsijecanjem krošnji nekoliko stabala, vidici bi se mogli poboljšati i povišenjem piramide, a što bi, s obzirom na čvrstoću postolja, ocito bilo moguće. Kako proslaviti 35. obljetnicu naše piramide? Obljetnice smo se uslijed ratnog vihora u Bosni i Hercegovini sjetili s nekoliko mjeseci zakašnjenja, u vrijeme zajedničkog stradanja muslimanskog i hrvatskog naroda. Četvrtina Hrvatske još nije oslobođena, te nam se i sam izraz "proslaviti" činio nedoličnim. I dakako, planinarski pohod i podjela priznanja planinarama graditeljima, uz prigodnu riječ sjećanja, doličan je način proslave obljetnice. Budući da je vrh Plešivice s piridom kontrolna točka Jaskanskog planinarskog puta (JPP), a jaskanski su planinari sudjelovali u postavljanju nove piramide, odlučili smo se za pohod JPP-om. Iznimno 1992. godine za Nikolinje, a ubuduće svake pete godine u srpnju, kada pada okrugla obljetnica postavljanja nove piramide. Dana 5. prosinca 1992. pohod je započeo u Klinča Selu. Kod piramide se okupilo oko 60 planinara. Pozdravio ih je u ime PSZ naš slavni atletičar i planinar Zdravko Ceraj kao i organizator pohoda i izvjestitelj, uručivši priznanje nekadašnjim graditeljima ove piramide. Priznanja su primili: g. Ivan Kos, ing. arh. Mirko Kos, Josip Balija i Petar Pavličić iz HPD "Jastrebarsko", te Josip Beštak-Fater, Slavko Špital i Ivan Kostenjak, a posthumno Ivan Lepčin i Ivan Orel, članovi PD "Končar". Nakon podjele priznanja, J. Beštak-Fater i ing. Mirko Kos ispričali su nam neke zanimljive pojedinosti o gradnji piramide.

Proslava je po djelomično sunčanom vremenu snimljena video kamerom uz audio snimke i brojna fotografiranja. (Josip Šintić)

● **Planinarskim stazama po Visokim i Niskim Tatrama.** I ove su godine članovi planinarskih društava INE boravili tjedan dana (14.-21. 8.) u Visokim i Niskim Tatram. Organizator je već četvrte godine HPD "INA-Trgovina-Bjelolasica", a voda puta iskusni poznavalac Tatra ing. Zdenko Goršić. Udobnim jednokatnim autobusom Croatiatourista upravljao je ponovno svima nam dragi šofer Pavle Starčević. Šezdeset i devet članova raznih uzrasta, na sreću po lijepom vremenu, svladavalo je, svaki prema svojoj kondiciji, odabранe daljine i visine. Nekoliko "jačih" planinara popelo se na vrh Rysy (2499 m), dok su drugi prohodali 11 sati kroz Veliku dolinu i Veliku studenu dolinu. Mnogi su Mlyničkom dolinom stigli do velikog vodopada Skok. Samo oni s dobrom kondicijom nastavili su preko jezera nad Skokom i Niskog kozjeg jezera, te se preko Biistrog sedla popeli na Furkotsky štit (2405 m). Prekrasnom Furkotskom dolinom vratili su se u Štrbske Pleso. Jedan dan iskoristili smo za obilazak Slovačkog raja kanjonom rijeke Hornad, od rekreacijskog centra Podleska do Čingova (5 sati hoda). Posebno zadovoljstvo i nezaboravan doživljaj bio nam je sedmosatni obilazak Niskih Tatra od Chopoka (2024 m) grebenom preko vrha Dumbiera (2043 m) do Čertovice (1238 m). Slobodno vrijeme iskoristili smo za šetnje po lijepim turističkim mjestima, a jedan smo dan proveli u Poljskoj gdje smo obišli rudnik soli i muzej rudarstva Wieliczku, te grad Krakow. Pri povratku u Zagreb svratili smo u veličanstveni Oravsky grad iz 1267. godine. (Zvonimir Slipecić)

● **Valentinovo u Tuku i na Bjelolasici.** HPD "Vihor" organizirao je 13.-14. veljače uspjeli dvodnevni izlet na Bjelolasicu i Vojni Tuk. Oko 45 sudionika krenulo je autobusom iz Zagreba u subotu ujutro za Begovo Razdolje. Nakon odmora u restoranu hotela mladi su se planinari uputili u sklonište na Bjelolasici gdje su i noćili, a svi ostali prema Matić-poljani. Odavle se dio planinara (seniori) uputio na Maj vrh (1269 m), a ostali prema Samarskim stijenama, uživajući u ljepotama tamošnje prirode. U Tuk smo se vratili po mrklom mraku i tu proslavili Valentino, uz odličan tamburaški sastav iz Mrkoplja predvoden dragim mrkopaljskim planinarom Branom Blaževićem. Vihorašice su organizirale izbor najboljih muških nogu, izbor najboljeg plesnog para (u oba slučaja pobjednici su bili "Kapelaši", u to vrijeme još "Končarevcii"), tombolu, ples parova itd. Podijeljeni su tombolski zgodici koje je prikupila Alida, a pobjednici ("mister noge" i pobjednički plesni par) dobili su torte, dar Alide i Nene. Bosiljka je dijelila plastična srca, a natjecanje je organizirala Dubravka. Dobroj atmosferi pridonijela je i ljubaznost i gostoljubivost domarke, tete Seke. Nakon kraćeg spavanja, u nedjelju ujutro krenusmo autobusom na Matić-poljanu, gdje nas

je snimala ekipa HTV povodom 80. obljetnice organiziranja prvog skijaškog tečaja u Hrvatskoj održanog na Matić poljani i obroncima Maj vrha te prvog skijaškog uspona na Bjelolasicu. Preko prijevoja Jančarice krenusmo na Bjelolasicu. Na Vrbovskoj poljani pridružiše nam se planinari iz Mrkopļja i Begova Razdolja, među njima Brane i Seka Blažević, dio tamburaškog sastava i desetak drugih planinara. Po sunčanom vremenu stigli smo preko vrha Bjelolasice (1533 m) u sklonište, a potom se svi zajedno vratismo u Begovo Razdolje.

(Josip Šintić)

● **HPD "Bilo" prednjači.** HPD "Bilo" Iz Koprivnice, može biti primjerom planinarskim društвima. Motor je i duša u ovom društvu predsjednik dr. Milivoj Kovačić. Dok većina naših društava vapi za mladima, a pojedinci u zagorskim društвima i u odboru ZPP-a čak žele iz naziva tradicionalnog Sleta mladih planinara Hrv. zagorja izbrisati riječ MLADIH, HPD "Bilo" ima u 1993. od 555 članova 470 mladih. Očito je uprava društva s predsjednikom Kovačićem na čelu shvatila, da će samo ono društvo koje se okrenulo mladima živjeti dalje i dulje. — "A mladi su u našim školama" — objašnjavao mi je na 36. sletu mladih planinara Hrv. zagorja 5.-6. lipnja na Ravnoj gori dr. Kovačić. "Planinarske sekcije" — kaže on, "postoje u Koprivnici na tri osnovne škole, i još 11 škola u okolini". Za usporedbu: u Varaždinu je planinarska sekcija vrlo aktivna samo na V. osnovnoj školi, jer je vodi gđa Vladimira Horvat, sadašnja predsjednica HPD "Ravna gora". Zato ne iznenaduje podatak da je HPD "Bilo" u kratkom vremenskom razdoblju dva put uputilo mlade, na čelu s predsjednikom: 15. svibnja na Ivanšicu 120 mladih planinara, većinom iz Koprivnice, i isto tolik broj mladih planinara iz Legrada i Đelekovca na Ravnu goru 22. svibnja. Dana 5. lipnja išlo je 50 planinara iz Koprivnice na 36. slet mladih planinara do Ravne gore. Uz 20 seniora bilo je u busu i 30 mladih iz koprivničke škole "Đuro Ester", a vodio ih je Antal Papp, nastavnik glazbenog odgoja. Zaustavili su se u Lepoglavi kod čuvene samostanske, pavljinske crkve. Predsjednik Kovačić zamolio je lepoglavskog župnika vlč. g. Matu Repića da upozna njegove putnike s povijesu crkve, pavljinskog reda i zaslugama pavlina za prosvjetu i kulturu tadašnje Hrvatske. Dopao mi se ovakav način rada. Pravi planinarski voditelji neće nikada propustiti da u izlet uvrste i posjet nekom kulturno-povijesnom spomeniku. Tako to uvijek radi dr. M. Kovačić sa svojim suradnicima, a to su u najvećem broju prosvjetni radnici i ravnatelji škola. Išao sam s Koprivničancima pješke od bivšeg Sajkovo-vog mlina Predragovim putem do planinarskog doma. Iskusnom planinaru nije bilo teško opaziti disciplinu hodanja i cjelokupnog ponašanja mladih planinara iz Koprivnice, odnos mladih prema predsjedniku i voditelju i njegov prema mladima. Mene je tog dana dr. Kovačić više podsjećao na

marljivog prosvjetnog radnika, vrijednog razrednika i nekog ravnatelja škole nego na liječnika. Ne zaboravimo da se Koprivnica nalazi u ravnicu! Pa ni Bilogora nije baš visoka i atraktivna. Ipak, slučaj HPD "Bilo" iz Koprivnice pokazuje da to i nije bitno ako postoje pokretači, ljudi snažne volje. Staro je iskustvo i pouka: "Želiš li nekoga za nešto oduševiti, moraš najprije sam biti oduševljen!" Zar ne?

(Tomislav Jagačić)

● **Koprivnički planinari uspješno djeluju.** U prvoj polovini ove godine članovi HPD "Bilo" iz Koprivnice postigli su neočekivano dobre uspjehe i rezultate, s obzirom na nepovoljne ekonomsko-finansijske neprilike. Prema broju od 555 članova s uplaćenom članarinom, društvo je na drugom mjestu u Hrvatskoj, a od toga broja je 470 mladeži, učenika osnovnih škola. Tolikim brojem mladih članova HPD "Bilo" zauzima prvo mjesto među planinarskim društвima u Hrvatskoj. Planinarske sekcije već niz godina postoje i uspješno djeluju na osnovnim školama u Drnišu, Hlebinama, Sokolovcu, Rasinji, Jagnjedovcu, Koprivničkim Bregima, Legradu, Đelekovcu, Novigradu Podravskom i na dvije osnovne škole u Koprivnici. Zahvaljujući posebnom zalaganju i planinarskoj aktivnosti g. učitelja Branka Stanišića, najbrojnija je (s 90 članova) i najaktivnija do sada sekcija na školi u Koprivničkim Bregima. Planinarske djelatnosti započele su u školama već početkom veljače, održavanjem planinarskih predavanja uz prikazivanje kolor dijapositiva, te razgovorima i pripremama za buduće izlete. Mladi su pokazali velik interes za takva predavanja i razgovore, pa je sveukupno bilo prisutno preko 350 mladih slušatelja. Do konca lipnja održano je osam većih društvenih izleta. Četiri izleta održana su po obroncima Kalnika i Bilogore, uglavnom po trasi Koprivničkog planinarskog puta. Mnogim mladim članovima bio je to prvi društveni izlet na kojem su se upoznali s planinarskim oznakama, orijentacijom i kretanjem u planini, pružanjem prve pomoći kod ozljeda i nesreća i povijesu planinarstva svoga kraja. Dva izleta održana su na Ravnu goru, od kojih jedan 5. lipnja na 36. slet mladih planinara Hrv. zagorja. Prije polaska na slet posjetili su i razgledali staru pavljinsku crkvu u Lepoglavi. Mjesni župnik g. Mato Repić održao im je predavanje o povijesti ove znamenite crkve (koja se sada obnavlja i uređuje), pavljinskog reda i samostana (sada kaznionice) i mjesta Lepoglave. Po povratku s Ravne gore izletnici su, uglavnom mladi planinari, učenici osnovne škole "Đuro Ester" iz Koprivnice, planinarskom stazom došli do Trakoščana i razgledali njegove znamenitosti. Izletu na najvišu goru Hrv. zagorja Ivanšicu (1061 m) bilo je prisutno 120 mladih planinara iz Koprivničkih Brega, Sokolovca i osnovne škole "Antun Nemčić-Gostovinski" iz Koprivnice. Većina se prvi put u životu popela na nadmorsku visinu veću od tisuću metara i tako dokazala da su Podravci sposobni i za penjanje po bregovima

a ne samo za hodanje po ravnici. Održano je nekoliko izleta u manjim skupinama od 2 do 4 člana, uglavnom seniora i to na Samoborsko gorje, Gorski kotar, Klek, Svetu Geru, te 10. i 11. srpnja na dan Hrvatskih planinara u Ravnoj Gori u Gorskem kotaru, Veća je skupina naših članova 4. srpnja bila na otvorenju novotrasiranog planinarskog puta "Bilogorskim stazama" kod planinarskog doma na Kamenitovcu i među prvim posjetiteljima osvojila nove transverzalne značke. U navedenim izletima bilo je preko 500 članova društva i to uglavnom mlađih. Kao i u prošlim šesnaest godina, i ove 1993. društvo je izdalo jedan broj (35) planinarskog časopisa "Bilogorski planinar". Po povećanom broju pretplatnika, suradnika i novčanih dobrovoljnih donatora možemo zaključiti da je povećan interes čitatelja i suradnika za taj časopis koji se sam uspješno financira.

(Dr. Milivoj Kovačić)

● **800 godina Okića.** U nedjelju, 8. kolovoza održana je središnja proslava 800 godina Okića i Okićke svete Marije u Okićkom Novom Selu, općina Klinča Selo. Uz nazočnost kardinala, g. dr. Franje Kuharića bili su predstavnici Sabora Republike Hrvatske, gospodin Branimir Pasecky, prof. dr. Dragutin Pavličević, a u ime općine Klinča Selo, gosp. Milivoj Budišćak. Istovremeno je služena sveta misa posvećena i 65. obljetnici smrti Stjepana Radića. Među slavljenicima bili su i planinari Samobora, Jaske i Zagreba, a mjesto se pretvorilo u proštenje, kakvo se održava svake godine u rujnu mjesecu, poslije Male Gospe.

(Josip Sakoman)

● **Požar na Biokovu.** Sredinom srpnja velik požar zahvatilo je pojas šume istočno i sjeverno od Makarske. U očajničkoj borbi za obustavu stihije nadležni su se obratili i na PD "Biokovo" u Makarskoj. Planinari, koji su prije nekoliko godina osnovali planinarsko-vatrogasnu jedinicu, odazvaše se i pod vodstvom iskusnog i agilnog Drage Ercega krenuli u planinu. Iako je među 22 planinara bilo i najstarijih i najmladih, predstavljali su uhodanu skupinu odvažnih branitelja Biokova. U petodnevnoj borbi danonoćno su se iscrpljivali, ali nisu posustajali. Jednome su popucale cipele, ali je za sat-dva "skočio" u grad po druge. Planinari su uložili gotovo 600 sati rada na uspješnom gašenju. Požar je prouzročio grom, a zbog suše je izgorjelo oko pet hektara crnog bora i drugog drveća, među kojima i dva čuvena cedra.

(Ivo Pušarić)

● **Vijesti iz Makarske.** Planinarski veteran Drago Šefer iz Makarske (1908), vrlo zaslужan za planinarstvo u tom gradu, našao se u višestrukoj bijedi i bolesti. Makarski planinari nisu ga zaboravili. Skupili su svatu u vrijednosti od oko

500 DM i ovih mu je dana predali s najtoplji-jim suosjećajem i zahvalnošću za njegov doprinos planinarstvu. Tanki džepovi i udaljenost Makarske doveli su u pitanje sudjelovanje na Danu hrvatskih planinara u Ravnoj Gori. Srećom se naša članica Gordana Bogojević uspjela pridružiti šibenskim prijateljima i tako je PD "Biokovo" ipak sudjelovalo na ovoj priredbi. Dana 25. srpnja navršilo se tri godine od smrti dr. fra Jure Radića, velikog makarskog planinara, osnivača Malakološkog muzeja, Botaničkog vrta Kotišina i instituta "Planina i more". Njemu u čast je PD "Biokovo" utemeljilo Poučni ekološki put s 15 KT, od kojih je 7 na Biokovu. (Ivo Pušarić)

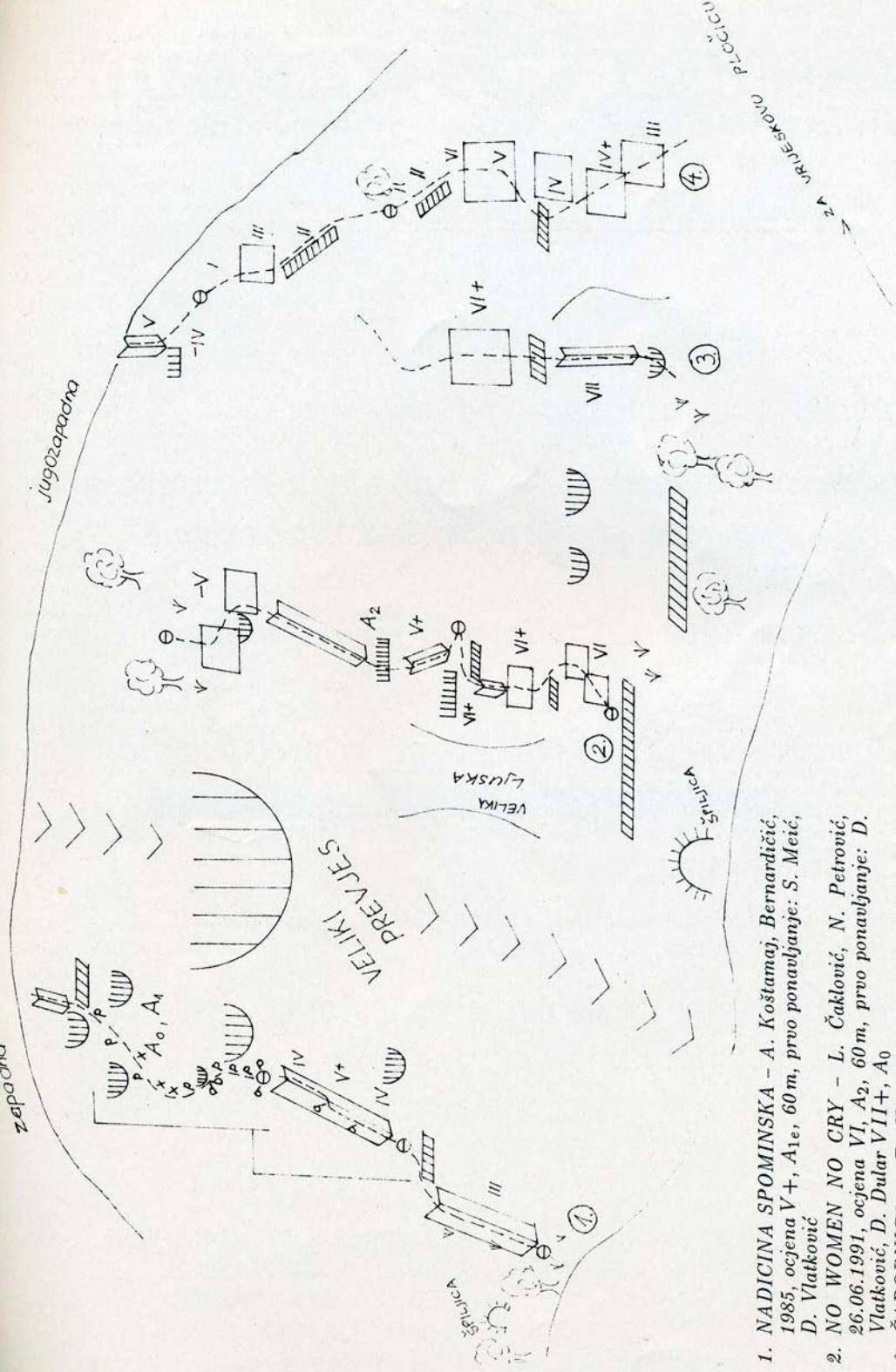
● **Predsjednik "Vihora" slavi.** U subotu 21. kolovoza 1993. g. u planinarskom domu u Tuku održana je nesvakidašnja proslava. Milovan Dluhy, poznatiji po nadimku Mišonja, proslavio je u krugu prijatelja 40. obljetnicu svog planinarskog djelovanja. Po rođenju Slavonac, planinarsku djelatnost započeo je u PD "Jankovac" Osijek daleko 1953. g. da bi se po dolasku na studij u Zagreb s grupom Osječana uključio 1956. g. u PD "Zagreb", gdje aktivno djeluje u omladinskoj sekciji do osnivanja PD "Vihor" 1969. g. Sada je njegov predsjednik i organizator svih masovno kvalitetnih izleta. Vodi jednu od komisija HPS, kao i njegovu kompletну kompjutorsku obradu (biografija objavljena u HP 5-6, str. 136). Čestitku mu i ovim putem upućuju planinarski suradnici i prijatelji.

● **Cijene u slovenskim kućama.** Prema prijedlogu Gospodarske komisije Planinske zveze Slovenije, okvirne cijene u slovenskim planinarskim kućama bile bi ove: u visinskoj regiji noćenje u sobi s 1-4 kreveta 16 DEM (u nižim područjima 13), u većim sobama 14 (10), na skupnim ležištima 10 (8) DEM. Popusti: 10% za članove UIAA, 25% za Slovence nečlanove, 50% za Slovence članove (isto tako i za članove iz Hrvatske). Poseban popust od 40% za one koji donesu vlastitu presvlaku za posteljinu (ili platnenu spavaču vreću). Hrana: enolončnica bez mesa 5 DEM (3,5 DEM u nižim kućama), s mesom 7 (5), gulaš 9 (6), čaj 1 (0,80), litra mineralne vode 4 (3), pol litre piva 4 (2) DEM. (ŽP)

● **30 godina Planinarskog puta Medvednicom** proslavljeno je 13. lipnja obilaskom dijela trase od Čučerja do Hunjke i sa silaskom do Tunela. Pridružili su se i planinari iz Siska. Za Put se brine PD Sljeme iz Zagreba, koje ga je, zajedno s PD Runolist osnovalo 1963. godine.

(Josip Sakoman)

● **Kupujem vodič "Planine Hrvatske".** Molim javiti se Ždenki na tel. 439-066.

1. NADICINA SPOMINSKA - A. Koštšmaj, Bernardićić,
1985, ocjena V+, A_{1e}, 60m, prvo ponavljanje. S. Meić,
D. Vlatković
2. NO WOMEN NO CRY - L. Čaklović, N. Petrović,
26.06.1991, ocjena VI, A₂, 60m, prvo ponavljanje. D.
Vlatković, D. Dular VII+, A₀
3. ČAROBNICA - F. Knež, A. Hrastnik, 27.04.1990,
ocjena VII, 40m, nije ponavljano, neopremljenio
4. POSKOK EUSTAHIJE - B. Ognančević, N. Tomasić,
13.06.1987, III-IV (V⁺, V^I), 70m, nije ponavljano

PRVENSTVENI SMJEROVI U KLEKU
Neimenovana stijena, veliki prevjes iznad puta, ispod sedla. Donja crta označava
planinarski put.

CHROMOS
Tvornica grafičkih boja

CHROMOS
Printing Ink factory

Za grafičku industriju proizvodimo:

- boje za sve tehnike tiska s pripadajućim primjesama,
- različita pomoćna sredstva za rad u tiskarama,
- grafičke lakove,
- po željama kupaca izrađujemo boje i primjese.

Za industriju prerade plastičnih masa proizvodimo:

- boje za bojenje polietilena, polistirena, PVC-a u obliku granula,
- boje u tekućem stanju za bojenje polietilena, polistirena, ABS-a,
- boje za bojenje nezasićenih poliestera,
- boje za bojenje gume.

Zagrebačka 30, 41430 Samobor
Telefon: 041/ 782-122
Telefax: 041/ 782-430
Telex: 21717 chrom rh